

Olimpiada na medal

Powtórzenie
materiału
do Olimpiady
Historycznej
dla szkół
ponadpodstawowych

BIBLIOTEKA DYDAKTYCZNA
INSTYTUTU NAUKI O POLITYCE

Marcin Chodorowski

Olimpiada na medal

Powtórzenie
materiału
do Olimpiady
Historycznej
dla szkół
ponadpodstawowych

Warszawa 2019

Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita
Polska

Uniwersytet
Warszawski
dla Juniorów
i Seniorów

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Seria wydawnicza: Biblioteka dydaktyczna Instytutu Nauki o Polityce

Praca wydana została w ramach projektu Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów (POWR.03.01.00-00-T126/18) finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach konkursu na Trzecią Misję Uczelni (Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój). Może być dystrybuowana na zasadach uznania autorstwa.

© Copyright by Marcin Chodorowski, Warszawa 2019

Redakcja:
dr Justyna Smoleń-Starowieyska

Skład:
Manuscript Konrad Jajecznik

Objętość: 6 arkuszy wydawniczych

Wydawcy:
Wydawnictwo Instytutu Nauki o Polityce
www.inop.edu.pl

ISBN: 978-83-955068-2-6

Druk i oprawa: Fabryka Druku

O projekcie

Uniwersytety mają dwa podstawowe zadania: kształcenie studentów i prowadzenie badań naukowych. Spełniają także trzecie zadanie – Trzecią Misję – wpływają na swoje bezpośrednie otoczenie społeczne. Uniwersytet Warszawski od 200 lat jest związany z historią Warszawy i Mazowsza. Jest największą i najlepszą uczelnią w kraju, a jednocześnie największym pracodawcą na Mazowszu. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie pełni rolę naukowej biblioteki publicznej, więcej niż połowa jej czytelników to osoby spoza Uniwersytetu. Uczelnia bardzo często otwiera swoje drzwi dla zewnętrznych gości, bardzo często wychodzi też poza swoje mury, aby pełnić Trzecią Misję. Przykładem takich działań jest projekt pt. Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów realizowany przez Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego.

Cele projektu

Głównym celem projektu Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów (POWR.03.01.00-00-T126/18) finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach konkursu na Trzecią Misję Uczelni (Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój) jest podniesienie kompetencji osób, które aktualnie nie studiują. W tym celu Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego we współpracy z partnerami

czyli Fundacją Instytut Nauki o Polityce, Fundacją Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii oraz Domem Kultury „Praga” przygotowało ofertę kursów dla niestandardowych odbiorców usług Uniwersytetu Warszawskiego. Adresatami projektu są trzy różne grupy odbiorców: młodzież szkół średnich (I), osoby kwalifikujące się do uniwersytetu drugiego wieku (II) oraz seniorzy (III). Wybór tych grup wynika z wcześniejszych doświadczeń Centrum Europejskiego w realizacji zadań dla tych trzech grup, co oznacza, że projekt stanowi rozwinięcie dotychczasowej działalności Centrum.

Oferta skierowana dla niestandardowych odbiorców oferty edukacyjnej Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego ma rozwijać w nich kompetencje pozwalające na:

- aktywizację społeczną i zawodową,
- poszerzenie wiedzy ogólnej i specjalistycznej oraz rozwój zainteresowań,
- pobudzenie aktywności edukacyjnej i kulturalnej,
- zapobieganie społecznemu wykluczeniu.

W ramach całego projektu cyklicznie odbywa się 13 różnych kursów przeznaczonych dla poszczególnych grup odbiorców. Do każdego kursu opracowano podręcznik, który w wersji elektronicznej jest dostępny na stronach instytucji realizujących projekt www.ce.uw.edu.pl, www.inop.edu.pl, www.duch.edu.pl, www.dkpraga.pl.

Zapraszamy do zapoznania się z prezentacją kursów przygotowaną przez autorów.

Kursy dla uczestników Uniwersytetu Drugiego i Trzeciego Wieku

Kurs nr 1. Prawo spadkowe

W jakich okolicznościach śnią ci się umarli?

Czy często myślisz o nich przed zaśnięciem? (...)

Wisława Szymborska „Konszachty z umarłymi”

Uczestnicy kursu dowiedzą się o podstawowych zasadach funkcjonowania prawa spadkowego, aby spadek nie stał się kłopotliwym ciężarem.

Kurs nr 2. Nadużycia prawne wobec osób starszych i chorych

Jak nie dać się wpuścić w maliny, wziąć na lewe sanki, ewentualnie nabić w butelkę (garnki, poduszki, dietę-cud czy co tam na rynku oferują). Kurs samoobrony przed nieuczciwymi praktykami dla osób starszych i chorych, które są na nie szczególnie narażone i to nie tylko ze strony przedsiębiorców i innych obcych ludzi, ale też ze strony osób znajomych, a nawet bliskich. W ramach kursu uczestnicy poznają podstawowe mechanizmy nadużyć prawnych wobec osób starszych i chorych oraz skuteczne sposoby ochrony przed nimi.

Kurs nr 3. Odwrócona hipoteka i prawne formy zabezpieczenia na starość

Jak zabezpieczyć swój interes prawny na jesień życia? Jak zbudować swoje relacje z bliskimi tak, żeby zminimalizować szanse na kłótnie kiedy już nas nie będzie? Jak godnie żyć w trakcie zasłużonego odpoczynku w czasie emerytury? Kurs o odwróconej hipotece i prawnych formach zabezpieczenia pozwoli zorientować się w gąszczu przepisów i zdobyć niezbędne informacje stanowiące podstawę świadomego kształtowania swoich relacji prawnych wtedy, kiedy jest to dla nas najważniejsze.

Kurs nr 4. Dobra czy zła technologia? Problemy etyczne we współczesnym świecie

Rozwój technologii ułatwia życie codzienne nas wszystkich. Coraz częściej jednak uświadamiamy sobie problemy i zagrożenia płynące z postępu cywilizacyjnego. Stajemy przed pytaniami, na które musimy odpowiedzieć jako pierwsi. Nie uczono nas o tym w domu ani w szkole. Na kursie nie dowiesz się, co jest dobre, a co złe. Otrzymasz jednak narzędzia, aby krytycznie patrzeć na zmieniający się świat, w którym

rozwój medycyny i postęp technologiczny zdają się każdego dnia przekraczać ustalone wczoraj granice.

**Kurs nr 5. Zasada wzajemności – podstawa życia społecznego,
czyli ustanawianie, utrzymywanie i zrywanie więzi z ludźmi**

Dlaczego czujemy radość rozpakowując prezent gwiazdkowy? Dlaczego czujemy rozczarowanie? Dlaczego denerwujemy się, kiedy przychodzi do wyboru prezentu dla osoby bliskiej lub znajomej? Dlaczego dajemy pieniądze lub jedzenie osobom o to proszącym, choć często uważamy, że nie powinniśmy? Z jakich powodów odpisujemy jeden procent podatku na rzecz potrzebujących – i wybieramy komu go prześlemy – choć gdyby chodziło jedynie o pomniejszenie wpływu budżetowego powinno nam być wszystko jedno? Dlaczego prosta wymiana uwag z sąsiadem o pogodzie lub stanie zdrowia pieska daje nam satysfakcję? Dlaczego poświęcamy godziny lub dni, na pomoc rodzinie czy bliskim kosztem konieczności zwolnienia z pracy? Dlaczego zabieramy z pracy służbowe produkty (papier, herbatę, długopisy, co tylko wpadnie w ręce), kserujemy książkę dla dziecka lub inne prywatne dokumenty i uważamy, że to w porządku? Dlaczego sądzimy, że pomoc państwa powinna być skierowana na potrzeby w kraju, a nie na wsparcie ofiar suszy w jakimś afrykańskim państwie? Dlaczego oczekujemy, że nasze wsparcie materialne zostanie wykorzystane przez odbiorców tak, jak my chcemy – a nie oni? Dlaczego niewdzięczność tych, którym pomogliśmy, często prowadzi do zerwania kontaktu z nimi?

Choć na pierwszy rzut oka pytania mogą wydawać się ze sobą niezwiązane, odpowiemy na nie wszystkie. Choć dotyczą różnych sfer: prywatnej i publicznej, są osobiste i związane z bardziej ogólnym światopoglądem – wszystkie wiążą się z najbardziej uniwersalną zasadą organizującą ludzkie życie (życie społeczne) – z zasadą wzajemności.

Świadomość działania zasady wzajemności to dobre relacje w rodzinie i pracy. To zrozumienie swojego miejsca w strukturze społecznej i możliwość jego zmiany. Ten kurs pozwala zrozumieć nasze działania i ograniczenia. Może odmienić nasze życie.

Kurs nr 6. Historia w filmie, film w historii

Lubisz kino? Interesujesz się historią? Zawsze czułeś, że film historyczny to nie do końca historia, ale nie wiedziałeś dlaczego? Te spotkania są dla Ciebie. Nie musisz posiadać żadnej wiedzy o filmie, nie musisz znać teorii filmoznawczych ani śledzić recenzji krytyków. W trakcie kursu pomożemy ci zrozumieć, w jaki sposób filmy historyczne tworzą nasze wizje przeszłości. Dowiesz się, jak działa narracja filmowa. Film historyczny nie zawsze przekazuje prawdę historyczną. Czasem trudno dojść do tego, jaka ta prawda w ogóle jest. W trakcie naszego kursu dowiesz się, jak film buduje obraz przeszłości, jak ukazuje bohaterów, wrogów. Jak są w nim pokazywane wydarzenia historyczne. W trakcie kursu będziesz mógł poczuć się jak krytyk filmowy, historyk, filmoznawca. Będzie to unikatowa możliwość podyskutowania o kinie historycznym ze specjalistami.

Kursy dla uczestników Uniwersytetu Drugiego Wieku

Kurs nr 7. Prawo pracy

Prawo pracy dla pracowników jest kursem przeznaczonym przede wszystkim dla osób, które świadczą stosunek pracy i chciałyby dowiedzieć się więcej o swoich prawach (ale i obowiązkach). Kurs pozwala na zorientowanie się w sposobach nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy. W trakcie zajęć prócz omówienia zagadnień kodeksowych przeciwiczone zostaną kazusy (sytuacje realne), które pozwolą przekonać się w jaki sposób przepisy, często nadużywane przez pracodawców, działają w praktyce.

Kurs nr 8. Polska na pozaeuropejskich rynkach wschodzących – potencjał i instrumenty oraz szanse i wyzwania

Jeśli myślisz o handlu (importcie lub eksporcie) z krajami należącymi do rynków wschodzących (Afryka, Ameryka Łacińska, Azja), przyjdź do nas. Damy Ci podstawową wiedzę na temat tych regionów świata i uwarunkowań gospodarczych handlu z nimi. Z nami poznasz swoje

szanse na tych rynkach, zrozumiesz wyzwania, jakie przed Tobą stawiają.

Kursy dla uczestników Uniwersytetu Trzeciego Wieku

Kurs nr 9. Cyfrowa podróż w czasie – biblioteki cyfrowe dla miłośników historii Warszawy i Mazowsza

Lubisz ciekawostki historyczne? Przyjdź do nas, a my nauczymy Cię, jak je znaleźć i jak podzielić się nimi z innymi. Ciekawe historie są w Twoim zasięgu, pomożemy Ci je odkryć i wykorzystać.

Poznaj z nami historię Soboru św. Aleksandra Newskiego, monumentalnej budowli, która stała na dzisiejszym Placu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Zobacz, kto ją zbudował i w jakim celu. Dowiedz się, dlaczego już jej nie ma. Poznaj z nami przedziwną historię Pałacu Staszica z Krakowskiego Przedmieścia w Warszawie. Dowiedz się, dlaczego warszawska prasa milczała, gdy otwierano Most Poniatowskiego. Te i inne informacje uczymy odnajdywać w bibliotekach cyfrowych. Przywracamy pamięć o dawnych czasach. Wsłuchujemy się w gorące dyskusje naszych przodków, odkrywamy pasjonujące życie zwyczajnych ludzi. Z nami dowiesz się, czym żyli mieszkańcy Mazowsza 100 i więcej lat temu!

Kursy dla młodzieży szkół średnich

Kurs nr 10. Olimpiada na medal! Wiedza o społeczeństwie (WoS)

Jeśli planujesz start w olimpiadzie z wiedzy o społeczeństwie dla uczniów szkół ponadpodstawowych, to mamy dla Ciebie propozycje – powtórz materiał razem z nami!

Fundacja Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów” zaprasza na kursy przygotowujące do olimpiady z WoS.

Każdy kurs to:

- dużo rzetelnej wiedzy oraz ćwiczenia praktyczne,
- małe grupy,

- specjalnie przygotowany bezpłatny podręcznik dla każdego uczestnika,
- fantastyczni, sprawdzeni wykładowcy znani z zajęć DUCHa,
- 60 godzin zajęć podzielonych na 10 spotkań w weekendy.

Kurs nr 11. Olimpiada na medal! Historia

Jeśli planujesz start w olimpiadzie z historii dla uczniów szkół ponadpodstawowych mamy dla Ciebie propozycje – powtórz materiał razem z nami!

Fundacja Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów” zaprasza na kursy przygotowujące do olimpiady z historii.

Każdy kurs to:

- dużo rzetelnej wiedzy oraz ćwiczenia praktyczne,
- małe grupy,
- specjalnie przygotowany bezpłatny podręcznik dla każdego uczestnika,
- fantastyczni, sprawdzeni wykładowcy znani z zajęć DUCHa,
- 60 godzin zajęć podzielonych na 10 spotkań w weekendy.

Kurs nr 12. Matura bez stresu! Wiedza o społeczeństwie (WoS)

Przed Tobą matura z WoS? Nie wkuwaj w domu, pouczmy się razem!

Fundacja Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów” zaprasza na kursy przygotowujące do matury z wiedzy o społeczeństwie.

Każdy kurs to:

- dużo rzetelnej wiedzy oraz ćwiczenia praktyczne,
- małe grupy,
- specjalnie przygotowany bezpłatny podręcznik dla każdego uczestnika,
- fantastyczni, sprawdzeni wykładowcy znani z zajęć DUCHa,
- 60 godzin zajęć podzielonych na 10 spotkań w weekendy.

Kurs nr 13. Matura bez stresu! Historia

Przed Tobą matura z historii? Nie wkuwaj w domu, pouczmy się razem!

Fundacja Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów” zaprasza na kursy przygotowujące do matury z historii.

Każdy kurs to:

- dużo rzetelnej wiedzy oraz ćwiczenia praktyczne,
- małe grupy,
- specjalnie przygotowany bezpłatny podręcznik dla każdego uczestnika,
- fantastyczni, sprawdzeni wykładowcy znani z zajęć DUCHa,
- 60 godzin zajęć podzielonych na 10 spotkań w weekendy.

Zespół projektu

Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów

Spis treści

5 O projekcie

15 Starożytność

- 15 1. Społeczeństwo i kultura starożytnej Grecji. Dokonania kulturowe Greków w dziedzinie architektury, rzeźby, teatru, literatury i filozofii.
- 24 2. Podboje Aleksandra Wielkiego i ekspansja kultury greckiej
- 31 3. Od królestwa do cesarstwa - przemiany ustrojowe i społeczne w Rzymie.

39 Średniowiecze

- 39 1. Pomiedzy Wschodem a Zachodem - tworzenie się państw w Europie środkowo-wschodniej. Wpływy cywilizacji łacińskiej i bizantyjskiej.
- 48 2. Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy na tle Bizancjum i kultury arabskiej.
- 55 3. Wojny z Zakonem Krzyżackim na tle przemian politycznych, militarnych i kulturowych w państwie polskim.

65 Epoka nowożytna

- 65 1. Wielkie odkrycia geograficzne i ich wpływ na życie polityczne, gospodarcze i kulturowe Europy.
- 71 2. Idee oświecenia a przemiany polityczne i społeczne w XVIII w.
- 80 3. Od Władysława III do Jana III - ekspansja turecka na tle polityki europejskiej.

89 XIX wiek

- 89 1. Epoka napoleońska i jej konsekwencje.
- 96 2. Rewolucja przemysłowa i jej gospodarcze, społeczne, kulturowe i ekologiczne skutki.
- 100 3. Gloria victis - polska tradycja insurekcyjna.

109 XX wiek

- 109 1. Zwyciężyć i spocząć na laurach to klęska.
II RP - wykorzystana szansa czy przegrane nadzieje?
- 121 2. Systemy totalitarne kontra demokracja,
geneza II wojny światowej.
- 127 3. Żołnierze tułacze – Polacy na frontach II wojny światowej.

135 Historia parlamentaryzmu w Polsce

- 135 1. Ewolucja , stagnacja, regres – przemiany ustrojowe w Polsce od XV do XVIII w.
- 141 2. Polska myśl polityczna okresu odrodzenia i reformacji
- 147 3. Sejm Wielki i Konstytucja 3 maja.

Starożytność

1. Społeczeństwo i kultura starożytnej Grecji.

Dokonania kulturowe Greków w dziedzinie architektury, rzeźby, teatru, literatury i filozofii.

1. Przyczyną wojny trojańskiej było porwanie żony króla Sparty Menelaosa przez księcia Troi Parysa. Na podstawie fragmentów Iliady odpowiedz:

- Jakie prawo ważne dla starożytnych Greków złamał Parys?
- Jakie można by wskazać przejawy tego prawa?
- Od kogo ono pochodzi, czy grozi coś za jego złamanie?

„Wiedz, Glauku, że nas dawna łączy gościnność: Ojnej dla dziada twego wyrządził uczynność W domu przez dni dwadzieścia, a Ojnej mi dziadem. Związali się wzajemnym przyjaźni zakładem: Bellerofon dał kielich Ojnejowi złoty, A ten — pas purpurowy, przecudnej roboty. W domum go schował, idąc do krwawej potrzeby. Dziecięciem byłem, Tydej gdy poszedł pod Teby: Sławna wyprawa śmiercią bohaterów wielu. Więc w Argos ty masz gościa we mnie, przyjacielu” (...)

Pelid na niego patrząc zapalonym okiem: — „Nie chciej mnie gniewać, starcze, nie bądź mi natrętny! Nimeś przyszedł, Hektora oddać byłem chętny... Nie wzbudжай we mnie gniewu, przestań mi się kwilić! Żebyś cię stąd nie wypchnął; tak, winny dwa razy, Zgwałciłbym ludzkość, złamał Zeusa rozkazy”(…)

Znowu z kolei pocisk Menelaj wynosi, Lecz nim go rzuci, wprzódy tak Zeusa prosi: — „Boże! Daj pomstę nad tym, co zdradził szkaradnie, Niech zwodnik Parys trupem z mojej ręki padnie, By się wiek przyszły brzydził tym, co przyjaźń skaził, I, gość w domu przyjęty, gościnność obraził.” (…)

„Bóg, co się gościnnymi opiekuje stoły, Pomści się, miasto wasze obróci w popioły! Żadną nie zaczepieni krzywdą, żadną szkodą, Wzięliście moje zbiory i małżonkę młodą, Gdy ona otworzyła dla was dom życzliwy. Dziś chcecie spalić flotę i wyróżnać Achilwy! Nie zdołacie wy Greków ze szczętem zatracić”.

Homer, „Iliada”

2. Ponownie przeczytaj fragment Iliady i odpowiedz:

- Co wg starożytnych Greków kieruje ludzkim losem.
- Opisz krótko znaczenie tej wiary w kulturze greckiej.
- Z tym pojęciem związany jest pewien gatunek literacki, napisz jaki i co z tym gatunkiem ma wspólnego poniższa ilustracja – chodzi o etymologię słowa.

Natenczas złotą szalę bogów ojciec bierze,
Achilla i Hektora dwa kładzie wyroki,
Oba oznaczające śmierci sen głęboki.
Zważył. Już los Hektora dobiegł swego kresu:
Schylił się wyrok jego i padł do Hadesu
Opuścił go Feb jako skazanego losem.
Pallada mówi takim do Achilla głosem:
„Achillu, miły bogom! Oto przyszła pora,
Gdy rzezi niesytego zwaliwszy Hektora,

Przyniesiemy Achajom nieśmiertelną sławę,
Bo już dziś nie ucieknie mając z nami sprawę.
Niech z płaczem Feb kolana Zeusa uściska,
Niech żebrze — dla Hektora już nic nie pozyska.”

Homer, „Iliada”

Grecka figurka z końca V w. p.n.e.

(domena publiczna)

3. Na podstawie scen z greckich naczyń i krótkiego tekstu odpowiedz na pytania:

- Jakiego bohatera rozpoznajesz na ilustracjach?
- Spróbuj odgadnąć jakie jego czyny zostały tu przedstawione.
- Postać w beczce to król Eurysteusz, jaki jest jego związek z przedstawionym herosem?
- Jak nazwiesz style malarskie zaprezentowane na naczyniach, który z nich jest starszy?

- Eurysteusz i Agamemnon – zdobywca Troi - byli mitycznymi władcami tego samego miasta, jakiego? Było ono głównym ośrodkiem najstarszej kultury greckojęzycznej na terenie dzisiejszej Grecji, to w czasach tej kultury umiejscawiana jest wojna trojańska.
- Napisz z jaką epoką wiąże się istnienie tej greckiej kultury, epoka ta poprzedzała epokę żelaza.

Greckie amfory z ok. 520 r. p.n.e.

(domena publiczna)

Najpierwszy Agamemnon na czoło wyskoczył
I we krwi Bianora wodza oszczep zboczył;
Tuż zaraz Oileja zabił, rządcę koni.
Rzucił się z wozu rycerz i z oszczepem w dłoni
Stanął przeciw zwycięzcy, lecz się nie ocalił:
Silnym go razem dzidy król Myken obalił

Homer, „Iliada”

4. Na podstawie tekstu Tukidydesa z Aten (ur. między 471 p.n.e. a 460 p.n.e., zm. między 404 p.n.e. a 393 p.n.e.) odpowiedz:
 - Czym zajmuje się autor i jak tworzy swe dzieło?
 - Dla kogo przeznaczona jest jego twórczość ?
 - Na podstawie wiedzy spoza źródła, biorąc pod uwagę lata życia autora, odpowiedz o jakiej wojnie pisał.
 - Co to znaczy „krytyka źródeł historycznych”?

„Wierne odtworzenie przemówień, ogłoszonych przez poszczególnych mówców bądź przed wojną, bądź w czasie jej trwania, było rzeczą trudną zarówno dla mnie, który ich sam słuchałem, jak i dla tych, którzy mi je przekazywali; toteż ułożyłem je tak, jakby – według mnie – najodpowiedniej do okoliczności mógł przemówić dany mówca, trzymałem się jednak jak najbardziej zasadniczej myśli mów rzeczywiście wypowiedzianych. Jeśli zaś idzie o wypadki wojenne, nie uważałem za słuszne spisywać tego, czego się dowiedziałem od pierwszego lepszego świadka, lub tego, co mi się zdawało, ale tylko to, czego sam byłem świadkiem, albo to, co słysząc od innych, z największą możliwie ścisłością i w każdym szczególe zbadałem; trudno zaś było dojść prawdy, ponieważ nie zawsze świadkowie byli zgodni w przedstawianiu tych samych wypadków, lecz podawali je zależnie od sympatii dla jednej lub drugiej strony, walczącej zależnie od swej pamięci. Jeśli chodzi o słuchaczy, to dzieło moje, pozbawione baśni, wyda im się może mniej interesujące, lecz wystarczy mi, jeśli uznają je za pożyteczne ci, którzy będą chcieli poznać dokładnie przeszłość i wyrobić sobie sąd o takich samych lub podobnych wydarzeniach, jakie zgodnie ze zwykłą kolejną spraw ludzkich mogą zajść w przyszłości. Dzieło moje jest bowiem dorobkiem o nieprzemijającej wartości, a nie utworem chwilowego popisu”.

Tukidydes, „Wojna Peloponeska”

5. Zastanów się:

- Co wg Sokratesa jest istotą filozofii, kim jest filozof?
- Jakie wartości Sokrates ceni najbardziej a jakie uważa za mało ważne?
- Czym Sokrates wzbudził tak wielką niechęć współobywateli, że skazany został na śmierć?

„Udałem się najpierw do jednego z tych, którzy uchodzili za ludzi mądrych (...) był to jeden z mężów stanu; — z rozmowy z nim nabrałem przekonania, że człowiek ten w oczach wielu ludzi, a przede wszystkim w swoich własnych, zdawał się być mądrym, lecz nie był nim rzeczywiście. Starąłem się przeto wyświecić mu, iż on sądził tylko, że jest mądry, a nie jest mądry. Otóż w skutek tego i w nim i w większej części obecnych przy tem wzbudziłem nienawiść przeciwko sobie. Lecz, odchodząc od niego, rozumowałem sobie w myśli tak: »Oto, od tego człowieka ja mędrszy jestem; prawdopodobnie bowiem żaden z nas obu wiedzą swoją nie wkroczył w dziedzinę piękna i dobra; on atoli sądzi, że coś wie, choć nic nie wie — ja zaś, wiedząc, iż nic nie wiem, nawet nie przypuszczam, że coś wiem«.

(...) I dziś jeszcze, posłuszny bogu, chodzę pomiędzy ludźmi i, jeśli mi kto wygląda na mądrego, czy on należy do współobywateli naszych, czy to człowiek obcy, poddaję go takiemu rozbirowi i badaniu: i jeśli nie widzę w nim mądrości, stoję po stronie bożej i wyświecłam mu, iż nie jest on mądrym.

(...) »Mylisz się — rzekłbym mu — człowiecze, jeśli sądzisz, iż godzi się człowiekowi, choćby nawet maluczko pożytecznemu, ważyć niebezpieczeństwo życia lub śmierci, a nie na to tylko baczyć, ilekroć coś czyni, czy postępuje sprawiedliwie, czy niesprawiedliwie, i czy jego czyny będą czynami prawego, czy nikczemnego człowieka«.

(...) »Mężu przezacny, będąc Ateńczykiem, należąc do rzeczypospolitej olbrzymiej i przesławnej z mądrości i duchowej swej potęgi, czyż się nie wstydzisz troskać się o to, abyś miał jak najwięcej pieniędzy, o sławę, o zaszczyty, a nie dbasz i nie troszczysz się o rozum, o prawdę i o duszę swoją, aby się stała jak najdoskonalszą?«.

Platon, „Obrona Sokratesa”

6. Na podstawie fragmentów utworu Diogenesa Laertiosa „Żywoty i poglądy słynnych filozofów” odpowiedz na pytania:

- Na jakie źródło greckiej nauki wskazuje D. Laertios w tekście poświęconym Talesowi?
- Wskaż obszar zainteresowań i działalności Talesa.
- Na czym oparta była rachuba lat w starożytnej Grecji?
- Czy na podstawie tekstu historyk może skorelować czas życia filozofa z jakimś innym wydarzeniem?
- Czym wg D. Laertiosa zajmował się Sokrates jako pierwszy?
- Na podstawie tekstów i wiedzy pozaźródłowej napisz czym była filozofia przedsokratejska.

„Tales z Miletu

Wycofawszy się z życia publicznego, Tales poświęcił się badaniom przyrodniczym. (...) Kallimach uważał Talesa za odkrywcę Małej Niedźwiedzicy. (...) Według innych znów świadectw Tales zajmował się pierwszy astronomią oraz przepowiadaniem zaćmień słońca i przesilenń dnia z nocą; (...) Pamfila podaje, że Tales, który uczył się geometrii u Egipcjan, pierwszy wpisał trójkąt prostokątny w koło i złożył za to bogom wołu w ofierze. (...) Wydaje się, że również w sprawach publicznych udzielał Tales jak najlepszych rad. Tak więc, kiedy Krezus wysłał do Miletu poselstwo z propozycją zawarcia przymierza, Tales temu się przeciwstawił i później, gdy Cyrus zwyciężył, miasto dzięki temu właśnie zostało uratowane.

Tales uczył, że początkiem wszechrzeczy jest woda, że świat ma duszę; i jest pełen demonów. Mówią też, że to on odkrył pory roku i podzielił rok na 365 dni. Tales nie miał nauczyciela, jeśli nie brać pod uwagę tego, że kiedy przybył do Egiptu, korzystał z nauk tamtejszych kapłanów. (...) Tales obliczył wysokość piramid, mierząc ich cień w chwili, gdy cień ciała ludzkiego ma długość równą jego wysokości. (...)

Apollodor podaje w Kronice, że Tales urodził się w pierwszym roku trzydziestej dziewiątej Olimpiady. Umarł zaś w wieku 78 , ponieważ stało się to w czasie pięćdziesiątej ósmej Olimpiady . Żył współcześnie z Krezusem, któremu przyrzekł ułatwić przejście przez rzekę Halys bez mostu, zmieniając kierunek jej biegu.

Sokrates

Był też Sokrates pierwszym filozofem, który rozprawiał o tym jak żyć, i pierwszym filozofem, który został skazany na śmierć i poniósł śmierć z wyroku (...). Doszedłszy do przekonania, że badanie przyrody nie ma żadnego praktycznego znaczenia dla nas, ludzi, Sokrates zajął się roztrząsaniem zagadnień etycznych, filozofując w warsztatach i na rynku (...), przebywał stale w Atenach, zawsze chętny do dyskusowania z każdym rozmówcą; a dysputy prowadził nie po to, by zmusić przeciwnika do zmiany poglądu, lecz po to, żeby razem z nim odkryć prawdę”.

Diogenes Laertios, „Żywoty i poglądy słynnych filozofów”

7. Przeczytaj uważnie teksty, odpowiedz na pytania:

- Jakie dwie ateńskie szkoły filozoficzne są tu wymienione? Którą założył Platon, a którą Arystoteles?
- Szkoła Arystotelesa nazwę swą wzięła od świątyni Apolla Likeiosa (wilkobójcy), jakie polskie słowo pochodzi od nazwy szkoły?
- Imię jakiego króla pobierającego nauki u Arystotelesa zostało wymienione w tekście?
- Jaki wg D. Laertiosa gatunek literacki stworzył Platon?
- Czym jest wspomniana w tekście „dialektyka”? Czy może być przydatna w pracy historyka? Zastanów się, czy dialektyka jest tym samym co logika.

„Zenon, syn Mnazeasa z Kition, spędził w naszym mieście wiele lat jako filozof (...) Biorąc to pod uwagę, przy pomyślnych

znakach, lud ateński postanawia uczcić Zenona syna Mnezeasa i (...) wznieść mu grobowiec na Kerameiku. Zarząd ma umieścić również tę uchwałę na słupach kamiennych, przy czym pozwolono postawić jeden w Akademeia, a drugi w Likeion.

Platon

Pierwszym, który pisał w formie dialogu, był podobno Zenon z Elei (...). Wydaje mi się jednak, że Platon, który doprowadził do doskonałości ten gatunek, powinien być słusznie uważany za pierwszego nie tylko, jeśli chodzi o kunszt dialogu, ale i o samo wynalezienie go jako formy literackiej. Dialog jest rozmową składającą się z pytań i odpowiedzi, które dotyczą zagadnień filozoficznych lub politycznych: autor przedstawia w nim także charakter osób biorących udział w rozmowie przy pomocy właściwego doboru słów. Dialektyka jest zaś sztuką rozmawiania, dzięki której albo odpieramy, albo podtrzymujemy pewne stanowisko za pomocą pytań i odpowiedzi osób biorących udział w rozmowie.

Arystoteles

[Arystoteles] wybrał w Likeion miejsce odpowiednie do przechadzek i, przechadzając się tam codziennie aż do momentu namaszczenia się oliwą, filozofował ze swoimi uczniami. Stąd też wzięła początek nazwa „szkoła perypatetycka”. Według innych natomiast nazwa ta pochodzi stąd, że Arystoteles, przechadzając się razem z zażywającym spacerów po przebytej chorobie Aleksandrem, roztrząsał z nim pewne zagadnienia. (...) W dziedzinie nauk przyrodniczych Arystoteles okazał się najbardziej dociekliwym ze wszystkich filozofów, wytrwale dochodził przyczyn zjawisk nawet najdrobniejszych”.

Diogenes Laertios, „Żywoty i poglądy słynnych filozofów”

Przykładowy temat wypracowania: „Złoty wiek Aten” – wpływ demokracji na rozwój sztuki i filozofii w V i IV w. p.n.e.

2. Podboje Aleksandra Wielkiego i ekspansja kultury greckiej

1. Przeczytaj uważnie mowę ateńskiego polityka Demostenesa przeciwko królowi Macedonii i odpowiedz na pytania:

- Jakie zagrożenie dla Aten widzi Demostenes w poczynaniach Filipa?
- Jakim epitetem go określa?
- Jakich środków używa wg Demostenesa Filip, by osiągnąć swe polityczne cele?

„Zbytnie zbliżanie się do monarchii nie jest bezpieczne dla miast o ustroju demokratycznym. (...) Całą uwagę skupiacie — mówiłem — na podarunkach i obietnicach Filipa, jeśli macie jednak rozum, módlcie się o to, abyście po niewczasie nie oglądali skutków jego oszukańczej polityki. Istnieją na boga — powiedziałem — różne środki i wynalazki służące do obrony miast, jak np. wały, mury, rowy itp. Są one dziełem ludzkich rąk i wymagają nakładów. Sama natura natomiast użycza ludziom trzeźwo myślącym wspólnego środka obronnego, który jest skuteczny i zbawienny dla wszystkich, lecz prawdziwie nieoceniony dla systemów demokratycznych przeciw tyranii. Jakiż to środek? Nieufność. Strzeżcie jej i od niej nie odstępujcie. Jeżeli ją zachowacie, nic złego spotkać was nie może. Czegóż pragniecie — spytałem. Wolności? Czyż nie widzicie, że już same tytuły, jakie nosi Filip, jej się przeciwstawiają? Przecież każdy król i tyran jest z natury rzeczy wrogiem wolności i praw. Pilnujcie się — dodałem — abyście za cenę pokoju nie dostali się w ręce tyrana”.

Demostenes, „Druga mowa przeciwko Filipowi”

2. Odpowiedz na pytania związane z ilustracją:

- Zwróć uwagę na charakterystyczną fryzurę postaci tzw. „anastole”, biorąc pod uwagę miejsce i czas powstania rzeźby odpowiedz jakiego władcę przedstawia.
- Jak nazywa się charakterystyczny wojskowy płaszcz, noszony przez królów w czasach hellenistycznych?
- Czym jest kontrapost i kiedy przyjął się na dobre w sztuce greckiej?

Rzymska kopia greckiej statuetki z Aleksandrii z końca IV w. p.n.e., prawdopodobnie na podstawie Lizypa,

(domena publiczna)

3. Odpowiedz na pytania związane z tekstem Plutarcha:

- Z jakimi zagrożeniami musiał zmierzyć się Aleksander po objęciu tronu?
- Czy Aleksander i jego doradcy mieli takie samo zdanie na temat rozwiązywania problemów, które stanęły przed Macedonią?
- Jak w starożytności nazywano Dunaj?
- Jak nazywała się twierdza tebańska zajmowana przez wojska macedońskie? To jednocześnie pierwotna nazwa Teb.
- Jak Aleksander postąpił ze zdobytymi Tebami?

„Mając lat dwadzieścia objął Aleksander władzę królewską, narażoną jednak na wielką zawiść, a przy tym znienawidzoną i zagrożoną ze wszystkich stron niebezpieczeństwem. Tu bowiem ludy niegreckie i sąsiadujące z Macedonią nie chciały dłużej znosić niewoli i pragnęły wrócić pod panowanie swych własnych książąt, tam zaś Filip zgniótł orężem Opór Hellady, ale nie miał czasu, by ją całkowicie ujarzmić i oswoić z istniejącym stanem rzeczy. Wprowadził więc tylko zmiany i wywołał tym dużo zamieszania, pozostawiając wszędzie nastroje wzburzone i pełne buntu, ponieważ ludzie nie przyzwyczaili się do nowego porządku rzeczy.

Macedończycy bali się tego korzystnego dla wrogów momentu i uważali, że Aleksander powinien w danej chwili całkiem zrezygnować z Hellady i nie stosować wobec niej przemocy, a szczepy niehelleńskie, które się od Macedonii oderwały, w łagodny sposób wezwać do poddania się i tłumić zarzewie nowych rozruchów. Ale on sam był wręcz odmiennego zdania, gotów zapewnić państwu natychmiast bezpieczeństwo i całość granic przez swą własną dzielność i wielkość ducha. Miał bowiem to przekonanie, że jeżeli choć trochę upadnie na duchu i okaże to na zewnątrz, wszyscy na niego rzucą się od razu. Toteż rozruchy wśród szczepów niehelleńskich i grożące mu stamtąd wojny usunął błyskawicznym marszem ze swą armią aż do rzeki Istros [Dunaj] (...) Dowiedziawszy się zaś, że Tebańczycy odpadli od niego i są w porozumieniu z Ateńczykami, ruszył w tę stronę bezzwłocznie (...)

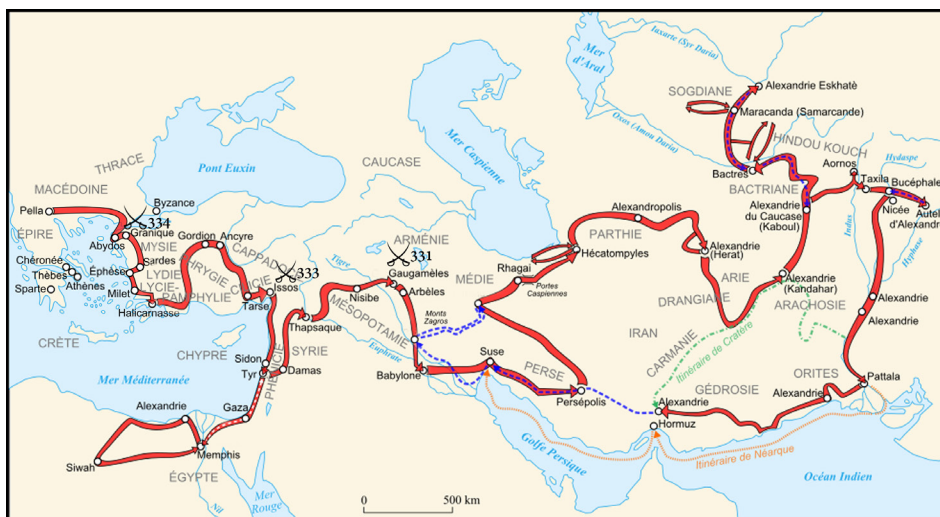
Stanąwszy pod Tebami dał mieszkańcom tego miasta czas do namysłu i przeproszenia go za to, co zrobili (...) [Gdy odmówili] Wtedy dopiero on wydał wojskom macedońskim rozkaz do ataku. Przyszło więc do bitwy, w której Tebanie z największym męstwem i poświęceniem walczyli ponad swe siły, bijąc się z wrogiem kilkakrotnie liczniejszym od nich. Wreszcie jednak zaatakowani z tyłu przez załogę macedońską, która wypadła na nich z zamku Kadmei [cytadela tebańska, w której

stacjonowała załoga macedońska], zostali otoczeni i prawie wszyscy zginęli na polu walki, a zdobyte Teby zostały wydane na łup i zrównane z ziemią. (...) Ludność zaś całą, razem około trzydziestu tysięcy, sprzedał w niewolę”.

Plutarch, „Żywoty sławnych mężów”

4. Spróbuj odczytać właściwe dane z map:

- Znajdź na mapie miejsca trzech najważniejszych bitew w czasie kampanii perskiej.
- Jakie historyczne krainy znalazły się w granicach imperium Aleksandra Wielkiego po podboju Persji? Wymień przynajmniej pięć.
- Wymień pięć ważniejszych, niegreckich miast, które zdobył Aleksander.
- Co na mapie wskazywałoby na rozprzestrzenianie się kultury greckiej wraz z podbojami Aleksandra?
- Wskaż miasto założone przez Aleksandra, które zasłynęło w starożytności z przebogatej biblioteki.

Wyk. Historicair, GFDL 1.2

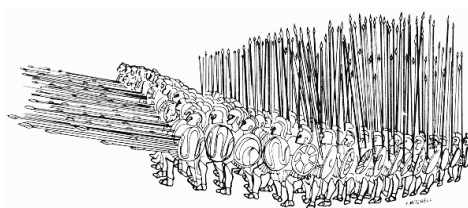
5. Przeanalizuj fragmenty tekstów Polibiusza, dotyczących się wojny Antiocha IV z Ptolemeuszem IV:

- Czy armie obu królów różnią się znacząco pod względem formacji wojskowych biorących udział w wyprawie?
- Wymień pięć podstawowych formacji w wojskach królów hellenistycznych.
- Która z tych formacji nie pojawiłaby się na pewno w armiach greckich przed podbojami Aleksandra?
- Która formacja wywodząca się z czasów klasycznych stanowiła główną siłę wśród oddziałów piechoty?
- Popatrz na poniższe ilustracje. Po lewej stronie widzisz tę formację na amforze z 560 r. p.n.e. Ilustracja z prawej przedstawia tę formację w armii macedońskiej i królów hellenistycznych. Jaką dostrzegasz różnicę w uzbrojeniu?

Grecka amfora
z ok 560 r. p.n.e

(domena publiczna)

(domena publiczna)

„Antioch dowiedziawszy się o ich wymarszu zebrał swoje wojska. W tych służyli: Daowie, Karmaniowie i Kilikowie (w liczbie około pięciu tysięcy) uzbrojeni na modłę lekkobrojnych; pieczę nad nirrii a zarazem dowództwo miał Macedończyk Byttakos. Pod Etolczykiem Teodotem, który zdradził był Ptolemajosa, służyli mężowie wybrani z całego państwa, uzbrojeni na sposób macedoński, w liczbie dziesięciu tysięcy, z których większość miała srebrne tarcze. Siła falangi wynosiła około dwudziestu tysięcy ludzi; jej dowódcami byli Nikarch i Teodot z przydomkiem

Hemiolios. Dalej Agrianowie i Persowie, łucznicy i procarze, w liczbie dwóch tysięcy tudzież razem z nimi tysiąc Traków, (...) Cała siła bojowa Antiocha składała się z sześć- dziesięciu dwóch tysięcy pieszych, sześciu tysięcy jeźdźców, stu dwóch słoni.(...)

Polikrates zajmował z podległymi mu jeźdźcami lewe skrzydło. Między tym a falangą stali Kreteńczycy tuż przy jeźdźcach, a obok jeźdźców stała królewska gwardia. Po tych szli peltaści pod Sokratesem, stykając się z Libijczykami uzbrojonymi na sposób macedoński. Na czele prawego skrzydła stał Tesalczyk Echekrates z podległymi mu jeźdźcami. Obok niego z lewej strony stali Galowie i Trakowie; po nich następował Foksidas z najemnymi wojskami greckimi, które znowu łączyły się z falangitami Egipcjan. Ze słoni stało czterdzieści na lewym skrzydle, gdzie sam Ptolemajos chciał wziąć udział w walce, a trzydzieści trzy ustawiono przed prawym skrzydłem, tuż przy najemnych jeźdźcach”.

Polibiusz, „Dzieje”, Księga Piąta

6. Na podstawie tekstu i planu starożytnej Aleksandrii odpowiedz na pytania:

- Aleksandria w czasach hellenistycznych była stolicą Egiptu. Czy wg Ciebie została założona wedle egipskich czy greckich wzorców kulturowych?
- Co potwierdza Twój osąd?
- Czym był widoczny na planie gimnazjon i jaką pełnił rolę w starożytnej Grecji?
- Jaka słynna budowla, będąca jednym z siedmiu cudów starożytnego świata, znajdowała się na wyspie Faros?

„Całe miasto przecinają ulice, po których można jeździć konno i powozami, oraz dwie szczególnie szerokie aleje, więcej niż na 100 stóp szerokie, które przecinają się pod kątem prostym. Miasto ma przepiękne świątynie oraz królewskie pałace, które

zajmują czwartą, a może nawet trzecią część jego powierzchni. Nieopodal Wielkiego Portu, przy prawym wejściu, znajduje się wyspa i wieża Faros. Wpływając do portu okrętem, widzimy po lewej stronie inne pałace królewskie, a obok nich liczne i różnorodne gmachy i ogrody. Następnie są tu świątynia, targ i magazyny portowe, które ciągną się aż do mola. Krótko mówiąc: miasto pełne jest pałaców, gmachów publicznych i świątyń”.

Strabon „Geografia”

wyk. Kaidor, CC BY-SA 3.0

Przykładowy temat wypracowania: Aleksander Wielki – poszukiwacz przygód czy polityczny wizjoner?

3. Od królestwa do cesarstwa

- przemiany ustrojowe i społeczne w Rzymie.

1. Na podstawie źródła tyczącego się rządów ostatniego króla Rzymu wygnanego w 509 r. p.n.e. - Tarkwiniusza Pysznego wyjaśnij:

- Jakie grupy społeczne były niezadowolone z jego rządów?
- Jakie powody buntu przeciwko Tarkwiniuszowi podaje Dionizjusz ?
- Jak ten przekaz można zinterpretować? Jak można by nazwać przemiany społeczne i polityczne, które zachodziły wtedy w Rzymie?
- Na podstawie wiedzy pozaźródłowej odpowiedz, jaką formę rządów ustanowiono w Rzymie po obaleniu rządów królewskich.

„Kiedy myślał, że ma teraz pełnię władzy, przekupił niegodziwych spośród swoich przyjaciół, by postawić zarzuty wielu wybitnym ludziom i sądzić ich za ich działalność. Zaczął od takich, którzy byli mu wrogo nastawieni i oburzali się, że odsunął Tulliusa od władzy. (...) Kiedy oskarżyciele doprowadzili tych ludzi na rozprawę, oskarżając ich o różne fikcyjne zbrodnie, ale głównie o spiskowanie przeciwko królowi, to sam Tarquinius, siedząc jako sędzia, słuchał zarzutów. Niektórych z oskarżonych skazał na śmierć, a innych na wygnanie, a przejętą własność zarówno zabitych, jak i wygnanych, przydzielił w części oskarżycielom, ale największą część zachował dla siebie. W wyniku tego wielu wpływowych ludzi, rozumiejących motywy intrygi przeciwko nim, dobrowolnie, zanim mogli zostać skazani, opuściło miasto uciekając przed tyranem, (...) Po tym, jak zniszczył najlepszą część senatu przez śmierć lub dożywotnie wygnanie, sam ustanowił nowy senat, przyznając własnym zwolennikom urzędy po ludziach, którzy zniknęli; jednak nawet tym ludziom nie pozwolił robić lub mówić cokolwiek oprócz tego, co sam nakazał. W konsekwencji, senatorowie, którzy pozostali z tych,

którzy zostali zapisani do senatu przez Tulliusa i którzy do tej pory byli przeciwko plebejuszom (...) teraz przekonali się, że nie mają już żadnego udziału w rządzie, ale że oni, jak również plebejusze, zostali pozbawieni wolności słowa, (...)

Widząc to, plebejusze patrzyli na nich jak sprawiedliwie zostali ukarani i w swojej prostocie cieszyli się z ich porażki, wyobrażając sobie, że tyrania będzie uciążliwa dla samych senatorów i nie będzie dla nich zagrożeniem. Niemniej jednak, niedługo potem dla nich przyszły jeszcze większe trudności. Ponieważ prawa sporządzone przez Tulliusa, dzięki którym (...) zostali zabezpieczeni przed skrzywdzeniem przez patrycjuszy, (...) zostały zniesione przez Tarquiniusa. (...) Następnie zniósł podatki oparte na cenzusie majątkowym i przywrócił pierwotną formę opodatkowania; a ilekroć potrzebował pieniędzy, najbiedniejszy obywatel wnosił taką samą kwotę jak najbogatszy. Ten sposób wymierzania podatku zrujnował dużą część plebejuszy, (...) Zabronił także zwoływania w przyszłości jakichkolwiek zgromadzeń, (...) aby duża liczba ludzi zebranych razem, nie spiskowała, by obalić jego władzę. Miał szpiegów rozproszonych w wielu miejscach, którzy (...) informowali tyrana o wszystkich niezadowolonych z istniejącego stanu rzeczy; a kary dla tych, którzy zostali uznani za winnych, były surowe i nieubłagane”.

Dionizjusz z Halikarnasu, „Starożytność rzymska” 4,42

2. Przeczytaj fragment utworu Liwiusza (59 r. p.n.e. – 17 r. n.e.) dotyczący się uchwalenia pewnego prawa w Rzymie – nastąpiło to w 449 r. p.n.e. Odpowiedz na pytania:

- Jak nazywało się uchwalone prawo?
- Jak nazywało się kolegium urzędnicze powołane do uchwalenia tego prawa?
- Z ilu składało się członków?
- Źródłem czego - wg Liwiusza - jest prawo uchwalone w 449 r. p.n.e.?

- Na podstawie krótkiego tekstu Pliniusza wyjaśnij, co w starożytnym Rzymie oznaczał zwrot „ab urbe condita” w skrócie AUC.
- Kiedy wg aktualnego kalendarza założony został Rzym?

„Ale nie tylko ten bieżący wymiar sprawiedliwości, nieskażony, jakby pochodzący z wyroczni bóstwa, otrzymywali bez żadnej różnicy najwyżsi i najniżsi: pracowano też usilnie nad ułożeniem praw. Ku wielkiej ciekawości ludzi przedłożyli decemwirowie dziesięć tablic i zwołali naród na zebranie, a pomodliwszy się do bogów o łaskę dla Rzeczypospolitej, dla nich samych i ich potomków, kazali narodowi przyjść i zapoznać się z przedłożonymi prawami. Oświadczyli, że ile tylko mogły zdziałać umysły dziesięciu ludzi, dali projekt prawa jednakowego dla wszystkich, dla potężnych i małuczkich, ale umysły i rady większej ilości ludzi mają większą moc. Wzywali obywateli, by każdy szczególnie w swym rozumie rozważyli, następnie omówili z innymi i wreszcie przedstawili, co w każdym punkcie trzeba odjąć względnie dodać: naród rzymski otrzyma takie prawa, że będzie się wydawać, iż ogół obywateli nie tyle uchwalił projekt praw, ile raczej je zaprojektował. Gdy wreszcie — na skutek wniosków zaprojektowanych ze strony ludności co do każdego rozdziału praw — wydawało się, iż są one już w dostatecznej mierze poprawione, uchwalono na komicjach centurialnych „Prawa dziesięciu tablic”. Mimo tak olbrzymiej ilości praw, nagromadzonych później jedno po drugim, tamte prawa są wszelkim źródłem prawa publicznego i prywatnego po dziś dzień.

Następnie zaczęły odzywać się głosy, że brak jeszcze dwóch tablic i że dopiero po ich dodaniu prawo rzymskie może stanowić skończoną całość. Gdy nadchodził termin komicjów wyborczych, w oczekiwaniu na te dwie tablice poczęto wyrażać życzenie powtórnego wyboru decemwirów”.

*Tytus Liwiusz, „Ab urbe condita”
- „Dzieje Rzymu od założenia miasta” 3.34*

„Pistores Romae non fuere ad Persicum usque bellum annis ab urbe condita super DLXXX” – tłum.: „W Rzymie nie było piekarzy aż do wojny z Perseuszem przez ponad 580 lat od założenia miasta”.

Wojna z Perseuszem - III wojna macedońska

171 r. p.n.e. - 168 r. p.n.e.

Pliniusz Starszy, „Historia naturalna”

3. Przeczytaj tekst Swetoniusza (69 r. n.e. – 130 r. n.e.) i zastanów się:

- Najpierw zwróć uwagę na lata życia Swetoniusza - czy jest to okres republiki czy cesarstwa w historii Rzymu?
- Jaka tradycja polityczna była wciąż żywa w Rzymie w czasach Swetoniusza?
- Jakie zmiany zachodzą w systemie politycznym Rzymu w czasach Cezara?
- Dlaczego Cezar wzbraniał się przed określaniem go mianem króla?
- Jak nazywa się rzymski rytuał sprawowany wg Swetoniusza przez „wóźbitę”, najczęściej związany był z obserwacją zachowania się ptaków?
- Na podstawie wiedzy pozaźródłowej wyjaśnij znaczenie tego rytuału w życiu politycznym starożytnego Rzymu.

„Boski Juliusz

Przeważają jednak szale na niekorzyść wszystkie inne jego czyny i powiedzenia tak dalece, że chyba ocenić należy, iż władzy najwyższej nadużył i że słusznie został zgładzony. Nie tylko bowiem nadmierne przyjął godności: konsulaty, jeden po drugim, dyktaturę dożywotnią, nadzór nad obyczajnością, nadto jako imię tytuł Imperatora, przydomek „ojca ojczyzny”, posąg własny wśród posągów królów, podwyższenie na orchestrze. Pozwalał także przyznawać sobie zaszczyty wręcz nadludzkie: złote

krzesło w kurii i w sądzie, wóz procesyjny [dla bogów] i nosze dla swego posągu podczas uroczystości cyrkowych, świątynie, ołtarze, posągi własne obok boskich, wezgłowie, kapłana, luperków i jeden miesiąc zgodził się nazwać od swego imienia. Zgoła nie było urzędu, którego by sobie wedle zachcianki nie nadał czy komu nie przyznał. (...)

Równie samowolnie, w zupełnej mając pogardzie ojczysty obyczaj, przyznawał urzędy nie na jeden rok, dziesięciu byłym pretorom nadał odznaki konsularne, przyjął w poczet senatorów ludzi zaledwie obywatelstwem obdarzonych oraz niektórych spośród na wpół dzikich Galów. Oprócz tego dozór nad mennicą i dochodami państwowymi powierzył swym własnym niewolnikom. Dowództwo i pieczę nad trzema legionami, które pozostawił w Aleksandrii, oddał (...) synowi swego wyzwolenca. Z nie mniejszą gwałtownością wypowiadał się publicznie o rzeczypospolitej, jak pisze Tytus Ampiusz, że »niczym jest rzeczypospolita, pustym tylko słowem bez żywej treści. (...) Czas już, aby ludzie więcej liczyli się z jego słowami i za prawo uznali to, co on powie«. I tak daleko posunął się w swej zuchwałości, że nawet ośmielił się rzec te słowa do wróżbity, gdy ów zapowiadał raz smutne wypadki, nie znalazłszy serca we wnętrznościach ofiarnego zwierzęcia: »pomyślniej pójdzie wszystko, gdy on sam zechce, a nie należy uważać za znak złowieszczy, jeśli bydlęciu serca zabrakło«. (...) Do tak wyraźnej zniewagi i zlekceważenia senatu dodał jeszcze czyn o wiele zuchwalszy. Oto podczas świąt latyńskich powracającego Cezara witał lud szalonymi i niemilknącymi okrzykami. Wówczas ktoś z tłumu ozdobił jego posąg wieńcem wawrzynowym, przewiązany z przodu białą wstążką. [symbol władzy królewskiej] (...) Od tego czasu nie mógł już ująć niechlubnemu posądzeniu, że pragnie tytułu królewskiego, chociaż zarówno ludowi witającemu go imieniem króla odpowiedział: »Cezarem jestem, nie królem«, jak też w czasie Luperkaliów przed mównicą publiczną, gdy konsul Antoniusz kilkakrotnie

chciał mu włożyć na głowę diadem królewski, odrzucił go i posłał na Kapitol Jowiszowi Najlepszemu i Największemu”.

Gajus Swetoniusz Trankwillus, „Żywoty Cezarów”

4. Na podstawie fragmentu opracowania Marii Jaczynowskiej odpowiedz na pytania:

- Jak nazywamy okres w historii Rzymu zapoczątkowany przez Oktawiana? Skąd ta nazwa?
- W którym roku umieściłbyś początek tej nowej politycznej epoki?
- Co chciał osiągnąć Oktawian twierdząc, że chce przywrócić ustrój republikański?
- Dlaczego senatorowie prosili go o pozostanie przy władzy?

„Po zakończeniu wojny domowej w 29 r. Oktawian objął pełnomocnictwa cenzora, w roku 29/28 przeprowadził cenzus majątkowy obywateli rzymskich i ułożył nową listę senatu, na której znaleźli się tylko jego stronnicy (liczbę senatorów zredukowano do 600). Jako pierwszy na liście - princeps senatus – figurował Cezar Oktawian. Ten jego tytuł - princeps stał się podstawą do określenia nowego ustroju - pryncypatu. W dniu 13 stycznia 27 r. p.n.e. Oktawian oznajmił na słynnym posiedzeniu senatu, że zrzeka się nadzwyczajnych pełnomocnictw, które sprawował od 43 r. p.n.e. jako triumwir i pragnie przywrócić ustrój republikański. Senatorowie służalczo prosili go, aby zechciał zatrzymać władzę dla siebie. Ostatecznie Oktawian zgodził się „podzielić” władzę z senatem. Za to „dobrodziejstwo” uzyskał od senatu przydomek Augustus, co oznacza wywyższonego przez bóstwo. Nazywał się odtąd Imperator Caesar Augustus Divi filius - Imperator Cezar August, syn Boskiego (Juliusza). (...)

Ustrój wprowadzony przez Augusta w Rzymie oznaczał ostateczny koniec republiki, jakkolwiek długo jeszcze przetrwały jej pozory, a lata określano według konsulów. Rozwiązania

ustrojowe Augusta miały charakter wybitnie kompromisowy, była to próba pogodzenia rzymskiej tradycji z istotnymi elementami monarchii typu hellenistycznego”.

Maria Jaczynowska, „Historia starożytnego Rzymu”,
Warszawa 1984.

5. Przeanalizuj mapę:

- Porównaj ją ze współczesną mapą polityczną. Na terenie jakich państw położone są prowincje: Mauretania, Britania, Raetia, Pannonia, Dacia, Galatia, Syria ?
- Jakie problemy dostrzegasz przy administrowaniu tak rozległym państwem?
- Jak Rzymianie starali się zaradzić tym problemom? Zwróć uwagę na sieć czerwonych linii na mapie.
- Wskaż główne bazy morskie.
- W jakich obszarach rozmieszczono większość legionów?

Wyk. wojwoj CC BY-SA 3.0

Przykładowy temat wypracowania: „Zdobyta Grecja podbiła dzikich zwycięzców” – spróbuj udowodnić pogląd Horacego o wpływie kultury greckiej na Rzym.

Średniowiecze

1. Pomiedzy Wschodem a Zachodem

- tworzenie się państw w Europie środkowo-wschodniej.

Wpływy cywilizacji łacińskiej i bizantyjskiej.

1. Popatrz na mapę, zwróć uwagę na zasięg osadnictwa słowiańskiego ok 1000 r.

- Przeczytaj teksty i zastanów się dlaczego osadnictwo słowiańskie na zachód od Odry nie przetrwało.

„Narody średniowieczne powstały przede wszystkim dzięki ramom stworzonym przez państwa. Kilka wieków istnienia wspólnoty państwowej stwarzało wspólną historię, a w jej ramach wspólne sukcesy i wspólne nieszczęścia – jedno i drugie owiane uszlachetniającymi legendami, budzącymi uczucie przywiązania do tradycji.(...)”

W społeczeństwach średniowiecza kult świętych narodowych miał dla rozwoju świadomości narodowej znaczenie równorzędne, a nawet większe od tradycji historycznej, docierał bowiem do znacznie szerszych kręgów społeczeństwa. Kult świętego narodowego ściśle się wiązał z przywiązaniem do monarchii i rodu

królewskiego, ponieważ monarchia świadomie podjęła starania o wyniesienie jednego z przodków królewskich na ołtarze”.

Benedykt Zientara, „Świt narodów europejskich. Powstanie świadomości narodowej na obszarze Europy pokarolińskiej”, Warszawa 1985.

Wyk. Hoodinsky, CC BY-SA 3.0

2. Popatrz na obraz J. Matejki, przypomnij sobie znane Ci fakty na temat chrztu Polski, przeczytaj teksty źródłowe i spróbuj ustalić, czy poniższe zdania są prawdziwe czy fałszywe:

- Przedstawiony przy chrzcielnicy św. Wojciech (ur. ok. 956 r.) udzielił sakramentu chrztu Mieszkowi.
- Postać z księgą to Radzim Gaudenty – brat św. Wojciecha i pierwszy arcybiskup gnieźnieński.
- Chrzest Mieszka na pewno miał miejsce na Ostrowie Lednickim.
- Pierwsi władcy Polski nie troszczyli się zanadto o chrystianizację kraju.
- Nowa religia początkowo przyjmowała się głównie wśród wyższych warstw społecznych.
- Wzrost obciążeń na rzecz państwa i Kościoła katolickiego powodował niezadowolenie i wybuchy buntu niższych warstw .

Jan Matejko „Zaprowadzenie chrześcijaństwa”

(domena publiczna)

„[Wydarzenia z 1038 r.] I choć tak wielkie krzywdy i klęski znosiła Polska od obcych, to jeszcze nierozsądnej i sromotniej dręczoną była przez własnych mieszkańców. Albowiem niewolnicy powstali na panów, wyzwoleńcy przeciw szlachetnie urodzonym, sami się do rządów wynosząc, i jednych z nich na odwrót zatrzymali u siebie w niewoli, drugich pozabijali, a żony ich pobrali sobie w sprośny sposób i zbrodniczo rozdrapali dostojęstwa. Nadto jeszcze, porzucając wiarę katolicką - czego nie możemy wypowiedzieć bez płaczu i lamentu - podnieśli bunt przeciw biskupom i kapłanom Bożym i niektórych z nich, jakoby w zaszczytniejszy sposób, mieczem zgładzili, a innych, jakoby rzekomo godnych lichszej śmierci, ukamienowali. (...)

Król Bolesław tak wielką gorliwość okazywał około służby Bożej, a to w budowaniu kościołów, ustanawianiu biskupstw i nadawaniu beneficjów, że za jego czasów Polska miała [aż] dwóch metropolitów wraz z podległymi im sufraganami. W stosunku do nich we wszystkim i w każdej sprawie tyle okazywał życzliwości i posłuszeństwa, że jeśli przypadkiem ktoś z dostojników wszczynał spór sądowy z którymkolwiek z duchownych lub biskupów, albo jeżeli coś z własności kościelnej sobie przywłaszczał, wtedy [król] sam wszystkim nakazywał ręką milczenie i jak opiekun i obrońca brał w obronę sprawę biskupów i Kościoła”.

Gall Anonim, „Kronika”

3. Na podstawie źródeł ustal, które zdania są prawdziwe, a które fałszywe:

- Jak widzimy na obrazie Matejki, koronacji Bolesława dokonał pierwszy arcybiskup gnieźnieński Radzim Gaudenty (zm. ok. 1016 r.).
- Scena namalowana przez Matejkę zgodna jest z przekazem Galla Anonima.
- W 1025 r. doszło do koronacji Bolesława na króla i w krótkim czasie do jego śmierci.

- Otton III spotkał się z Bolesławem, by pozyskać jego poparcie dla utworzenia cesarstwa obejmującego zachodnią Europę wraz z państwami Słowian zachodnich.
- Zjazd przyczynił się do umocnienia pozycji Bolesława wobec władców państw sąsiadujących z Polską.
- Ceremonia opisana przez Galla Anonima oznaczała formalną koronację Bolesława na króla.

Jan Matejko „Koronacja pierwszego króla Polski”

(domena publiczna)

„Również i to uważamy za godne przekazania pamięci, że za jego czasów cesarz Otto Rudy [Otton III] przybył do [grobu] św. Wojciecha dla modlitwy i pojednania, a zarazem w celu poznania sławnego Bolesława, (...) »Na koronę mego cesarstwa! To, co widzę, większe jest, niż wieść głosiła!«. I za radą swych magnatów dodał [Otton III] wobec wszystkich: »Nie godzi się takiego i tak wielkiego męża, jakby jednego spośród dostojników, księciem nazywać lub hrabią, lecz [wypada] chlubnie wynieść go na tron

królewski i uwieńczyć koroną». A zdjąwszy z głowy swej diadem cesarski, włożył go na głowę Bolesława na [zadatek] przymierza i przyjaźni, i za chorągiew tryumfalną dał mu w darze gwózdź z krzyża Pańskiego wraz z włócznią św. Maurycego, w zamian za co Bolesław ofiarował mu ramię św. Wojciecha. I tak wielką owego dnia złączyli się miłością, że cesarz mianował go bratem i współpracownikiem cesarstwa i nazwał go przyjacielem i sprzymierzeńcem narodu rzymskiego.

Bolesław więc, tak chlubnie wyniesiony na królewski tron przez cesarza, okazał wrodzoną sobie hojność urządzając podczas trzech dni swej konsekracji prawdziwie królewskie cesarskie biesiady i codziennie zmieniając wszystkie naczynia i sprzęty, a zastawiając coraz to inne i jeszcze bardziej kosztowne”.

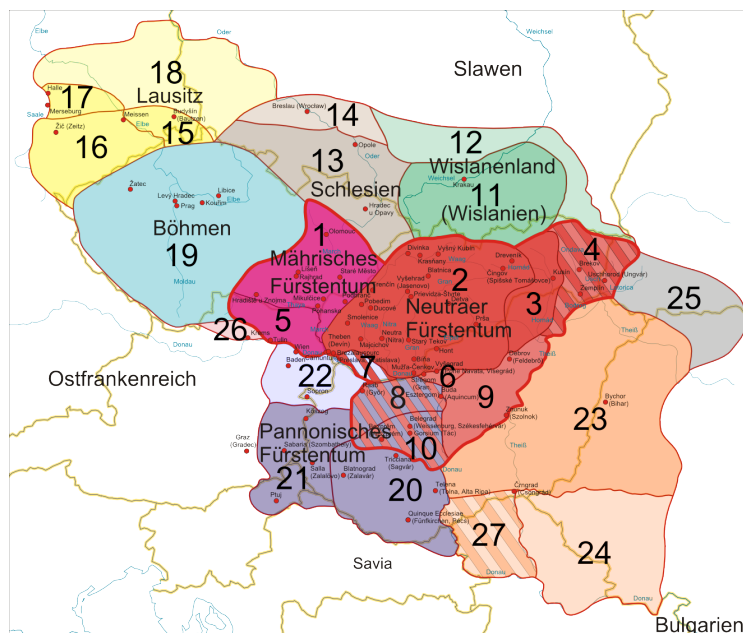
Gall Anonim, „Kronika”

„W tym samym roku, który to wymieniłem już wcześniej [1025], Słowianin Bolesław, książę Polaków, zdobył z krzywdą króla Konrada insygnia królewskie i tytuł królewski, lecz jego zachwalstwo przyćmiła nagła śmierć”.

Wipon, „Chwalebne czyny cesarza Konrada II”

4. Mapa prezentuje maksymalny zasięg terytorialny państwa wielkomorawskiego. Przynależność terenów oznaczonych liczbami od 11 do 14 jest sporna. Na podstawie mapy odpowiedz na pytanie:

- Na terenie jakich dzisiejszych państw leżało państwo wielkomorawskie? Wymień przynajmniej 3.

Wyk. Bronto CC BY-SA 3.0

5. Pierwszy historyczny władca państwa wielkomorawskiego Mojmir I przyjął chrzest w 831 r. z rąk niemieckiego biskupa Pasawy. To właśnie diecezji pasawskiej podlegały tereny Moraw. Na podstawie poniższych tekstów odpowiedz na pytania:

- Dlaczego, następca Mojmira I, książę Rościsław zwrócił się o przysłanie misjonarzy do cesarza bizantyjskiego?
- Uzasadnij słowa Jana Pawła II: „Słusznie więc święci Cyryl i Metody zostali uznani przez rodzinę ludów słowiańskich za ojców zarówno ich chrześcijaństwa, jak też ich kultury.”
- Cyryl stworzył pierwszy słowiański alfabet zwany „głagolicą”, którym zapisywano język staro-cerkiewno-słowiański – język liturgii słowiańskiej stworzonej przez Cyryla i Metodego na terenie państwa wielkomorawskiego. Głagolica używana był też na terenie innych państw słowiańskich - gdzie najdłużej, aż do XIX w.? Dowiesz się, gdy odczytasz słowa z tzw. płyty z Baški. Nauka zajmująca się odczytywaniem dawnego pisma to paleografia.

„Zdarzyło się podówczas, iż Rościsław, książę słowiański, ze Świętopełkiem wyprawili poselstwo z Moraw do cesarza Michała [Michał III bizantyjski] mówiąc tak: »Oto z łaski bożej zdrowi jesteśmy; i przybyli do nas liczni nauczyciele chrześcijańscy z Włoch, i z Grecji, i z Niemiec, a uczą nas rozmaicie. My, Słowianie, ludzie prości, nie mamy nikogo, co by nam objawił prawdę, zrozumiałe ją wykładając. Dobrze więc będzie, władco, jeśli nam przyślesz takiego męża, który by nas we wszelkiej prawdzie oświecił«. Wtedy cesarz rzekł do Konstantyna [Cyryla] filozofa: »Słyszysz li filozofie, słowa te. Otóż dam ci dary mnogie, weź z sobą brata swego, ihumena Metodego, i idź. Jesteście bowiem Tesalończykami, a wszyscy Tesalończykowie czysto po słowiańsku mówią«. Wtedy nie śmieli sprzeciwić się Bogu i cesarzowi (...). Otóż usłyszawszy ważną mowę tę, udali się na modlitwę z innymi, którzy jednako myśleli jak i oni. Tu objawił Bóg filozofowi słowiańskie pismo. I wnet nakreśliwszy głoski i mowę ułożywszy, ruszył w drogę, wziąwszy Metodego. Ten zaś począł (...) służyć filozofowi, i nauczać z nim. Z gdy trzy lata minęły, wrócili się z Moraw, zostawiwszy tam uczniów”.

„Żywot św. Metodego”

„Chryścianizacja ludu nie byłaby skądinąd możliwa bez posługiwania się językiem rodzimym. (...) Słusznie więc święci Cyryl i Metody zostali uznani przez rodzinę ludów słowiańskich za ojców zarówno ich chrześcijaństwa, jak też ich kultury. (...) Już wcześniej Konstantyn i jego współpracownicy zadali sobie trud stworzenia nowego alfabetu, by prawdy, które mieli głosić i wyjaśniać, mogły być spisane w języku słowiańskim i przez to stać się w pełni zrozumiałe i łatwiejsze do przyswojenia dla słuchaczy.(...) Poznanie języka i umysłowości nowych ludów ewangelizowanych, którym nieśli wiarę – było trudem naprawdę godnym ducha misjonarskiego, tak jak przykładna była gotowość do poznania i wyjścia naprzeciw wszystkim potrzebom i oczekiwaniom ludów słowiańskich.(...)”

Jan Paweł II, encyklika „Slavorum Apostoli”

Ⲑ, ⲑ	A (az)	1	Ⲛ, ⲛ	O (on)	80
Ⲓ	B (buki)	2	ⲛⲓ	P (pokoi)	90
Ⲕ, ⲕ	V (vidi)	3	Ⲓ	R (rci)	100
Ⲗⲟ	G (glagole)	4	Ⲕ	S (slovo)	200
Ⲕⲟ	D (dobro)	5	ⲛⲓ, ⲧ	T (trdo)	300
Ⲛ	E ((j)est)	6	Ⲕ	U (uk)	400
Ⲕⲓ	Ž (živite)	7	ⲕ	H (hir)	600
ⲕⲟ	Z (zemla)	9	Ⲕ	Št, Šć, Ć (šća)	800
Ⲕ	Ĭ (iže)	10	Ⲕ	C (ci)	900
Ⲕ, ⲓ	I (i)	20	ⲕ, ⲕⲓ	Č (črv)	1000
ⲕ	K (kako)	40	ⲛ	Š (ša)	
Ⲕⲓ	L (ljudi)	50	ⲛⲓ, ⲧ	poluglasovi (jor, jer)	
ⲕⲟ, ⲕ	M (mislite)	60	Ⲕ	Ja, Je (jat)	
Ⲑ, ⲑ	N (naš)	70	ⲕⲓ	Ju (jus)	
			Ⲛⲓ	jest-je	

Płyta z Baški

(domena publiczna)

Przykładowy temat wypracowania: Oceń państwowotwórczy i kulturotwórczy wpływ chrześcijaństwa na przykładzie państwa wielkomorawskiego, Polski i Rusi Kijowskiej.

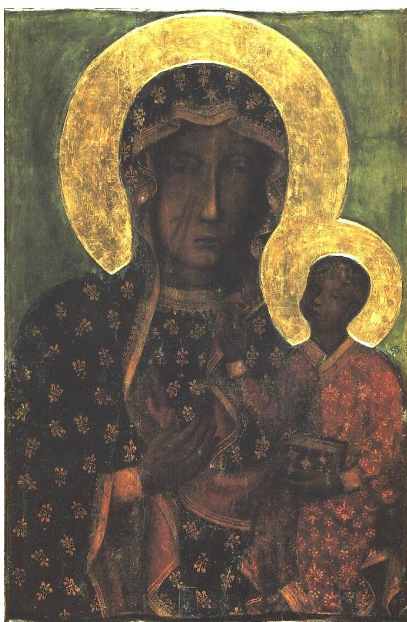
2. Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy na tle Bizancjum i kultury arabskiej.

1. Przeanalizuj poniższe dzieła sztuki:

- Spróbuj je podpisać używając określeń - ikona w typie Hodegetrii, fresk, arabeska. Z jakimi wyznaniami religijnymi możesz je skojarzyć?

Fot. Radomil, CC BY-SA 3.0

(domena publiczna)

(domena publiczna)

2. Na podstawie poniższych źródeł odpowiedz na pytania:

- Jakie cele przed uczestnikami krucjaty stawiał jej inicjator – papież Innocenty III?
- Podaj nazwę miasta o którym pisze papież.
- Jakie były skutki IV wyprawy krzyżowej?
- Jakie państwo wspierające krzyżowców umocniło swą pozycję w handlu z Konstantynopolem?

- Słowo krucjata pochodzi od łacińskiego słowa „cruz”, co ono oznacza?

„Doża Wenecji imieniem Henryk Dandolo, mąż niezwyklej mądrości i męstwa, przyjął ich (tj. posłów) świetnie (on sam i inni z jego otoczenia) i widział ich bardzo rad.

A gdy posłowie okazali listy swoich panów, bardzo się dziwił, w jakim celu przybyli do jego ziemi. (...) »Panie! Przybyliśmy do ciebie od wysokich panów francuskich, którzy przyjęli znak krzyża, aby pomścić zniewagę Jezusa Chrystusa i odzyskać Jerozolimę, jeśli Bóg pozwoli. A ponieważ wiedzą, że żaden naród nie jest mocen przyjść z taką pomocą, jak ty i twój lud, proszą was na Boga, abyście raczyli przyczynić się do dostarczenia im okrętów transportowych i wojennych»”.

*Fragment kroniki Gotfryda de Villehardouin
- uczestnika IV krucjaty*

„Wy, nie mający względem Greków żadnych praw jako też władzy, daliście się poznać tym, że wasi złożywszy śluby czystości, szybko się [im] sprzeniewierzyli, skoro zwróciliście broń nie przeciw Saracenom, lecz przeciw chrześcijanom. (...) I nie wystarczyło wam wyczerpanie bogactw cesarskich, jako też złupienie zarówno bogatych, jak i biednych, lecz wyciągnęliście ręce po skarby Kościoła, a co gorsze, po majątki kościelne, ściągając z ołtarzy srebrne tablice, zaś po sprofanowaniu kościelnego sanktuarium grabiąc ikony, krzyże i relikwie. [Wszystko to po to,] ażeby Kościół grecki ponizony takimi prześladowaniami odmówił powrotu pod obediencję Stolicy Apostolskiej”.

*List papieża Innocentego III do przywódcy krzyżowców,
markiza Bonifacego z Montferratu*

wyk. Killroyus, CC BY-SA 3.0

3. Na podstawie tekstów i wiedzy własnej:

- Opisz stosunek świata arabskiego we wczesnym średniowieczu do nauki, medycyny i dziedzictwa starożytności.
- Znajdź w tekście imiona dwóch uczonych, Greka i Persa, których nauki wywarły największy wpływ na średniowieczną medycynę.
- Gdzie poza światem arabskim tradycja antyku pozostała zdecydowanie bardziej żywa niż w zachodniej Europie?
- Zastanów się, kiedy w Europie chrześcijańskiej następuje zwrot ku kulturze, sztuce, filozofii starożytnej i nazwij tę epokę.

„Chrześcijański Zachód mógł zapomnieć sporo z dziedzictwa mare nostrum [morze śródziemne], ono jednak nie przepadło. Wspaniałe biblioteki (...) od Kordoby po Bagdad, przechowywały wiele filozoficznych i naukowych traktatów antyku – przetłumaczonych (...) i opatrzonych komentarzami takich erudytych, jak Awicenna (...), Pers, który żył w X wieku, czy Awerroes (...) Andaluzijczyk, który żył w XII wieku. (...) Gdy Alfons [Alfons VI

Mężny] opanował Toledo, mimowolnie uchylił okno na śródziemnomorską przeszłość, czas przed pojawieniem się chrześcijańskiego i muzułmańskiego Boga. (...) W XII wieku (...) miejscowi i przyjezdni uczeni z całego niemal ówczesnego świata pracowali (w Toledo) nad przekładami arabskich dokumentów na hebrajski, łacinę i dialekty romańskie (...).

*Stephen O'Shea, „Morze wiary. Islam i chrześcijaństwo w świecie śródziemnomorskim doby średniowiecza”,
Poznań 2009, s. 151.*

„Arabowie wprawdzie poznali dzieła Galena [Grecki lekarz na dworze Marka Aureliusza] i innych lekarzy antycznych, lecz bynajmniej na nich nie poprzestali. (...) Rozwój ich medycyny opiera się na empirii. U Arabów funkcjonowały państwowe szpitale i wyspecjalizowane kliniki. Dokonywano tam skomplikowanych operacji chirurgicznych (...), kruszenia kamieni w pęcherzu moczowym i zabiegów ginekologicznych. Przy złamaniach kości stosowano opatrunek gipsowy, a przy zapaleniach migdałków – pleśnie zawierające penicylinę. Co więcej, nabyte w trakcie tych czynności doświadczenia dokumentowano w medycznych kompendiach”.

*Stefan Kwiatkowski, „Średniowieczne dzieje Europy”,
Warszawa 2006, s. 101.*

4. Na podstawie tekstu i ilustracji odpowiedz na pytania:

- Podaj nazwę ustroju społeczno-gospodarczo-politycznego rozpowszechnionego w średniowiecznej Europie
- Jakie trzy główne stany możemy wyróżnić w średniowiecznych społeczeństwach?

„Całokształt instytucji stanowiących obowiązki posłuszeństwa i służby ze strony człowieka wolnego, zwanego wasalem, w stosunku do innego człowieka wolnego, zwanego seniorem, oraz obowiązki opieki i pomocy ze strony seniora wobec wasala. W zamian za przysięgę wierności wasal otrzymywał od seniora dziedziczne posiadanie lenna”.

*Jacques Le Goff, „Kultura średniowiecznej Europy”,
Warszawa 1994.*

(domena publiczna)

5. Przeczytaj teksty źródłowe i zastanów się:

- Jak przebiegała ceremonia składania hołdu lennego?
- Jakie są wzajemne obowiązki seniora i wasala?
- Czym jest występujące w tekstach „lenno”?

„Ten, kto przysięga wierność swemu seniorowi, winien stale mieć w pamięci następujących sześć [pojęć]: cały i zdrow, spokojny i bezpieczny, prawy, pomocny, łatwy we współżyciu, przystępny. Cały i zdrow, to znaczy, że unika sprawienia seniorowi kłopotu swym ciałem; spokojny i bezpieczny, to znaczy, że nie wyrządzi mu krzywdy ani w głębi swej duszy, ani w zamkach

gwarantujących jego bezpieczeństwo; prawy to znaczy, że nie skrzywdzi go ani w sądzie, ani w żadnej sprawie, która w sposób oczywisty dotyczy jego honoru; pomocny, to znaczy, że nie narażi a szwank jego stanu posiadania; łatwy we współżyciu i przystępny, to znaczy, że nie utrudni w niczym realizowania dobra przez swego seniora ani nie uczyni niemożliwym tego, co było dlań możliwe. Niech wierny wasal wystrzega się wyrządzania tych wszystkich krzywd; to jest sprawiedliwość. Ale nie przez to zasługuje na lenno, nie wystarczy bowiem powstrzymać się od złego, jeżeli nie robi się tego, co jest dobre. Pozostaje mu więc w sześciu wymienionych przypadkach służyć wiernie swemu seniorowi radą i pomocą, jeżeli chce wydawać się godnym swego [lenna] i dochować przysięgi wierności.

Senior musi również to samo okazywać wasalowi we wszystkich wyżej wymienionych okolicznościach. Jeżeli tego nie uczyni, istnieje słuszny powód, by oskarżyć go o „złą wolę”, a wasal ze swej strony, jeżeli udowodni mu się zaniedbywanie swych obowiązków, aktywne lub bierne, zostanie oskarżony o niewierność i krzywoprzysięstwo”.

Biskup Fulbert z Chartres w liście do księcia Akwitanii.

„Lennik, zgodnie z obowiązkiem, winien jest złożyć swemu panu przysięgę wierności i przyrzec, że będzie mu tak wierny i życzliwy, jakim według prawa winien być lennik wobec swego pana, jak długo tylko chce być jego lennikiem i jego dobra posiadać. Dopóki tego nie uczyni, nie może być niczym świadkiem w sądzie lennym. Winien także oddawać swemu panu cześć - słowami i uczynkami - gdy znajduje się przy nim, jak i powstawać przed nim oraz przepuszczać go przed sobą”.

Eike von Repkow, „Zwierciadło Saskie”

Przykładowy temat wypracowania: Cesarstwo Bizantyńskie wobec ekspansji Islamu w okresie wypraw krzyżowych.

3. Wojny z Zakonem Krzyżackim na tle przemian politycznych, militarych i kulturowych w państwie polskim.

1. Na podstawie tekstów ustal, czy poniższe zdania są prawdziwe:

- Przyczyną sprowadzenia Krzyżaków do Polski były napaści ludów bałtyjskich na ziemie mazowieckie.
- Oba źródła są zgodne co do tego, że Konrad nadał Krzyżakom ziemie na własność, tracąc nad nimi wszelką kontrolę.
- Książę nadał Krzyżakom ziemię chełmińską.
- Zachowały się oryginalne dokumenty, na podstawie których możemy określić, w jakiej formie Konrad dokonał swego nadania.
- Wielkim mistrzem zakonu w owym czasie i twórcą państwa zakonnego nad Bałtykiem był Herman de Salza .
- Długosz negatywnie ocenia postępowanie Krzyżaków wobec „Królestwa Polskiego”.

„(...) W imię świętej niepodzielnej Trójcy, Ja Konrad, z bożego miłosierdzia książę Mazowsza i Kujaw (...) podaję do wiadomości, że z uwagi na nagrodę niebieską i zbawienie duszy mojej oraz dla obrony wiernych, za zgodą Agafii, żony mojej i synów mych (...) nadałem Marii św. i braciom Zakonu Niemieckiego całe terytorium chełmińskie niepodzielnie ze wszystkimi przynależnościami (...) na wieczyste posiadanie z całym pożytkiem i z wszelką wolnością (...) Obiecałem też, że gdyby ktokolwiek pomienionym braciom czynił przeszkody w posiadaniu tej ziemi, to ja z całą potęgą będę ich bronił. Owi zaś bracia przyrzekli też mnie i wszystkim moim dzieciom, że z całą wiernością wraz z nami walczyć będą każdego czasu stosownie do woli bożej i wedle swej możliwości (...) przeciw wrogom Chrystusa i naszym, mianowicie przeciw wszystkim poganom (...) bez jakiegokolwiek podstępu lub fałszu, nawet gdyby tylko jeden z nich pozostał przy życiu. (...)

Tzw. „Falszyfikat kruszwicki” 1230 r. – Umowa między księciem Konradem I mazowieckim a Zakonem Krzyżackim. Oryginał dokumentu nie zachował się, stąd jego prawdziwość jest w historiografii, szczególnie polskiej, podważana.

Ponieważ szczepy pruskie ziały barbarzyńską dzikością względem Królestwa Polskiego przez potajemne i niespodziewane najazdy i pożogi oraz uprowadzanie w wieczystą niewolę ludzi obojga płci, książę Mazowsza Konrad,(...) wezwał na ratunek siedmiu braci Krzyżaków z niemieckiego zakonu Świętego Grobu Pańskiego Jerozolimskiego. (...) Kiedy zaś w paru pomyślnych walkach zadał Prusom z pomocą braci Krzyżaków dotkliwą klęskę,(...) ziemię chełmińską i lubawską, (...) zapisuje i nadaje im faktycznie, ale nie prawnie, gdyż książę Konrad nie mógł żadną miarą dokonać tej darowizny na szkodę dla Królestwa Polskiego. I jakkolwiek to nadanie wydawało się podówczas zbawienne, to jednak potem, ponieważ Krzyżacy dążyli do zagarnięcia pozostałych ziem Królestwa Polskiego, a Polacy bronili swych naturalnych siedzib, nastąpił ogromny rozlew krwi chrześcijańskiej i dopuszczono się rzezi, okropnych nawet do opowiadania. I nie ma między królami i książętami polskimi innego, który by ściągnął na Królestwo Polskie większą klęskę i większe nieszczęście i uwikłał Polaków w cięższe wojny, niż wymieniony Konrad. (...) W tym zaś akcie nadania braciom Krzyżakom przez księcia Mazowsza i Kujaw, Konrada, ziem: chełmińskiej i lubawskiej to przede wszystkim było szczególnie zastrzeżone i do tego zobowiązali się w jawnym dokumencie zarówno mistrz Herman, jak i bracia Krzyżacy, że ziemia pruska i jakakolwiek inna zdobyta na barbarzyńcach ma być dzielona do równej części między księcia Mazowsza i Kujaw Konrada, jego synów i następców, książąt polskich a mistrza i Zakon Krzyżacki, a po zdobyciu Prus ma ulec unieważnieniu nadanie ziem chełmińskiej i lubawskiej i mają [one] powrócić z pełnym prawem posiadania do Konrada i jego następców. Także to rozporządzenie i dołączone do niego warunki potwierdzono pisemnym dokumentem. Widzieli go nieraz i mieli w ręku mężowie zasługujący na wiarę u książąt

płockich i w ich skarbcach¹. A mistrz zakonu Herman de Salza pozostawił na swoje miejsce brata Konrada z Landisbergu. Ten z pomocą księcia Konrada mazowieckiego i jego wojsk wybudował na brzegu Wisły w miejscu wyżej wzniesionym zamek, który nazwał Vogilsang, skąd zaczął urządzać wyprawy na Prusów i powstrzymywać ich nagłe najazdy”.

Jan Długosz, „Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego”, ks. VI

2. Przeczytaj tekst, na jego podstawie i na podstawie wiedzy własnej odpowiedz:

- Z jakiego dokumentu pochodzi tekst?
- Kto go wystawił?
- Do kogo zwraca się wystawca dokumentu?
- Do czego zobowiązuje się wystawca dokumentu?
- Jak kształtowały się stosunki polsko-litewskie przed zawarciem niniejszego układu?
- Co było głównym powodem zbliżenia polsko-litewskiego pod koniec XIV w.?

„My Jagiełło z łaski Bożej Wielki Książę Litwy i Rusi pan i dziedzic przyrodzony podajemy do wiadomości wszystkim, (...) jako dostojny książę Jagiełło, Wielki Książę Litewski (...) wyprawił uroczyste poselstwo do panów ziemian Polski, a potem też do jego królewskiej wysokości. (...) Jako liczni cesarze, królowie i książęta rozmaici pragnęli z tym Wielkim Księciem Litewskim, życzyli sobie i radzi byli wejść w związki wieczyste powinowactwa, a co Bóg wszechmocny zachował dla osoby tejże najjaśniejszej królowej. Toteż, najjaśniejsza pani, niechaj Wysokość

¹ Całe powyższe opowiadanie pochodzi od Długosza (jako znawcy spraw krzyżackich i jest pisane z perspektywy późniejszych wieków). Nie są znane zastrzeżenia zwrotu darowizn, nie istniał też dokument, który miał być w archiwum płockim. Przeciwnie, Krzyżacy (w sfałszowanych dyplomach) mają wszędzie zapewnione wieczyste posiadanie zdobytych ziem, na co uzyskali liczne zatwierdzenia papieskie. [przyp. edytora kronik]

Wasza przyjmie do tak wielce zbawiennego związku tegoż pana Jagiełłę, Wielkiego Księcia, na syna, a najjaśniejszą księżnę Jadwigę, córkę waszą najdroższą, Królową Polski, niechaj poślubi na prawą swą małżonkę. A sądzymy, że z tego wyniknęłaby chwała Boża, dusz zbawienie, ludziom zaszczyt i wzmożenie państwa. Skoro zaś to, co przyrzeczono dojdzie do przewidzianego końca, natenczas pan Jagiełło, Wielki Książę z wszystkimi braćmi swymi jeszcze nie ochrzczonymi, krewniakami, szlachcicami, ziemianami z wyższymi i najniższymi w swoich krajach zamieszkałymi, wiarę świętego, rzymskiego Kościoła przyjąć zamierza, pragnie i życzy sobie. (...) Dla sprawy tej utwierdzenia, dla pewności i ubezpieczenia tenże Jagiełło Wielki Książę przyrzeka wszystkie skarby swe złożyć i wydać na odzyskanie strat państw obojga, tak Polski, jak i Litwy. A tylko, jeżeli też pani Węgier córkę swą Jadwigę, królowę polską przyrzeczoną, odda mu w małżeństwo. (...) Tenże wielki książę Jagiełło obiecuje wrócić pierwotną wolność wszystkim chrześcijanom, zwłaszcza ludziom obojej płci, z ziemi polskiej, obyczajem wojennym zabranym i przesiedlonym, a to tak, że każdy lub każda będzie się mógł udać tam, gdzie będzie chciał. Nareszcie tenże wielki książę Jagiełło obiecuje ziemie swoje litewskie i ruskie na wieczne czasy do korony Królestwa Polskiego przyłączyć”.

Dan w Krewie, w poniedziałek, w wigilię Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (14 sierpnia) roku Pańskiego 1385-go.

3. Przyjrzyj się obrazowi:

- Spróbuj właściwie podpisać ponumerowane postacie na obrazie: Ulrich von Jungingen, św. Stanisław ze Szczepanowa, Zbigniew Oleśnicki, książę Witold, Zyndram z Maszkowic, Zawisza Czarny, Władysław Jagiełło.
- Odpowiedz jak zakończyła się wielka wojna z zakonem krzyżackim z lat 1409-1411?

(domena publiczna)

4. Na podstawie tekstu i wiedzy pozaźródłowej odpowiedz na pytania:

- Jakie powody wybuchu powstania przeciwko Zakonowi Krzyżackiemu podaje J. Bażyński?
- Jakiego związku był przywódcą?
- Wystąpienie antykrzyżackie rozpoczęło wojnę; jaką?

„Nie tajno, miłościwy królu, tobie i twojej radzie, a podobno i narodom sąsiednim, ile krzywd i niegodziwości (...) wycierpieliśmy od mistrza i Zakonu Pruskiego (...). W ciągu zaś tyloletnich z królestwem twoim prowadzonych wojen, ile potraciliśmy krewnych, dzieci, przyjaciół, ile nam popalono miast znakomitych, poniszczono włości, (...). Ale nad te wszystkie klęski więcej nas jeszcze dotykało, żeśmy byli zmuszeni do łamania sojuszów i prowadzenia wojen, tym przykrzejszych dla nas, że tak niesprawiedliwych; żeśmy musieli nastawiać nasze głowy za nieprawość mistrza i Krzyżaków (...). Wśród tylu zaś i tak wielkich nieszczęść, jeżeli kiedy brakło nieprzyjaciela z zewnątrz, większy za to wewnątrz występował kraju. Komturowie i posiadacze zamków nie sromali się [nie wahali się], bez przeprowadzenia sprawy, bez złożenia sądu zabierać nam dobra i majątki, żony w oczach mężów i córki porywać (...). A tym, którzy się na takie

krzywdy uskarżali, zamiast wymierzania sprawiedliwości, zdejmowano [ścinano] głowy albo wydzierano mienie (...).

Mowa Jana Bażyńskiego, przywódcy Związku Pruskiego, do Kazimierza Jagiellończyka 1454 r. Jan Długosz, Roczniki czyli kroniki Królestwa Polskiego.

5. Na podstawie tekstu odpowiedz:

- Kiedy zawarty został pokój i jaką kończył wojnę?
- Jakie ziemie przyłączone zostają do Królestwa Polskiego Polska na mocy pokoju?
- Czy zgodnie z ustaleniami traktatu państwo krzyżackie może prowadzić samodzielną politykę zagraniczną?
- Do czego zobowiązany był każdy wielki mistrz w terminie sześciu miesięcy od dnia wyboru?
- Jaki urząd w Królestwie Polskim mogli sprawować wielcy mistrzowie zakonu?

„W imię Pańskie. Amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę.(...) my, brat Ludwik von Erlichshausen, wielki mistrz zakonu domu szpitalnego niemieckiego Najświętszej Marii Panny jerozolimskiego w Prusiech. (...) wchodzimy z tymże panem Kazimierzem królem, Królestwem Polskim, książętami, posiadłościami i ziemiami jego, pomocnikami ich i poplecznikami – W wieczystego pokoju i nienaruszalnego przymierza zawarcia i potwierdzenie, który [to pokój] za pośrednictwem niniejszego [aktu] ma trwać po wszystkie czasy i wieczyście, (...) Również dla usunięcia wszelkich uprzykrzeń, nienawiści, niezgód i wszelkiej wrogości, która wzrastała często w latach ubiegłych aż do ciężkich rozterek wojny (...) ziemia chełmińska ze swymi grodami, miastami i miasteczkami oraz twierdzami, (...) oraz cała ziemia michałowska bez wyjątku, również cała ziemia pomorska w starożytnych swych granicach i ze wszystkimi grodami, miastami, miasteczkami, twierdzami w niej leżącymi, mianowicie Gdańskiem, Puckiem, Lęborkiem, Helem, Kościerzyną, Grabinami,

Tczewem, Gniewem, Starogardem, (...) oraz z Mirzeją, rzekami, wodami, morzem i rybołówstwami, które są w ogonie morza, czyli Zalewie, (...) będą należały i przynależały do wspomnianego najjaśniejszego Kazimierza króla i Królestwa Polskiego. (...) Również pobudzeni przez dobre pewne przyczyny oraz dla ustalenia obcego pokoju, na zawsze i wieczyście [pozostawiamy] przy wspomnianym najjaśniejszym panu Kazimierzowi i królach oraz Królestwie Polskim zamek i miasto Malbork z obiema Żuławami, mianowicie Wielką i drugą Małą, (...)

Wspomniany najjaśniejszy pan Kazimierz, król polski, nas, brata Ludwika mistrza, komturów i Zakon Pruski wspomniany oraz wszystkich naszych następców przyjął na swego i Królestwa swego Polskiego księcia radcę senatora wieczystego (...) Winniśmy zaś my, Ludwik, mistrz wspomniany, i każdy następca nasz, podniesiony do godności w. mistrza oraz mający być do niej podniesiony, po sześciu miesiącach od dnia podniesienia do godności w. mistrza przedstawić się osobiście wspomnianemu najjaśniejszemu panu Kazimierzowi królowi i następcom jego, królom polskim, (...) złożyć przysięgę należnej wierności oraz zachowania obecnego pokoju (...) lecz jemu, następcom jego, królom, i Królestwu Polskiemu dopomagać przeciw wszystkim wrogom i przeciwnikom jego i Królestwa jego Polskiego obyczajem innych prałatów, książąt, baronów królestwa oraz wspierać go w wojnach i przeciwnościach naszą potęgą, radą, pomocą i poparciem w czasie właściwym. (...)

Nie zaczniemy też my, mistrz, komturowie [i] następcy nasi jakichkolwiek wojen przeciw katolikom, bez specjalnej zgody wspomnianego pana Kazimierza króla i następców jego, królów polskich. (...) Zgodziliśmy się również, że kościół warmiński i jego biskup każdorazowy ze swą czcigodną kapitułą warmińską odtąd i nadal pozostawać będą pod władzą, w poddaństwie i pod protekcją wspomnianego pana Kazimierza króla i następców jego, królów, i Królestwa Polskiego ze wszystkimi swymi grodami, miastami, miasteczkami i twierdzami, (...) Uczyniono

i dano w Toruniu, w niedzielę dziewiętnastego miesiąca października, w godzinie tercji lub około, roku Pańskiego tysiąc czterysta sześćdziesiątego szóstego a trzeciego roku panowania świętobliwego w Chrystusie ojca i pana naszego księdza Pawła z Opatrzności Bożej papieża drugiego”.

Fragmenty tekstu II pokoju toruńskiego

6. Na podstawie tekstu i wiedzy na temat dalszych stosunków polsko - pruskich zastanów się:

- Czy sekularyzacja państwa zakonnego i tzw. hołd pruski był rzeczywiście trwałym sukcesem Polski?
- Czy możliwe były inne rozwiązania?

„(...) Wielki mistrz Albrecht, margrabia brandenburski, przybył do Nas (Zygmunta) osobiście z kilku członkami Zakonu, a swymi poddanymi, którzy mieli pełnomocnictwa ze strony Zakonu i wszystkich jego poddanych do oddania pod Naszą władzę jako prawowitemu dziedzicowi i panu wszystkich ziem pruskich (...). My więc, biorąc pod uwagę przede wszystkim pożytek Chrześcijaństwa (...) a wreszcie pragnąc wyświadczyć łaskę i przysługę ukochanemu siostrzeńcowi Naszemu, Albrechtowi (...) jemu jako też Jego prawowitym męskim potomkom nadajemy w wieczystą i niepodzielną inwestyturę przez wręczenie Naszej chorągwi poniżej wymienione ziemie, miasteczka i zamki (...)

Margrabia Albrecht, książę pruski, oraz jego następcy i dziedzice lenna będą obowiązani (...) składać Nam takie przyrzeczenie uległości, że gdybyśmy z racji owej ugody lub nadania lenna zostali zaatakowani przez jakiegokolwiek księcia lub państwo, wtedy margrabia Albrecht, względnie jego następcy, książęta pruscy, mają Nam i Naszemu Królestwu przyjść wszędzie z pomocą we własnej osobie wraz ze wszystkimi swoimi poddanymi i z całą swą siłą. Nawzajem My zaś i Nasi Następcy będziemy obowiązani w podobnym wypadku to samo uczynić. Gdyby zaś zdarzyło się, że My sami lub Nasi Następcy i Królestwo

Polskie zostaną napadnięci (...) wtedy margrabia Albrecht, lub jego następcy, książęta pruscy, mają z Nami ze stu uzbrojonymi jeźdźcami wyruszyć i służyć Nam w granicach ziemi pruskiej. Gdybyśmy zaś zechcieli wyprowadzić go lub jego następców poza granice Prus, będziemy odtąd obowiązani wypłacać owym stu jeźdźcom żołd”.

Fragmenty aktu sekularyzacji państwa zakonnego w Prusach.

Przykładowy temat wypracowania: Polityka Jagiellonów wobec Zakonu Krzyżackiego.

Epoka nowożytna

1. Wielkie odkrycia geograficzne i ich wpływ na życie polityczne, gospodarcze i kulturowe Europy.

1. Przeczytaj teksty i zakreśl właściwe odpowiedzi na temat przyczyn wielkich odkryć geograficznych:

- Europejczycy szukali krótszej, morskiej drogi do Indii.
- Spodziewano się zdobyć w toku zamorskich wypraw znaczne ilości szlachetnych kruszców.
- Próbowano odkryć drogę do Ameryki.
- Ze wschodu sprowadzano drogą lądową przyprawy, które ze względu na wielu pośredników w Europie były bardzo drogie.
- Chrześcijanie chcieli odzyskać Konstantynopol z rąk tureckich.
- Indie wydawały się krajem naukowców i filozofów.
- Dla zubożałej szlachty wyprawy zamorskie były szansą na poprawę sytuacji ekonomicznej.

„Ferdynandowi Martinez, kanonikowi Lizbony, Paweł lekarz przesyła swe pozdrowienie (...) Ponieważ doniosłem ci kiedyś o pewnym szlaku do Indii, kraju korzeni drogą morską, o wiele

krótszą od używanych przez was szlaku (...) czcigodny król [Portugalii – Henryk Żeglarz] pragnie teraz ode mnie pewnych wyjaśnień w tej sprawie (...) Postanowiłem dla większej pewności ukazać ten szlak na mapie. (...)

Kraj ten jest ludny i bogaty, liczy wiele królestw i prowincji i mnóstwo miast. (...)

Kraj ten zasługuje na to by został odnaleziony nie dlatego, że może dostarczyć wielkich dochodów w złocie, srebrze, szlachetnych kamieniach i wszelkiego rodzaju korzeni, które nigdy do nas nie docierały, ale także ze względu na uczonych, wybitnych filozofów i astrologów, którzy tam żyją, których geniusz i wiedza rządzą tym potężnym i wspaniałym krajem.

*Paweł Toscanelli [lekarz, naukowiec]
o potrzebie odkrycia morskiej drogi do Indii (rok 1474).*

„Z okolicy Kalikatu, która zwie się Górne Indie, pochodzą przyprawy korzenne, używane na wschodzie, na zachodzie, w Portugalii oraz we wszystkich innych krajach świata. Z Kalikatu pochodzi także wiele różnych kamieni szlachetnych. W mieście tym są następujące korzenie z miejscowych zbiorów: imbir, pieprz i cynamon, choć ten ostatni nie jest tak dobry jak z wyspy Cejlon, oddalonej stąd o osiem dni drogi, skąd również trafia do Kalikatu. Goździki natomiast przychodzą do Kalikatu z wyspy zwanej Malakka”.

*Alvaro Velho o kontaktach handlowych Kalikatu,
„Wiek XVI – XVIII w źródłach”, Warszawa 1997 r.*

Alvaro Velho — marynarz i żołnierz portugalski. Uczestnik podróży Vasco da Gamy do Indii, z której sporządził pisemną relację.

„Przyczyn ekspansji zamorskiej szlachty portugalskiej szukać należy w kryzysie gospodarki feudalnej w XIV i XV w., który

pchnął zubożałą lub zrujnowaną szlachtę zarówno bogatą, jak średnią i drobną na drogę poszukiwań jakiejś rekompensaty za pogorszenie się własnego położenia ekonomicznego, a co za tym idzie i społecznego. W tym właśnie widzą historycy przyczynę (...) wielkich odkryć i wreszcie wczesnej ekspansji kolonialnej. Agresja na kraje zamorskie, ich kolonizacja i łupienie, a także zakładanie wielkich imperiów kolonialnych otwierały przed rzeszą zubożałej bądź zrujnowanej, ale szaleńczo śmiałej i awanturniczej, szlachty wspaniałe perspektywy bogacenia się”.

*Zbigniew Wójcik, „Historia powszechna XVI - XVII w.”,
Warszawa 1991.*

2. Przeczytaj list Kolumba i zastanów się:

- Dlaczego rdzennych mieszkańców Ameryki nazywamy Indianami?
- Jakie plany wobec odkrytych ziem i ich mieszkańców miał Kolumb?
- Jakie mniemanie o ludach zamieszkujących dalekie lądy mieli Europejczycy?
- Co o mieszkańcach odkrytych ziem pisze Kolumb?

„Na trzydziesty drugi dzień po wyjeździe z Kadyksu przybyłem na Morze Indyjskie i odkryłem tam bardzo liczne i gęsto zaludnione wyspy, które bez czyjegokolwiek protestu objąłem w posiadanie naszego najmiłościwszego króla przez uroczystą proklamację i zawieszenie flagi hiszpańskiej. Pierwszą z owych wysp, którą Indowie mianowali Guanahani, nazwałem San Salvador z wdzięczności dla Zbawiciela, w którego pomoc ufni przybyliśmy zarówno do tej, jak i do innych ziem. Także wszystkie inne wyspy nazwałem nowym imieniem, jedną Wyspą Matki Boskiej Niepokalanego Poczęcia, drugą Wyspą Ferdynanda, inną Izabeli, inną Joanny i tak samo pozostałe rozkazałem ponazywać.

Gdy więc zbliżyliśmy się do wyspy, którą tylko co nazwałem Wyspą Joanny, jechaliśmy wzdłuż jej wybrzeży w kierunku zachodnim, ale nie znalazłszy jej końca, byłem skłonny uważać ją nie za wyspę, jeno za część lądu stałego, Chataj [Chiny]. (...) Mieszkańcy owych wysp nie różnią się wcale co do wyglądu, obyczajów lub języka i rozumieją się nawzajem. Ostatnia okoliczność jest bardzo pożyteczna przede wszystkim dla spełnienia życzenia Najjaśniejszego Króla naszego, mianowicie, sądzę, dla nawrócenia ich na świętą wiarę chrześcijańską, dla której, o ile mogłem wyrozumieć, bardzo łatwo ich będzie można pozyskać.

Na wszystkich owych wyspach każdy posiada, jak dowiedziałem się, tylko jedną żonę, oprócz książąt lub królów, którzy mogą posiadać do dwudziestu. Zdaje się, że kobiety pracują więcej od mężczyzn. Nie mogłem zaś dobrze wyrozumieć, czy jest u nich prawo własności, albowiem widziałem, że jedni udzielali ze swego posiadania innym, a szczególnie potraw, przysmaków itp.

Nie spotykałem też wśród nich potworów [ludożerców?], jak wielu mniemało, ale są to ludzie bardzo potulni i dobrotliwi. Nie są też czarni, jak Murzyni, włosy bowiem mają gładkie i spadające. Nie lubią przebywać tam, gdzie grzeją gorące promienie słońca, którego siła jest tutaj nadzwyczajna, gdyż równik odległy jest stąd, jak się zdaje, na 26 stopni. Teraz więc, Królu i Królowo, wraz z całym szczęśliwym królestwem i ze wszystkimi krajami chrześcijańskimi, złożmy podziękowanie Zbawicielowi naszemu i Panu Jezusowi Chrystusowi, że nas takim zwycięstwem i darem zaszczycił”.

List Krzysztofa Kolumba do skarbnika królewskiego Rafała Sanxis o odkryciu Ameryki z 14 marca 1493 r.

3. Przeczytaj teksty i odpowiedz szerzej:

- Jakie skutki miało dla Indian przybycie Europejczyków?

„Między te łagodne owce, obdarzone przez swego Stwórcę wspa-
niałymi zaletami weszli Hiszpanie, a skoro tylko je poznali stali
się jako wilki, tygrysy i lwy najsroźsze, wygłodniałe od wielu
dni. I od czterdziestu lat do dziś – a dziś również nie robią nic
innego – ćwiartują ich, zabijają, niepokoją, gnębią i niszczą. (...)

Wiemy na pewno, że na stałym lądzie nasi Hiszpanie okrucień-
stwem swym i niegodziwymi czynami wyludnili i zniszczyli
przeszło dziesięć królestw i sprawili, że królestwa te, niegdyś
pełne istot rozumnych są dziś opustoszałe. (...)

Ci, którzy tam pojechali i którzy nazywają się chrześcijanami
posługiwali się głównie dwoma sposobami wypłenienia i gło-
dzenia z oblicza ziemi owych pożałowania godnych narodów.
Jeden sposób to niesprawiedliwe, okrutne wojny. Drugi to –
po wybiciu wszystkich, którzy mogliby pragnąć wolności (...) –
władców i dorosłych mężczyzn – wyniszczaniu również pozo-
stałych trudami najcięższej niewoli”.

Bartolome de Las Casas
– *krótka relacja o wyniszczeniu Indian (rok 1552).*

„Wymierny, acz tylko w przybliżeniu, dramat zwyciężonych wy-
rażał się katastrofą ludnościową. Na obszarach Ameryki Środko-
wej mieszkało w 1519 r. 25 mln osób. Już w 1523 r. liczba Indian
spadła do 16,8 mln, a w połowie wieku, w 1548 r., do 6,3 mln.
Jakie były przyczyny tej katastrofy? Krwawe żniwo zbierała
wojna. Mimo wszystko wojna nie może tłumaczyć i nie tłuma-
czy wszystkiego. Zmniejszył się areal upraw i każdy rok złych
zbiorów stawał się katastrofą. Organizmy Indian okazały się
zupełnie bezbronne wobec inwazji „europejskich” chorób. Wy-
niszczyła ich oспа, gruźlica i inne choroby epidemiczne”.

Tadeusz Łepkowski, „Historia Meksyku” Wrocław 1986.

4. Na podstawie fragmentu opracowania napisz:

- Jakie skutki i konsekwencje odkryć geograficznych dostrzega historyk Zbigniew Wójcik?

„Wielkie odkrycia geograficzne na przełomie XV i XVI w. otworzyły nowy okres w historii. Odkrycia nowych, nie znanych lądów, dotarcie do bogatych krajów Wschodu i Zachodu zapoczątkowały epokę wielkiej, a zarazem drapieżnej ekspansji kolonialnej Europejczyków, początkowo głównie Portugalczyków i Hiszpanów, później zaś Holendrów, Anglików i Francuzów.

Wpływ odkryć dał się odczuć przede wszystkim w życiu ekonomicznym Europy. Handel z morskiego (Morze Śródziemne, Bałtyk) przekształcił się w oceaniczny (Atlantyk, Ocean Indyjski), dawne potęgi handlowe (miasta włoskie i hanzeatyckie) straciły znaczenie, a na czoło wysunęły się takie kraje, jak Portugalia, Hiszpania, Niderlandy, Anglia i Francja, a więc państwa oceaniczne. Głównymi centrami handlu światowego stały się porty: Kadyks, Sewilla, Lizbona, Antwerpia. Warto wreszcie zasygnalizować problem jeszcze bardzo słabo zbadany przez historyków, ale niewątpliwie doniosły: odkrycia geograficzne wywarły wpływ na przemiany umysłowe zachodzące w Europie Zachodniej. Zjawisko to widoczne jest już wyraźnie w XVII w. i potęguje się w następnych stuleciach”.

*Zbigniew Wójcik, „Historia powszechna XVI - XVII w.”,
Warszawa 1991.*

5. Popatrz na współczesną mapę i wybierz właściwe odpowiedzi:

- Na podstawie trasy wyprawy zaznaczonej na mapie zaznacz, który z wielkich podróżników wybrał się w tę podróż.
 - Ferdynand Magellan
 - Krzysztof Kolumb
 - Vasco da Gama

- Wyprawa odbyła się:
 - Przed odkryciem Ameryki.
 - Po odkryciu Ameryki.
- Co ostatecznie udowodnili uczestnicy wyprawy?

wyk. MesserWoland and Petr Dlouhý, CC BY-SA 3.0

Przykładowy temat wypracowania: „Między te łagodne owce, weszli Hiszpanie” – oceń skutki przybycia Europejczyków do Ameryki dla ludności tubylczej.

2. Idee oświecenia a przemiany polityczne i społeczne w XVIII w.

1. Na podstawie źródeł odpowiedz na pytania.

- Podaj powody dla których władza prawodawcza, wykonawcza i sądownicza powinny być rozdzielone.
- Jak nazywamy taki model organizacji władz? Termin ten w języku polskim ukuł Tadeusz Boy – Żeleński, tłumacz Monteskiusza.
- Co ma być efektem „umowy społecznej” o której pisze Rousseau?
- Jakie dwie główne wartości mają być celem systemu prawodawczego?

„W każdym państwie istnieją trzy rodzaje władzy. Mocą pierwszej władca lub prawodawca stanowi prawa. Mocą drugiej wydaje wojnę lub zawiera pokój, umacnia bezpieczeństwo. Mocą trzeciej karze zbrodnie lub sądzi spory poddanych. Kiedy w jednej i tej samej osobie lub jednym i tym samym ciele władza prawodawcza zespolona jest z wykonawczą, nie ma wolności; ponieważ można się lękać, aby ten sam monarcha albo ten sam senat nie stanowił tyrańskich praw, które będzie tyrańsko wykonywał.

Nie ma również wolności, jeśli władza sądowa nie jest oddzielona od prawodawczej i wykonawczej. Gdyby była połączona z władzą prawodawczą, władza nad życiem i wolnością obywateli byłaby dowolną, sędzia bowiem byłby prawodawcą. Gdyby była połączona z władzą wykonawczą, sędzia mógłby mieć siłę ciemiężyciela. Wszystko byłoby stracone, gdyby jeden i ten sam człowiek lub jedno i to samo ciało możnych albo szlachty, albo ludu sprawowało owe trzy władze: tworzenie praw, wykonywanie publicznych postanowień oraz sądzenie zbrodni lub sporów między jednostkami”.

Charles de Montesquieu, „O duchu praw”, Warszawa 1957.

„Ponieważ żaden człowiek nie ma władzy naturalnej nad innym człowiekiem i ponieważ siła nie tworzy nigdy prawa, pozostaje więc układ jako podstawa wszelkiej władzy legalnej wśród ludzi. Umowa społeczna wprowadza taką równość między obywatelami, iż wszyscy zobowiązują się na tych samych warunkach i wszyscy powinni korzystać z tych samych praw. Czymże więc jest akt zwierzchnictwa? Nie jest układem przełożonego z podwładnym, ale układem całości z każdym ze swych członków; układem prawowitym, bo opiera się na umowie społecznej, bezstronnym, bo jest wspólny dla wszystkich, korzystnym, bo przedmiotem jego może być tylko dobro powszechne, i trwałym, bo posiadał gwarancję w sile publicznej i władzy najwyższej. Jeżeli zbadamy, na czym mianowicie polega największe

dobro wszystkich, które powinno być celem każdego systemu prawodawczego, to zobaczymy, że sprowadza się ono do dwóch rzeczy głównych: wolności i równości”.

Jan Jakub Rousseau, „Umowa społeczna”

2. Na podstawie tekstu i wiedzy własnej odpowiedz na pytania.

- Podaj datę przyjęcia konstytucji przez Konwencję Filadelfijską, a także datę wejścia jej w życie.
- Z ilu artykułów składała się przyjęta przez Konwencję konstytucja? Czy zakładano możliwość wprowadzenia do niej poprawek?
- Czym jest konstytucja dla obywateli Stanów Zjednoczonych?
- W wyniku wojny z jakim państwem Stany Zjednoczone uzyskały niepodległość?
- Na stulecie uchwalenia Deklaracji niepodległości inne europejskie państwo będące sojusznikiem Stanów Zjednoczonych w tej wojnie podarowało pomnik widoczny na ilustracji. Jakie to państwo?
- Czy dostrzegasz w konstytucji realizację postulatów filozofów oświeceniowych?

„My, naród Stanów Zjednoczonych, (...) wprowadzamy i ustanawiamy dla Stanów Zjednoczonych Ameryki niniejszą konstytucję.

Artykuł I

§1. Władzę ustawodawczą sprawować będzie Kongres Stanów Zjednoczonych, który będzie się składał z Senatu i Izby Reprezentantów.

§2. Izba Reprezentantów składać się będzie z posłów wybieranych co dwa lata przez ludność Stanów, (...)

§3. Senat Stanów Zjednoczonych składać się będzie z senatorów,

po dwóch z każdego Stanu, wybranych przez stanowe ciała ustawodawcze na sześć lat; każdy senator będzie miał jeden głos. (...)

Artykuł II

§1. Władza wykonawcza należeć będzie do Prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki. Będzie on sprawował urząd przez okres czterech lat i wraz z Wiceprezydentem, wybranym na ten sam okres (...)

Artykuł III

§1. Władzę sądową w Stanach Zjednoczonych sprawować będzie Sąd Najwyższy oraz sądy niższe, które Kongres będzie z biegiem czasu tworzyć i ustanawiać. Sędziowie Sadu Najwyższego i sądów niższych instancji będą nieusuwalni i w określonych terminach będą otrzymywać za swoją służbę wynagrodzenie, które w okresie sprawowania przez nich urzędu nie ulegnie zmniejszeniu. (...)

Artykuł IV

§1. W każdym stanie zapewnia się pełną wiarę i uznanie aktom urzędowym, dokumentom i orzeczeniom sądowym każdego innego stanu. Kongres może w drodze powszechnie obowiązujących ustaw określić środki, dowodzące istnienia takich aktów, dokumentów i orzeczeń, oraz skutki, jakie wywołują.

§2. Obywatele każdego stanu korzystają w innych stanach z wszelkich przywilejów i swobód obywateli miejscowych.(...)

Artykuł V

Kongres proponuje poprawki do niniejszej konstytucji, ilekroć dwie trzecie obu izb uzna to za potrzebne.(...) W każdym z tych wypadków poprawki uzyskują, zarówno w całej swej treści, jak

i intencji, moc równą innym częściom niniejszej konstytucji, ale dopiero po ratyfikowaniu ich bądź przez ciała ustawodawcze trzech czwartych stanów, bądź przez konwencję w trzech czwartych stanów, zależnie od tego, który z tych trybów ratyfikacji zaproponuje Kongres.(...)

Artykuł VI

(...) Niniejsza konstytucja i zgodnie z nią wydane ustawy Stanów Zjednoczonych oraz wszystkie traktaty, które zostały lub zostaną zawarte z ramienia Stanów Zjednoczonych, stanowią najwyższe prawo krajowe. Jest ono wiążące dla sędziów każdego stanu, nawet gdyby było sprzeczne ze stanową konstytucją lub ustawą.(...)

Artykuł VII

(...) Przyjęto przez Konwencję [filadelfijską] za jednomyślną zgodą obecnych stanów siedemnastego dnia września Roku Pańskiego tysiąc siedemset osiemdziesiątego siódmego, a roku dwunastego od niepodległości Stanów Zjednoczonych Ameryki.(...)"

*Fragmenty wszystkich artykułów
Konstytucji Stanów Zjednoczonych*

(domena publiczna)

3. Zastanów się:

- Czy poniższy dokument to Deklaracja praw człowieka i obywatela uchwalony 26 sierpnia 1789 we Francji?
- Czy Deklaracja praw człowieka i obywatela zapewniała równouprawnienie kobiet i mężczyzn?
- Jakie jest źródło władzy i prawa wg poniższego dokumentu?
- Jakie cele stawia przed państwem autor dokumentu?
- Co jedynie powinno ograniczać naszą wolność?
- Jakie powinny być kryteria obsadzania urzędów i stanowisk publicznych?

„I: Kobieta rodzi się jako istota wolna i pozostaje równa mężczyźnie we wszystkich prawach. Różnice społeczne mogą opierać się jedynie na wspólnym pożytku.

II: Celem każdego stowarzyszenia politycznego jest zachowanie naturalnych i nieodwołalnych praw Kobiety i Mężczyzny, którymi są: wolność, prawo do własności, bezpieczeństwa i przede wszystkim prawo do przeciwstawiania się opresji.

III: Podstawa wszelkiej suwerenności leży nade wszystko w Narodzie, który nie jest niczym więcej jak tylko zbiorem Kobiet i Mężczyzn (...)

IV: Wolność i sprawiedliwość opierają się na tym, że bliźniemu zostaje oddane to, co mu się należy. Egzekucja naturalnych praw kobiety jest ograniczona jedynie przez ustawiczną tyranię mężczyzn: te ograniczenia powinny zostać zreformowane przez prawa natury i rozumu.

V: Prawa natury i rozumu zabraniają wszelkich czynów, które byłyby szkodliwe dla Społeczeństwa: temu wszystkiemu, czego nie zabraniają te boskie i mądre prawa, nie można przeszkodzić, podobnie jak nikt nie może być zmuszony do zrobienia tego, czego prawa te nie nakazują.

VI: Prawo powinno być wyrazem woli ogółu. Wszystkie Obywatelki i Obywatele powinni uczestniczyć osobiście lub przez swoich reprezentantów w tworzeniu prawa, które powinno być takie samo dla wszystkich obywaterek i obywateli, którzy z urodzenia są równi i powinni mieć jednakowy dostęp do wszystkich urzędów i stanowisk publicznych, podług zdolności i tylko na podstawie osobistych cnót i talentów. (...).

4. Na podstawie tekstów i wiedzy pozaźródłowej zastanów się:

- Czy „absolutyzm oświecony” realizował postulaty filozofii oświeceniowej?
- Czego mogli obawiać się „oświeceni monarchowie”?
- Do czego przydatna była władcom teoria „oświeconego absolutyzmu”?

Fragment listu z podróży po Rosji w 1839 r.

„Katarzyna stworzyła szkoły, aby zadowolić francuskich filozofów, których pochwał pożądała jej próżność. Gubernator moskiewski, jeden z jej dawnych faworytów, (...) napisał kiedyś do niej, że nikt nie posyła dzieci do szkół. Cesarzowa odpisała mniej więcej tymi słowy: »Drogi książę, nie narzekaj na to, że Rosjanie nie chcą się kształcić. Wprowadzamy szkoły nie dla nas, lecz dla Europy, bo należy podtrzymywać naszą rangę w jej opinii, ale gdyby nasi chłopci zechcieli się uczyć, ani ty, ani ja nie utrzymalibyśmy się na naszych miejscach«. List ten czytała osoba naprawdę godna zaufania. Rosjanie zgodnie ze swoją taktyką zaprzeczają autentyczności tej anegdoty, ale choć nie jestem pewien dokładności słów, mogę stwierdzić, że wyrażają prawdziwą myśl władczyni”.

*Astolphe Markiz de Custine „Listy z Rosji. Rosja w 1839 roku”
Kraków 1989, s. 105.*

Astolphe markiz de Custine – francuski pisarz i podróżnik.

„W ustroju tedy, który zwie się absolutyzmem oświeconym, u istoty rzeczy głęboko tkwi skaza fałszu i kłamstwa. Monarcha oświecony zupełnie tak samo jak despota czy tyran chce przede wszystkim utrzymać się za wszelką cenę przy władzy nieograniczonej”.

*Czesław Znamierowski, „Szkoła prawa.
Rozważania o państwie”, Warszawa 1999, s. 354.*

„Moje dzieci, jestem tylko waszym sługą.
Książę jest pierwszym sługą i pierwszym urzędnikiem państwa”.

Słowa Fryderyka Wielkiego króla Prus w latach 1740–1786.

5. Na podstawie tekstu z zadania 2 i poniższego tekstu:

- Porównaj konstytucję Stanów Zjednoczonych z Konstytucją 3 maja pod kątem realizacji myśli oświeceniowej.
- Jak zorganizowano władze Rzeczypospolitej mocą konstytucji?

„V. Rząd, czyli oznaczenie władz publicznych

Wszelka władza społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli narodu. Aby więc całość państw, wolność obywatelską i porządek społeczności w równej wadze na zawsze zostawały, trzy władze rząd narodu polskiego składać powinny i z woli prawa niniejszego na zawsze składać będą, to jest: władza prawodawcza w Stanach zgromadzonych, władza najwyższa wykonawcza w królu i Straży, i władza sądownicza w jurysdykcjach, na ten koniec ustanowionych, lub ustanowić się mających.

VI. Sejm, czyli władza prawodawcza.

Jako zaś prawodawstwo sprawowane być nie może przez wszystkich i naród wyręcza się w tej mierze przez reprezentantów,

czyli posłów swoich dobrowolnie wybranych, przeto stanowimy, iż posłowie na sejmikach obrani w prawodawstwie i ogólnych narodu potrzebach podług niniejszej Konstytucji uważani być mają jako reprezentanci całego narodu, (...)

VII. Król. Władza wykonawcza.

Żaden rząd najdoskonalszy bez oddzielnej władzy wykonawczej stać nie może. (...)

Zawarowawszy przeto wolnemu narodowi polskiemu władzę praw sobie stanowienia i moc baczności nad wszelką wykonawczą władzą oraz wybierania urzędników do magistratur, władzę najwyższego wykonywania praw królowi w radzie jego oddajemy, która to rada Strażą Praw zwać się będzie.

VIII. Władza sądownicza.

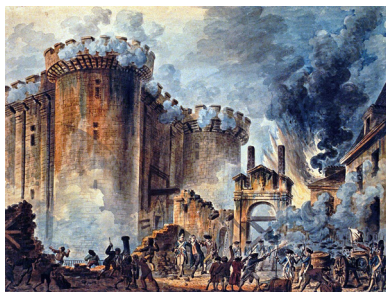
Władza sądownicza nie może być wykonywana ani przez władzę prawodawczą, ani przez króla, lecz przez magistratury na ten koniec ustanowione i wybierane.”

Fragmenty Konstytucji 3 maja.

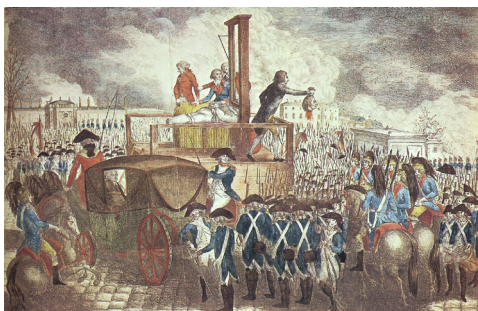
6. Popatrz na ilustracje i odpowiedz:

- Z jakim wydarzeniem historycznym kojarzą Ci się te obrazy?

Jean-Pierre Houël (domena publiczna)

Georg Heinrich Sieveking

(domena publiczna)

(domena publiczna)

Przykładowy temat wypracowania: Absolutyzm oświecony – zwycięstwo czy klęska filozofów oświeceniowych?

3. Od Władysława III do Jana III

- ekspansja turecka na tle polityki europejskiej.

1. Na podstawie fragmentu kroniki Długosza odpowiedz na pytania:

- Kto skłonił króla do zerwania pokoju zawartego z Turkami i jakie miał ku temu powody?
- Jakie były przyczyny klęski króla w bitwie pod Warną w 1444 r.?

„Kiedy posłowie sułtana tureckiego po zawarciu pokoju odjechali z Szegedu, przychodzą listy od ówczesnego dowódcy floty apostolskiej Franciszka (...) i od innych książąt: Burgundii, Wenecji i Genui, oraz kapitanów i statków, że w cieśninie znajduje się silne wojsko z flotą i że wystarczająco zadbało by Turcy nie mogli przepłynąć się z Natolii do Rumunii. (...) Prócz tego władca Konstantynopola Jan (...) przez specjalnego posła przysyła list do króla Władysława dając mu pełną nadzieję zwycięstwa

i uwolnienia Europy i przestrzegając przed fałszywi i obłudnymi układami pokojowymi, których domaga się Turek.(...) Szereg tych listów poruszył króla Władysława. Ulegając tak rozsądkowi, jak i słowom kardynała Juliana, który bardzo obszernie i długo dowodził, jakie nieszczęścia nastąpią, jeżeli zawarty pokój będzie dochowany, a jakie korzyści jeżeli się go zerwie i odrzuci, król i doradcy zaczęli żałować zawartego z Turkami układu i przymierza (...) po upływie (...) dwudziestu dni, postanowiono od nowa prowadzić wojnę z Turkiem, żeby wskutek tak długiego oczekiwania, tak całkowicie nie pozbyć się nadziei ze strony floty morskiej, która już od dawna trzyma straż w cieśninie. (...) Toteż pogwałciwszy przysięgę i zerwawszy zawarte z Turkami przymierze, (...) król Władysław postanawia, że należy podjąć i prowadzić wojnę z Turkami.(...) Tymczasem legat Julian (...) otrzymał listy od kardynała weneckiego Franciszka, który donosił, że wielka ilość Teukrów przepłynęła się z Azji do Europy bo straż absolutnie ich nie wstrzymywała. Wielu jednak twierdziło, że strażnicy i dowódcy floty weneckiej i genueńskiej i statków przekupieni dużymi sumami z azjatyckiego skarbcza, zaniechali strzeżenia cieśniny i zostawili wolne przejście sułtanowi tureckiemu nadchodzącemu z czterdziestoma tysiącami swoich wojsk”.

Jan Długosz, „Kroniki” ks. XII

2. Przeczytaj list słynnego filozofa renesansowego i na podstawie wiedzy własnej wyjaśnij:

- Jakie jest tło historyczne napisania tego listu?
- Co wg Erazma jest przyczyną sukcesów tureckich w Europie?
- Jak określiłbyś stosunek filozofa do wojen?
- Do którego króla polskiego list był skierowany – pomocny będzie ci jego portret i podpis.
- Dlaczego właśnie do tego króla Erazm skierował swe słowa?

1. Hans von Kulmbach

(domena publiczna)

2.

(domena publiczna)

„Erazm z Rotterdamu pozdrawia najjaśniejszego króla Polski, (...) zachęciła mnie do [napisania] listu odraza do tych ustawicznych zamieszek na świecie i wielkie pragnienie pokoju. Ciągłe odwlekają się nadzieje na jego nadejście i to nas rani boleśnie! (...) Zaprawdę w człowieku obdarzonym takim jak ty umysłem, te tak wielkie właśnie wśród władców mogą tylko budzić odrazę! (...) Oto teraz ta niezgoda między monarchami otwiera drogę Turkom. (...) A wcisną się Turcy głębiej jeszcze między nas, jeśli, pojednani, nie przeciwstawimy im razem naszych tarczy. Czy człowiekowi o sercu chrześcijanina może nie sprawiać bólu obecne położenie? Jednak dużo jeszcze okropniejszy jest fakt, że podczas gdy książęta prowadzą między sobą burzliwe właśnie, ginie doszczętnie religia chrześcijańska, rozsypuje się w gruzy porządek publiczny, rozluźniają się hamulce, a ci, których powinnością jest posłuszeństwo, domagają się władzy nad potężniejszymi od siebie”.

List Erazma z Rotterdamu do króla polskiego z 15 maja 1527 r.

3. Na podstawie obrazu przedstawiającego bitwę pod Lepanto – była to bitwa morska stoczona 7 października 1571 pomiędzy Imperium Osmańskim a Ligą Świętą, zakończona zwycięstwem Ligi, której głównymi członkami były Państwo Kościelne, Hiszpania i Wenecja – zastanów się:
- Jak przedstawiano zwycięstwo nad muzułmanami w Europie i czemu miało to służyć?
 - Rozpoznaj trzy postaci symbolizujące członków ligi.
 - Dopisz brakujące słowo w tytule obrazu, ułóż je z liter – e, l, a, r, o, g, a, i

Paolo Veronese „_____ bitwy pod Lepanto”

(domena publiczna)

4. Na podstawie tekstu i ilustracji odpowiedz na pytania:

- W zjeździe przedstawionym na ilustracji wzięli udział: Zygmunt I Stary, Władysław II Jagiellończyk – król Czech i Węgier i Maksymilian I Habsburg – cesarz Świętego Cesarstwa Niemieckiego. Na zjeździe postanowiono m.in. o małżeństwie syna Władysława II z wnuczką cesarza Maksymiliana. Rozpoznaj postaci na drzeworycie, wybierz z podanych: Zygmunt I Stary, Anna de Candale, Władysław II, Ludwik II, Maksymilian I Habsburg, Maria Austriaczka
- Co było powodem klęski pod Mohaczem? Zastanów się nad sytuacją międzynarodową i wewnętrzną Węgier w owym czasie.

„Rządził podówczas, kiedy Soliman, cesarz turecki, z bardzo potężnym wojskiem napadł na Węgry, tj. w roku od ur. Chr. 1526, Ludwik II, król Węgier i Czech, syn Władysława z Anny de Candale, Francuzki. Utraciwszy ojca w wieku dziecięcym, miał w owym czasie, w którym Turek z nim wojnę rozpoczął, 21 lat. (...) Taki mniej więcej był stan Węgier, kiedy doniesiono królowi Ludwikowi, że Soliman zawarł pokój z wszystkimi sąsiadami i gotuje się do wojny z nim na lądzie i morzu.(...) Tymczasem z dnia na dzień rosły pogłoski o dalszym posuwaniu się Turków, aż wreszcie usłyszano, że Turek po przejściu Sawy i zburzeniu kilku zamków oblega Piotrowaradyn. Wówczas król, chociaż (...) nieliczne miał z sobą wojsko, 24 lipca z Budy wyruszył.(...) Gdy ten aż pod Mohacz doszedł, a reszta, którą wysłano, wzbraniała się iść za nim, wymawiając się przywilejami, król wobec liczego senatu, gdy nad tym radzono, niespodziewanie wybuchnąwszy gniewem: »Widzę — powiedział — że każdy moją głową (słowa króla przytaczamy tak, jak je wypowiedział) stara wymówić się i ocalić swoją głowę; ja osobę i głowę moją przywiodłem w te niebezpieczeństwa dlatego, by je narazić na wszelkie niepewności losu dla ocalenia was i królestwa, przeto, aby nie znalazł się ktoś taki, który by wymówkę własnej gnuśności mógł pozorować moją osobą — pójdę jutro razem z wami z pomocą

najwyższego Boga tam, gdzie inni beze mnie iść nie chcieli». [Gdy król przybył pod Mohacz, wojsko jego wzrosło do 20 000, lecz nie dorównywało potędze Turków, którzy przeprawiwszy się przez Drawę w liczbie 300 000 — w tym 70 000 wyborowego wojska — rozłożyli się obozem za pagórką, otaczającym pola pod Mohaczem. Pomimo to wodzowie węgierscy, Paweł Thomori i Jerzy Zapolja, postanowili rozpocząć bój z Turkami]. (...) Właściwa bitwa trwała prawie 1 1/2 godziny (...). Niemaló zginęło w owym trzęsawisku; albowiem i ciało króla, który, jak niektórzy twierdzili, tam także zginął, znaleziono potem w stromej rozpadlinie pod wsią (...) Cziele, które to miejsce z powodu wylewu Dunaju więcej było napełnione wodą, niż zwykle”.

Stefan Broderici – kanclerz węgierski
- o bitwie pod Mohaczem w 1526 r.

Drzeworyt Albrechta Dürera przedstawiający Zjazd wiedeński w 1515 r.

(domena publiczna)

5. Na podstawie tekstów i wiedzy własnej zastanów się:

- Czy decyzja Sobieskiego o udzieleniu pomocy Austrii była słuszna? Uzasadnij odpowiedź.
- Jakie były polityczne konsekwencje zwycięstwa pod Wiedniem?
- Do czego zobowiązali się członkowie Ligi Świętej?

„Lubo Wiedeń zginie, lubo się obroni, wszystko to nam nie na rękę będzie, bo lepiej w cudzej ziemi, o cudzym chlebie, w asystencji wszystkich sił Imperii, nie tylko samego cesarza wojować, aniżeli samym się bronić i o swym chlebie, i kiedy nas jeszcze przyjaciele i sąsiedzi odstąpią, gdy im w takim razie prędkiego nie damy succursu”.

*Fragment listu Jana Sobieskiego
do hetmana polnego Mikołaja Sieniawskiego z 28 lipca 1683.*

„Jedną rzecz udało się załatwić – rozpocząć wojnę z Turcją w towarzystwie innych. Bądźmy szczerzy – główny ciężar tej wojny spoczął na Habsburgach (...) Uważam że było warto iść pod Wiedeń. Sobieski nie tylko wygrał bitwę, która uczyniła go sławnym, ale też zrealizował swój plan, bo znalazł się w centrum wydarzeń, a nie na uboczu. Potem próbował koordynować działania ze stroną austriacką, ale ona robiła swoje. Wiążąc siły tureckie na flance mołdawskiej, umożliwiliśmy Habsburgom dalsze sukcesy na Bałkanach. Mimo to, nie uważam, aby uczestnictwo Rzeczypospolitej w Lidze Świętej było błędem. Po pierwsze, nie byliśmy osamotnieni. Po drugie, były szanse odzyskać Kamieniec Podolski”.

*„Venimus, Vidimus, Deus vicit. Wiktoria wiedeńska 1683 roku
w relacjach i dokumentach z epoki”,
Opr. Mirosław Nagielski, wstępem opatrzył Tadeusz Wasilewski,
Warszawa 1984.*

„1. Przymierze zaczepne między cesarzem, Polską i Rzplitą Wenecką trwać będzie aż do ukończenia wojny, odporne zawsze.

2. Protektorem i gwarantem onego jest papież i jego następcy.(...)

5. Przez czas trwania onego żadna strona nie będzie mogła zawrzeć oddzielnego z nieprzyjacielem pokoju, choćby jej podawano najkorzystniejsze warunki.(...)

7. To przymierze zawarte jest tylko celem prowadzenia wojny przeciw Turcji i do żadnej innej pod jakimkolwiek pozorem rozciągniętym być nie może.

8. Cesarz i król polski obiecują działać na lądzie potężnymi wojskami, Rzplitą Wenecka liczną flotą na morzu, tudzież wojskiem w Dalmacji, o ile ich siły dozwolą, aż do zawarcia chwalebного z pomocą Bożą pokoju.

9. Gdyby jeden ze sprzymierzeńców znajdował się w takim niebezpieczeństwie, iżby go połączonymi siłami ratować potrzeba było, dwaj drudzy przyrzekają posłać mu w pomoc swe wojska.

10. Łączyć także będą w części lub całości swe siły, ile razy rada wojenna, złożona z wyznaczonych na ten koniec przez każdego sprzymierzeńca zdolnych osób, uzna to za rzecz potrzebną.

11. Zresztą wojna prowadzona będzie w różnych stronach dla rozerwania sił nieprzyjacielskich. Cesarz zdobywać będzie twierdze węgierskie, król polski Kamieniec, Podole i Ukrainę, Rzplitą Wenecka odzyskiwać będzie swe straty. Co będzie zdobyte, po zostanie przy tym, do którego wprzód należało.

12. Plan ogólny wojny ułoży się zaraz po zatwierdzeniu przymierza i co roku stosownie do okoliczności odmieniać się będzie.

13. Zaproszeni będą do tego przymierza inni panowie chrześcijańscy, mianowicie w. książę moskiewski, ale tylko za wspólną zgodą przyjęci być mogą(..).”

*Traktat o powstaniu Ligi Świętej podpisany w Linzu
5 marca 1684 r.*

Przykładowy temat wypracowania: Polityka państw europejskich wobec Turcji w XV i XVI w.

1. Epoka napoleońska i jej konsekwencje.

1. Na podstawie tekstów i wiedzy pozaźródłowej zastanów się:

- Dlaczego w wierszach obu poetów widać tak znaczącą różnicę w ocenie polityki francuskiej wobec Polski w okresie napoleońskim?
- Do jakich wydarzeń nawiązuje Godebski w swoim utworze?

„Spór o to, czy Napoleon rzeczywiście stawiał swej polityce i swym armiom zadanie odbudowy państwa polskiego, ma długą i niezakończoną historię. Jedni uważają go za kontynuatora polityki jakobinów i dyktatoratu [wobec Polski], inni za człowieka, który pragnął zmaść tę plamę z sumienia Francji i przywrócić Polsce niepodległość. Trudno jednak przypuszczać, aby cel ten był nadrzędny w polityce cesarza, celem nadrzędnym był interes Francji, lecz w jej interesie, w jej polityce ekspansji leżało również utworzenie nad Wisłą, Niemnem i Dnieprem państwa suwerennego wobec swych sąsiadów, ale powiązanego ściśle z Francją. Cel ów realizował Napoleon bardzo ostrożnie, zdawał sobie sprawę, że próby restytucji Polski sprzymierzą ściślejszemu mocarstwu rozbiorowe zagrożone we wspólnym interesie. Widmo niepodległej Polski przerażało je równie mocno, jak

hegemonia Francji nad Europą. (...) Należy więc uznać za duży sukces Napoleona i Polaków powstanie Księstwa Warszawskiego, które już za dwa lata w wyniku zwycięskiej wojny 1809 r. uległo powiększeniu terytorialnemu. W epoce tej nie było dla narodu polskiego innej alternatywy jak tylko sojusz z Francją napoleońską. Rozumiała to większość społeczeństwa polskiego, choć jego ambicje i nadzieje wychodziły znacznie dalej niż Księstwo Warszawskie”.

*Eligiusz Kozłowski, Mieczysław Wrzosek,
„Historia oręża polskiego 1795–1939”, Warszawa 1984.*

„Przejdziem Wisłę przejdziem Wartę
będziem Polakami
dał nam przykład Bonaparte
jak zwyciężać mamy”

„Pieśń Legionów Polskich we Włoszech” - lipiec 1797 r. Józef Wybicki – dołączył do legionów tworzonych przez Jana Henryka Dąbrowskiego na początku lipca 1797 r. Duże wrażenie na Wybickim wywarła patriotyczna atmosfera w mieście – w całym Reggio Emilia widać było polskie mundury i słyszać było polski język.

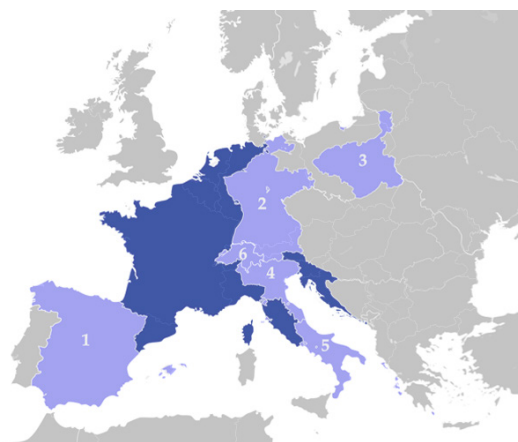
„Szliście na głos braterstwa - lecz o głosie srogi,
Ten grób znalazł ten wróci bez ręki lub nogi,
Oddalony od braci, domu i rodziny,
Nie jeden pije gorycz w pośród słodkiej trzciny
A drugi przebiegając okropne pustynie,
Lud cudzy głód nasycy, albo własnym ginie,
O hańbo! o ślepoto w ludziach niepojęta!
Ten który został wolnym poniósł drugim pętą,
Poniósł – ale słusznego nie uszedł pogromu;
Znalazł lub zgon za morzem lub niewolę w domu.
O narodzie niewdzięczny! – takąż twa wypłata,
Byś na rzeź słał przyjaciół wśród obcego świata,

Nadzieje matek zamieniał na rozpacz i trwogę !
Także nam do ojczyzny nakazałeś drogę?
Świadek waszego męstwa a uczestnik biedy,
Koledzy, przyjaciele zobacząż was kiedy?
Będziemyż sobie nasze powiadać przygody?"

„*Wiersz do Legionów polskich*”, Warszawa 1805 r., Cyprian Godebski – we Włoszech u boku gen. Franciszka Ksawerego Rymkiewicza prowadził wśród żołnierzy II Legii pracę oświatową. Po pokoju lunewilskim (traktat pokojowy kończący wojnę Republiki Francuskiej z Austrią podpisany 9 lutego 1801 w Lunéville) – rozczarowany do Legionów – podał się do dymisji i zajął się pracą literacką. Od 1807 r. służył w wojsku Księstwa Warszawskiego, zginął w bitwie pod Raszynem w kwietniu 1809 r.

2. Przyjrzyj się mapie i określ maksymalny stan posiadania Francji w czasach I Cesarstwa Francuskiego:

- Dopasuj cyfry do nazw terytoriów zależnych od Francji - Królestwo Włoch, Królestwo Hiszpanii, Związek Reński, Księstwo Warszawskie, Republika Helwecka, Królestwo Neapolu.
- Terytoria jakich współczesnych państw znalazły się w granicach Cesarstwa Francuskiego?

Wyk. Alphathon, CC BY-SA 3.0

3. Przeczytaj teksty i zastanów się:

- Co chciał osiągnąć Napoleon ogłaszając „blokade kontynentalną”?
- Jaka była główna przyczyna wyprawy Napoleona na Rosję w 1812 r.?
- Dlaczego wojnę tę Napoleon nazywa „drugą wojną polską”?

„W naszym obozie cesarskim w Berlinie, 21 listopada 1806 Napoleon, cesarz Francuzów i król Włoch, (...) rozporządziliśmy (...), co następuje:

Art. I. Wyspy Brytyjskie ogłasza się za będące w stanie blokady.

Art. II. Wszelki handel i wszelka korespondencja z Wyspami Brytyjskimi są wzbronione (...).

Art. IV. Każdy skład, każdy towar, każda własność (...) należąca do poddanego angielskiego będzie uznana za podlegającą zajęciu.

Art. V. Handel towarami angielskimi jest zakazany i wszelki towar należący do Anglii albo pochodzący z jej fabryk i jej kolonii uznaje się za podlegający zajęciu. (...)

Art. VII. Żaden okręt przybywający wprost z Anglii lub z kolonii angielskich (...) nie będzie przyjęty w żadnym porcie. (...)

Dekret o blokadzie kontynentalnej z Berlina z 21 XI 1806 r., cyt. Izabela Rusinowa, Tomasz Wituch „Między rewolucją francuską a rewolucją październikową” Warszawa 1980

J.C.M. Cesarz Wszechrosji i J.C.M. Cesarz Francuzów, król Włoch, Protektor Związku Reńskiego, mając szczególnie na sercu przywrócenie pokoju powszechnego w Europie na trwałych i,

o ile to możliwe, nienaruszonych podstawach, postanowili w tym celu zawrzeć przymierze zaczepno-odporne (...).

Art. 1. J.C.M. Cesarz Wszechrosji i J.C.M. Cesarz Francuzów, król Włoch, zobowiązują się do współdziałania na lądzie lub na morzu, albo też na lądzie i na morzu w każdej wojnie, którą Rosja lub Francja będą musiały wszcząć czy prowadzić przeciw jakimukolwiek państwu europejskiemu. (...)

Art. 6. Obie wysokie układające się strony będą również zgodnie działały i domagały się usilnie od Dworu Wiedeńskiego, by (...) zamknął swe porty przed Anglikami, odwołał z Londynu swego ambasadora i wypowiedział wojnę Anglii. (...).

*Tajna część traktatu tylżyckiego z 7 VII 1807 r.
Henryk Mościcki, „Dzieje porozbiorowe Polski w aktach i dokumentach. Okres napoleoński 1800-1816,” Warszawa 1924.*

„Żołnierze

Rozpoczęła się druga wojna polska. Pierwsza skończyła się we Frydlandzie i Tylży. W Tylży Rosja zaprzysięgła Francji wieczny sojusz i wojnę Anglii. Dziś gwałci swe przysięgi. Nie dała nam żadnego wytłumaczenia swego dziwnego zachowania, (...)

Przeszliśmy Niemen, przenosząc wojnę na jej terytorium. Druga wojna polska, tak jak pierwsza będzie chwalebna dla wojsk francuskich. Traktat pokojowy, który podpiszemy, zagwarantuje nam, że położy kres temu zarożumiałemu wpływowi, jaki Rosja od pięćdziesięciu lat wywiera na bieg spraw europejskich”.

Odezwa Napoleona do armii z 22 czerwca 1812.

4. Obejrzyj poniższe satyryczne ilustracje dotyczące się Napoleona i odpowiedz:

- Do jakich wydarzeń nawiązują?

1. 1814 r. - Kto chwyta wszystko, wszystko traci!

2. 1814 r. - Początek i koniec.

(domena publiczna)

(domena publiczna)

3. 1815 r. – przegląd Nowej Wielkiej Armii (domena publiczna)

(domena publiczna)

5. Na podstawie tekstów napisz:

- Jak historycy oceniają Napoleona i jego dokonania?

„Została po nim legenda i antylegenda. W ich ujęciu rysuje się jako prekursor postępu, realizator haseł rewolucji, bądź jako antychryst (...). Dla jednych jest kontynuatorem, dla drugih pogromcą rewolucji (...). Rządy jego zapłodniły wyobraźnię mas ludzkich, bo próbując tworzyć nową syntezę dwóch epok, przetłumaczył milionom prostych ludzi dostępne dotychczas tylko dla elity umysłowej idee Wielkiej Rewolucji Francuskiej. Przetłumaczył je na język codziennej praktyki wyrażający się w kodeksie, ujednoliceniu miar i wag, w zmianie położenia chłopstwa, w budowie nowego społeczeństwa i wreszcie w romantycznej wizji nowego Imperium Romanum – Stanów Zjednoczonych Europy, których budowę przedsięwziął. (...) Geniusz Napoleona zawsze będzie działał na wyobraźnię ludzką, rozpalając namiętności, budził zaciekle spory. (...) Jedni uważać będą jego losy za przestrożę, uzasadniając, że obrał drogę zbrodni i klęski, a inni wywodzić będą, iż był prekursorem postępu, dobroczyńcą ludzkości, męczennikiem, „człowiekiem wieku”, wskrzesicielem Polski”.

*Andrzej Zahorski, „Napoleon – człowiek wieku”,
Warszawa 1982 r.*

„Armia francuska stawiała się taranem rewolucji, która dzięki niej poznawała Europa. Pod uderzeniami Napoleona padały różne niewielkie państewka, rachityczne drobnoustroje pamiętające jeszcze średniowiecze”.

*Mikołaj Gładysz, „Historia II,
cz. 1, Od oświecenia do 1918 roku”, Gdańsk 2003.*

Przykładowy temat wypracowania: Spróbuj udowodnić tezę historyka Mariana Kukiela - „Epoka napoleońska przeorała głębię starej, feudalnej Europy”.

2. Rewolucja przemysłowa i jej gospodarcze, społeczne, kulturowe i ekologiczne skutki.

1. Przeczytaj tekst i odpowiedz na pytania:

- Czego żąda autor listu?
- Jakich środków chce użyć by wyegzekwować swe żądania?
- Kim byli luddyci?

„Dopiero co dostarczono mi informacji, że jest Pan posiadaczem tych nienawistnych maszyn trykotarskich. Moi ludzie pragną, bym napisał do Pana i ostrzegł, jak należy, aby Pan zniszczył je, i z tego powodu pragnę, aby Pan zrozumiał dobrze to, co piszę do Pana. Proszę przyjąć do wiadomości, że jeśli nie zostaną one zniszczone do końca następnego tygodnia, polecę jednemu z mych poruczników, by na czele 300 ludzi zburzył je. A nadto proszę przyjąć do wiadomości, że jeśli doprowadzi Pan sprawę tak daleko, to pomnożymy Pańskie nieszczęścia paląc Pańskie budynki do gruntu. Na wypadek gdyby Pan zdobył się na zuchwałość strzelania do któregośkolwiek z naszych ludzi, otrzymali oni rozkazy, by zamordować Pana i spalić jego dom. (...)

Pragnę, by sukiennicy, rząd i publiczność wiedzieli, że nie można sobie lekceważyć skarg tak dużej masy ludzi. Ostatni spis wykazał, że jest 2782 zaprzysiężonych Bohaterów (...) tylko w armii Huddersfield, a dwa razy tyle jest w Leeds. Z ostatnich listów naszych korespondentów dowiadujemy się, że gotowi są powstać i przyłączyć się do nas rękodzielnicy nast. miejscowości: Manchester, Wakefield, Halifax, Bradford, Sheffield, Oldham, Rochdale i w ogóle cała kraina bawełny, a dzielny pan Hanson prowadzić ich będzie do zwycięstwa. Przyłączą się do nas tkacze z Glasgow i wielu części Szkocji”.

List Neda Ludda do fabrykanta w Huddersfield z 1812 r.

Ned Ludd - symboliczny przywódca ruchu luddystów, którzy na początku XIX wieku protestowali przeciwko organizacji produkcji przemysłowej. Nie odnaleziono dowodów na jego istnienie. Wydarzenie, polegające na zniszczeniu krosien przez Ludda, młodego tkacza, mogło mieć miejsce około 1780 r.

2. Na podstawie fragmentu artykułu prasowego i wiedzy własnej zastanów się:

- Jaki był stosunek prasy torysowskiej do projektu budowy linii kolejowej?
- Kim byli Torysi? czy to ugrupowanie istnieje nadal?
- Czy dostrzegasz w tekście zalety budowy kolei?

„Co się tyczy osób, które zamyślają rozpowszechnić koleje w całym królestwie i zastąpić nimi kanały, powozy, pojazdy pocztowe i pasażerskie, karety i w ogóle wszelkie środki transportu na lądzie i wodzie, to uważamy te osoby i ich wizjonerskie plany za niegodne uwagi. (...) Grubo przesadzone wersje o sile ciągnącej maszyny parowej lub (...) wozu parowego mogą złudzić na pewien czas, ale w końcu przyniosą upokorzenie tym, którzy się w to angażują. (...) Dowiadujemy się, że rodak pana Telforda pisze tak: »Będziemy unoszeni z szybkością 400 mil dziennie, z komfortem, jaki obecnie zaznajemy w statku parowym, lecz bez dokuczliwości choroby morskiej oraz bez niebezpieczeństwa spalenia się lub zatonięcia«. Zapewne jest pewnym pocieszeniem dla tych, których będzie się unosić z szybkością 18–20 mil na godzinę przy pomocy maszyny pracującej całą parą, że nie zapadną na chorobę morską, będąc na lądzie (...). Lecz mimo tych wszystkich zapewnień możemy równie dobrze oczekiwać od ludzi z Woolwich, by pozwolili się wystrzelić na jednej z rakiet Congreve’a, jak aby z zaufaniem zdali się na łaskę maszyny idącej w takim tempie”.

Prasa torysowska o projekcie budowy kolei żelaznej między Liverpoollem a Manchesterem.

Thomas Telford (1757–1834) – szkocki inżynier; udoskonalił budowę dróg.

William Congreve (1772–1828) – oficer brytyjski; konstruktor pocisków rakietowych.

„Wiek XIX źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów”, opracowali Melania Sobańska-Bondaruk, Stanisław Bogusław Lenard, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

3. Na podstawie tekstu opisz:

- Warunki pracy i bytowania robotników w wieku XIX.

„Ludność (...) gnieździ się w ciasnych pomieszczeniach, w domach oddzielonych od siebie wąskimi, niezabrukowanymi, stanowiącymi ogniska zarazy ulicami; oddycha powietrzem przesyconym dymem i wyziewami wielkiego miasta fabrycznego. A w warsztatach robotnicy pracują po 12 godzin na dobę, oddychając powietrzem, które jest nagrzane i które osłabia i często jest przesycone pyłem z bawełny (...). Są oni przy tym zajęci pracą, która pochłania całą uwagę i wymaga nieustannego zużywania energii fizycznej. (...) Gospodarstwo domowe robotnicy zaniedbują, ciepło domowego ogniska nie jest im znane (...), mieszkania są brudne, nieprzytulne, niewietrzone, wilgotne (...).

W znanym na całym świecie porcie morskim Liverpool (...) od 35 do 40 tysięcy ludności mieszka niżej poziomu ulic – w piwnicach pozbawionych zupełnie stoków. (...) W samej zaś stolicy, z całym jej blaskiem i świetnością, z których korzysta tylko średnia i wyższa klasa oraz ich przybliżeni (...), nie sposób spotkać nigdzie większej nędzy i ubóstwa niż w Londynie (...). Aczkolwiek błędna byłaby myśl, że wszyscy robotnicy żyją w takich samych warunkach jak ci nieszczęśni, to jednak jeszcze bardziej błędne byłoby przypuszczenie, że masy ludowe biorą udział w tym, co zazwyczaj uważane jest za „poprawę naszych czasów”.

Warunki bytowe robotników brytyjskich w XIX w. w opinii brytyjskiego publicysty Williama Johnstona.

„Wiek XIX źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów”, opracowali Melania Sobańska-Bondaruk, Stanisław Bogusław Lenard, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

4. Popatrz na ilustrację i zastanów się :

- Jakie skutki dla środowiska naturalnego i dla ludzi miała rewolucja przemysłowa?
- Dlaczego reklama jest po rosyjsku?

Ulotka reklamowa fabryki Poznańskiego w Łodzi, XIX w.

(domena publiczna)

5. Na podstawie poniższego tekstu zastanów się :

- Jakie były skutki społeczno – polityczne rewolucji przemysłowej?

„W imię zwierzchnictwa ludu. Obywatele!

Na barykadach lutowych ludzie, którym nadaliśmy godność członków Rządu Tymczasowego, obiecali nam republikę demokratyczną i socjalną; złożyli nam obietnice, a my, zawierzywszy ich słowom, opuściliśmy nasze barykady. Minęły cztery miesiące i cóż oni uczynili? Zdradzili swe przysięgi i nie spełnili swych obietnic. My, obywatele, zajmujący posterunek w meroście okręgu ósmego żądamy: Demokratycznej i socjalnej republiki. Swobodnego tworzenia związków pracy przy poparciu państwa. Oddania pod sąd przedstawicieli narodu i ministrów. (...) Żądamy usunięcia wojsk z Paryża.

Obywatele, pamiętajcie, że jesteście suwerenni. Pamiętajcie o naszej dewizie: wolność, równość, braterstwo!”.

Odezwa robotników Paryża z czerwca 1848 r.

Przykładowy temat wypracowania: Rewolucja przemysłowa a rozwój ruchu socjalistycznego.

3. Gloria victis - polska tradycja insurekcyjna.

1. Na podstawie tekstów, ilustracji i wiedzy własnej odpowiedz na pytania:

- Jak nazywamy dokument wydany przez Kościuszkę 7 maja 1794 r.?
- Co zmieniał w sytuacji chłopów ten dokument?
- Co chciał osiągnąć Kościuszko wydając i ogłaszając takie dokumenty, zwróć uwagę też na sztandar powstańczy?
- O jakiej bitwie wspomina Kościuszko w pierwszym dokumencie?

Odezwa Tadeusza Kościuszki o względy dla walecznego Wojciecha Głowackiego

„Wojciech Głowacki, grenadier regimentu milicji krakowskiej, rodem ze wsi Rzędowic, starosty Szuyskiego, na potyczce dnia czwartego miesiąca i roku bieżących okazali męstwa swego dowody, pierwszy skoczywszy na baterię nieprzyjacielską; jego odwagę nagradzając placowałem [mianowałem] onego chorążym w tymże Regimentie Grenadierów Krakowskich, Komisja zaś Porządkowa zobowiąże starostę Szuyskiego, aby o tego pocziwego oficera żonie i dzieciach miał staranie.

Dań w obozie pod Bosutowem dnia 13 kwietnia 1794 r.

PS. Ja też sam zanaszam prośby do starosty Szuyskiego za nim, aby raczył ulżyć pracy i familii jego stać się ojcem w niebytności jego”.

Tadeusz Kościuszko, „Pisma”

„Odbieram ustawicznie skargi od żołnierzy i rekrutów, że żony ich i dzieci nie tylko że żadnego osłodzenia nie mają, ale za to prawie, że służą Rzeczypospolitej ich mężowie i ojcowie, wystawieni są na największe uciążliwości. Takowe postęпки w wielu miejscach są zapewne bez wiedzy i przeciw woli dziedziców, lecz w drugich muszą być skutkiem złej chęci lub obcego natchnienia, aby zupełnie zapał do obrony Ojczyzny w sferach ludu ostudzić. (...)

Zalecam przeto Komisjom Porządkowym Województw i Ziem w całym kraju, aby następujące urządzenie do wszystkich dziedziców, posesorów i miejsca ich zastępujących rządców wydały:

1-mo. Ogłosi ludowi, iż podług prawa zostaje pod opieką Rządu Krajowego.

2-do. Że osoba wszelkiego włościanina jest wolna i że mu wolno przenieść się gdzie chce, byleby oświadczył Komisji Porządkowej swego województwa, gdzie się przenosi i byleby długi winne oraz podatki krajowe opłacił.

3-tio. Że lud ma ulżenie w robocznach tak, iż ten, który robił dni 5 lub 6 w tygodniu ma mieć dwa dni opuszczone w tygodniu. Który robił dni 3 lub 4 w tygodniu, ma i opuszczony dzień jeden, kto robił dwa, ma mieć opuszczony dzień jeden. Kto robi w tygodniu dzień jeden, ma teraz robić w dwóch tygodniach jeden dzień. (...) Takowe opuszczenie trwać będzie przez cały czas insurekcji, póki w czasie władza prawodawcza stałego w tej mierze zarządzenia nie uczyni.

4-to. Zwierzchności miejscowe starać się będą, aby tych, którzy zostają w wojsku Rzeczypospolitej, gospodarstwo nie upadało i żeby ziemia, która jest źródłem bogactw naszych, odłogiem nie leżała, do czego równie dwory, jako i gromady przykładać powinny (...).

7-mo. Który by podstarości, ekonom lub komisarz wykroczył przeciw niniejszemu urządzeniu i czyniłby jakie uciążliwości ludowi, taki ma być wzięty, przed komisję stawiony i do sądu kryminalnego oddany.

8-vo. Gdyby dziedzice (czego się nie spodziewam) nakazywali lub popełniali podobny uciski, jako przeciwni celowi powstania do odpowiedzi pociągnięni będą.

9-no. Wzajemnie lud wiejski doznając sprawiedliwości i dobroci Rządu powinien gorliwie pozostałe dni pańszczyzny odbywać, zwierzchności swojej być posłusznym,! gospodarstwa pilnować, rolę dobrze uprawiać i zasiewać (...).

Dań w obozie pod Połańcem, dnia 7 maja 1794 roku.

Tadeusz Kościuszko!”.

Tadeusz Kościuszko, „Pisma”

Sztandar batalionu kosynierów krakowskich

fot. Maciej Szczepańczyk (Mathiasrex) CC BY-SA 3.0

2. Przeczytaj uchwały sejmu królestwa polskiego z czasów Powstania Listopadowego:

- Co postanowiono 25 stycznia a co 7 lutego 1831 r.?
- Jak argumentowano decyzję z 25 stycznia?

„Działo się na Posiedzeniu połączonych Izb Sejmowych dnia 25 stycznia 1831 r. w Warszawie. Najświętsze, najuroczystsze umowy tyle tylko są nienaruszonymi, ile wiernie dotrzymanymi ze stron obydwóch. Długie cierpienia Nasze, znane światu całemu, przysięgą zaręczone, a pogwałcone tylekroć swobody, nawzajem i Naród Polski od wierności dziś Panującemu uwalniają. Wyrzeczone na koniec przez samego Cesarza Mikołaja słowa, że pierwszy ze strony naszej wystrzał stanie się na zawsze zatracenia Polski hasłem, odejmując nam wszelką sprostowania krzywd naszych nadzieję, nie zostawia jak rozpacz szlachetną. Naród zatem Polski na Sejm zebrany oświadcza: iż jest

niepodległym Ludem i że ma prawo temu Koronę Polską oddać, którego godnym jej uzna.

*Uchwała sejmu Królestwa Polskiego,
cyt.: „Wiek XIX w źródłach” oprac. Melania Sobańska-Bondaruk,
Stanisław Lenard Bogusz Warszawa 1998.*

Izba Senatorska i Izba Poselska po wysłuchaniu Wniosków Komisji Sejmowych, zważywszy potrzebę nadania jednostajnej oznaki, pod którą winni się łączyć Polacy, postanowiły i stanowią:

Artykuł 1.

Kokardę Narodową stanowić będą kolory herbu Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, to jest kolor biały z czerwonym.

Artykuł 2.

Wszyscy Polacy, a mianowicie Wojsko Polskie te kolory nosić mają w miejscu gdzie takowe oznaki dotąd noszonymi były.

Przyjęto na posiedzeniu Izby Poselskiej dnia 7 lutego 1831 roku”.

3. Popatrz na ilustrację:

- Do kogo odnoszą się słowa z powstańczego sztandaru?

Sztandar powstania listopadowego

fot. Maciej Szczepańczyk (Mathiasrex) CC BY-SA 3.0

4. Na podstawie tekstu, ilustracji i wiedzy własnej zaznacz przy poniższych zdaniach, czy są prawdziwe czy fałszywe:

- Manifest wydany w styczniu w Warszawie przez Tymczasowy Rząd Narodowy rozpoczął Powstanie Styczniowe.
- Rząd Narodowy działał jawnie w wyzwolonej Warszawie.
- Walki w Powstaniu Styczniowym przybrały charakter walk partyzanckich.
- W pierwszym akapicie mowa jest o tzw. „brance”.
- Wspomniany w tekście Centralny Komitet Narodowy tajny organ kierowniczy obozu białych.
- Widoczny na pieczęci archanioł to Gabriel patron Rusi Kijowskiej.
- Twórcy manifestu uważają, że państwo rosyjskie jest demokratyczne, a jego obywatele cieszą się wszelkimi swobodami.
- Dekret o uwłaszczeniu chłopów wydał car 2 marca 1864 r.

Komitet Centralny jako Tymczasowy Rząd Narodowy.

„Nikczemny rząd najezdniczy, rozwścieklony oporem męczonej przezeń ofiary, postanowił zadać jej cios stanowczy: porwać kilkadziesiąt tysięcy najdzielniejszych, najgorliwszych jej obrońców, oblec w nienawistny mundur moskiewski i pognać tysiące mil na wieczną nędzę i zatracenie.

Polska nie chce, nie może, poddać się bezopornie temu sromotnemu gwałtowi, pod karą hańby przed potomnością powinna stawić energiczny opór. (...) Po strasznej hańbie niewoli, po niepojętych męczarniach ucisku Centralny Narodowy Komitet, obecnie jedyny legalny Rząd Twój Narodowy, wzywa Cię na pole walki już ostatniej, na pole chwały i zwycięstwa, (...)

W pierwszym zaraz dniu jawnego wystąpienia, w pierwszej chwili rozpoczęcia świętej walki, Komitet Centralny Narodowy ogłasza wszystkich synów Polski, bez różnicy wiary i rodu,

pochodzenia stanu, wolnymi i równymi obywatelami kraju. Ziemia, którą Lud rolniczy posiadał dotąd na prawach czynszu lub pańszczyzny, staje się od tej chwili bezwarunkową jego własnością, dziedzictwem wieczystym. Właściciele poszkodowani wynagrodzeni będą z ogólnych funduszków Państwa. (..) Do broni więc, Narodzie Polski, Litwy i Rusi, do broni! bo godzina wspólnego wyzwolenia już wybiła, stary miecz nasz wydobyty, święty sztandar Orła, Pogoni i Archanioła rozwinięty.

A teraz odzywamy się do Ciebie, Narodzie Moskiewski: tradycyjnym hasłem naszym jest wolność i braterstwo Ludów, dlatego też przebaczymy Ci nawet mord naszej Ojczyzny, nawet krew Pragi i Oszmiany, gwałty ulic Warszawy i tortury lochów Cytadeli. Przebaczymy Ci, bo i Ty jesteś nędzny i mordowany, smutny i umęczony, trupy dzieci Twoich kołyszają się na szubienicach carskich, proporcej Twój na śniegach Sybiru. A jeżeli w tej stanowczej godzinie nie uczujesz w sobie zgryzoty na przeszłość, świętych pragnień dla przyszłości, jeżeli w zapasach z nami dasz poparcie tyranowi, który zabija nas, a depcze po Tobie! biada Ci, bo w obliczu Boga i świata całego przeklinamy Cię na hańbę wiecznego poddaństwa i mękę wiecznej niewoli (...).

Manifest Tymczasowego Rządu Narodowego z 22 stycznia 1863 r.

Pieczęć polskiego rządu narodowego

(domena publiczna)

5. Przeczytaj tekst i zastanów się:

- Jakie wnioski można wyciągnąć ze słów Witosa?

„Stosunek chłopów do szlacheckich dążeń niepodległościowych według przywódcy polskiego ruchu ludowego Wincentego Witosa.

Chłopi w swojej masie bali się, Polski niesłychanie, wierząc, że z jej powrotem przyjdzie na pewno pańszczyzna i najgorsza szlachecka niewola. Powstania uważali za jakąś potworną zbrodnię, której nie umieli nazwać ani określić, a powstańców za dzikich, pomyłonych zbrodniarzy, będących plagą ludzkości i nieszczęściem dla chłopów”.

*Mikołaj Gładysz, „Historia II,
cz. 1, Od oświecenia do 1918 roku”, Gdańsk 2003.*

Przykładowy temat wypracowania: Kwestia agrarna na ziemiach polskich od Powstania Kościuszkowskiego do Powstania Styczniowego.

1. Zwyciężyć i spocząć na laurach to klęska.

II RP - wykorzystana szansa czy przegrane nadzieje?

1. Na podstawie źródeł rozstrzygnij, czy poniższe zdania są prawdziwe czy fałszywe:

- Zachodnie i północne granice Polski ustalone zostały mocą Traktatu Wersalskiego.
- Cały Górny Śląsk a także Warmia i Mazury zostały włączone w granice Polski mocą traktatu.
- Wszystkie trzy ilustracje związane są z wojną polsko – bolszewicką z lat 1919 – 1921
- Bitwa o której pisze A. Piłsudski jest alegorycznie przedstawiona na ilustracji nr 1.
- Wschodnie granice Polski ustalone zostały mocą Traktatu Ryskiego.
- Na mocy tego traktatu powstały niepodległe państwa: Białoruś i Ukraina.
- Tereny, o których mowa w artykule III traktatu ryskiego to Wilno i Litwa Środkowa.

(domena publiczna)

Tereny zaznaczone czerwony kreskowaniem to tereny podlegające plebiscytom.

„ARTYKUŁ 29.

Granice, tu opisane, oznaczone są czerwono na mapie o podziale 1:1,000,000 dołączonej do niniejszego Traktatu pod Nr. 1.

W razie różnic między tekstem Traktatu a tą lub jakąkolwiek inną dołączoną mapą rozstrzyga tekst”.

Fragment Traktatu Wersalskiego dotyczący się powyższej mapy.

1. Zdzisław Jasiński

(domena publiczna)

2. Wojciech Kossak

(domena publiczna)

3.

(domena publiczna)

„Bolszewicka wizja wzniecenia rewolucji światowej na trupie Polski rozwiąła się wtedy zupełnie. Čwierć tysiąclecia przedtem oręż polski dokonał podobnego rozstrzygnięcia, kiedy Jan Sobieski rozbił armię turecką pod Wiedniem”.

Aleksandra Piłsudska, „Wspomnienia”, Warszawa 1997, str. 238.

„Traktat Pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921r.

POLSKA z jednej a ROSJA i UKRAINA z drugiej strony powodowane pragnieniem (...) ostatecznego, trwałego, honorowego i na wzajemnem porozumieniu opartego pokoju, postanowiły wszcząć rokowania pokojowe – i w tym celu wyznaczyły (...) swoich pełnomocników (...). Wymienieni pełnomocnicy zjechali się w Rydze i po wymianie swych pełnomocnictw, (...) zgodzili się na postanowienia następujące:

Art. I. Obie układające się strony oświadczają, że stan wojny pomiędzy nimi ustaje.

Art. II. Obie układające się strony, zgodnie z zasadą stanowienia narodów o sobie, uznają niepodległość Ukrainy i Białorusi oraz zgadzają się i postanawiają, że wschodnią granicę Polski, a więc granicę między Polską z jednej a Rosją, Białorusią i Ukrainą z drugiej strony, stanowi linja:

(...) Granica powyższa jest opisana podług mapy wydania rosyjskiego, (...) dołączonej do Traktatu niniejszego, i wyznaczona na niej czerwoną barwą. W razie różnicy między tekstem i mapą będzie rozstrzygał tekst.

Art. III. (...) Obie układające się strony zgadzają się, że, o ile w skład ziem, położonych na zachód od oznaczonej w artykule II Traktatu niniejszego granicy, wchodzi terytorja sporne między Polską a Litwą, - sprawa przynależności tych terytorjów do jednego z tych dwóch państw należy wyłącznie do Polski i Litwy”.

2. Na podstawie fragmentów konstytucji i wspomnień A. Piłsudskiej napisz:

- Jakie dostrzegasz różnice w zakresie władzy prezydenta pomiędzy konstytucją marcową a kwietniową?

- Wyjaśnij dlaczego w obu konstytucjach tak różnie ustalono pozycję prezydenta w Państwie, zwróć uwagę na wydarzenia z zadania nr 4.

„Rozdział III. Władza wykonawcza

Art.39. Prezydenta Rzeczypospolitej wybierają na lat siedem bezwzględną większością głosów Sejm i Senat, połączone w Zgromadzenie Narodowe. (...)

Art.43. Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje władzę wykonawczą przez odpowiedzialnych przed Sejmem ministrów i podległych im urzędników.

Art.44. Prezydent Rzeczypospolitej podpisuje ustawy wraz z odpowiednimi ministrami i zarządza ogłoszenie ich w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej.

Prezydent Rzeczypospolitej celem wykonania ustaw i z powołaniem się na upoważnienie ustawowe, ma prawo wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy i zakazy i przeprowadzenie ich użyciem przymusu zapewnić.

Takież prawo w swoim zakresie działania mają ministrowie i władze im podległe.

Każdy akt rządowy Prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów i właściwego ministra, którzy przez podpisanie aktu biorą zań odpowiedzialność.

Art.45. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje i odwołuje Prezesa Rady Ministrów, na jego wniosek mianuje i odwołuje ministrów, a na wniosek Rady Ministrów obsadza urzędy cywilne i wojskowe zastrzeżone w ustawach.

Każdy urzędnik Rzeczypospolitej musi podlegać ministrowi, który za jego działania odpowiada przed Sejmem.(...)

Art.46. Prezydent Rzeczypospolitej jest zarazem najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych Państwa, nie może jednak sprawować naczelnego dowództwa w czasie wojny.(...)

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z marca 1921 r.

Art. 2

- (1) Na czele Państwa stoi Prezydent Rzeczypospolitej.
- (2) Na Nim spoczywa odpowiedzialność wobec Boga i historii za losy Państwa.
- (3) Jego obowiązkiem naczelnym jest troska o dobro Państwa, gotowość obronna i stanowisko wśród narodów świata.
- (4) W jego osobie skupia się jednolita i niepodzielna władza państwowa.

Art. 3

- (1) Organami Państwa, pozostającymi pod zwierzchnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej, są: Rząd, Sejm, Senat, Siły Zbrojne, Sądy, Kontrola Państwowa. (...)

II. Prezydent Rzeczypospolitej

(...)

Art. 12 Prezydent Rzeczypospolitej:

- a) mianuje według swego uznania Prezesa Rady Ministrów, a na jego wniosek mianuje Ministrów;
- b) zwołuje i rozwiązuje Sejm i Senat;
- c) zarządza otwarcie, odroczenie i zamknięcie sesji Sejmu i Senatu;
- d) jest Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych;
- e) reprezentuje Państwo na zewnątrz, przyjmuje przedstawicieli państw obcych i wysyła przedstawicieli Państwa Polskiego;
- f) stanowi o wojnie i pokoju;
- g) zawiera i ratyfikuje umowy z innymi państwami;
- h) obsadza urzędy państwowe, Jemu zastrzeżone.

Art. 13

(1) Prezydent Rzeczypospolitej korzysta z uprawnień osobistych stanowiących Jego prerogatywy.

(2) Do prerogatyw tych należy:

- a) wskazywanie jednego z kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej i zarządzanie głosowania powszechnego;
- b) wyznaczenie na czas wojny następcy Prezydenta Rzeczypospolitej;
- c) mianowanie i odwoływanie Prezesa Rady Ministrów, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i Prezesa Najwyższej Izby Kontroli;
- d) mianowanie i zwalnianie Naczelnego Wodza i Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych;
- e) powoływanie sędziów Trybunału Stanu;
- f) powoływanie senatorów piastujących mandat z wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej;
- g) mianowanie i zwalnianie Szefa i urzędników Kancelarii Cywilnej;
- h) rozwiązywanie Sejmu i Senatu przed upływem kadencji;
- i) oddawanie członków Rządu pod sąd Trybunału Stanu;
- j) stosowanie prawa łaski. (...)

Art. 16

(1) Wybór Prezydenta Rzeczypospolitej odbywa się w sposób następujący:

(2) Kandydata na Prezydenta Rzeczypospolitej wybiera Zgromadzenie Elektorów.

(3) Ustępującemu Prezydentowi Rzeczypospolitej służy prawo wskazania innego kandydata.

(4) Jeżeli ustępujący Prezydent Rzeczypospolitej z tego uprawnienia skorzysta, wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej dokonają obywatele w głosowaniu powszechnym z pomiędzy dwóch kandydatów: Zgromadzenia Elektorów i ustępującego Prezydenta Rzeczypospolitej.

(...)

Art. 20

(1) Okres urzędowania Prezydenta Rzeczypospolitej trwa lat siedem, licząc od dnia objęcia urzędu.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z kwietnia 1935 r.

Koniec roku 1922 przyniósł duże zmiany. Kraj oczekiwał, że Piłsudski będzie pierwszym prezydentem państwa, wybranym na podstawie nowej konstytucji. Toteż jego decyzja, podana do wiadomości Sejmu dnia 4 grudnia, że nie ma zamiaru kandydować, wywołała konsternację, mimo że od pewnego czasu rozdziewki między nim a Sejmem stawały się coraz wyraźniejsze. Głównym powodem tych rozdziewek była konstytucja, układana przeciw Piłsudskiemu. Ograniczała ona uprawnienia Prezydenta Rzeczypospolitej, uniemożliwiając wywiązanie się z obowiązków Głowy Państwa”.

*Aleksandra Piłsudska, „Wspomnienia”,
Warszawa 1997, str. s. 200–204.*

3. Na podstawie opracowań historycznych odpowiedz:

- Jakie reformy przeprowadził Władysław Grabski w 1924 r.?
- Jakie byłyby ceny, w markach polskich, produktów, które po wprowadzeniu złotego kosztowały: jajko – 0,25 zł, kamasze – 47 zł, kiełbasa – 5zł?
- Jaka była parytetowa wartość złotego?

„Prace nad powołaniem Banku Polskiego SA i ustanowieniem złotego były prowadzone równocześnie z uzdrowieniem skarbu państwa. Już w styczniu 1924 roku wydano rozporządzenie o wartości złotego i zasadach jego emisji oraz statut Banku Polskiego SA. Zaraz potem rozpoczęła się sprzedaż jego akcji.

Nowy bank miał być instytucją ogólnonarodową; spodziewano się, że relatywnie niska cena akcji (100 zł) pozwoli, by nabywały je także osoby średniozamożne.(...) W tym samym czasie w miejsce marki został wprowadzony złoty (w relacji 1,8 mln marek polskich = 1 złoty). Nowa waluta miała być stabilna, jej emisja miała zależeć od rezerw złota i dewiz Banku Polskiego, a rząd mógł korzystać z kredytu banku centralnego tylko do kwoty 100 mln zł. O wartości złotego świadczył parytet (0,29 grama złota), czyniący go równym frankowi szwajcarskiemu. Parytetowy kurs dolara wynosił 5,18 zł. (...).

*Dr hab. Cecylia Leszczyńska, „Bank Polski SA i złoty”,
w: maj 2014 r. Bankoteka, „Władysław Grabski, Bank Polski SA
i stabilizacja ekonomiczna kraju”.*

„Reformy Władysława Grabskiego wpisują się w szerszy proces walki z hiperinflacją po I wojnie światowej. Oprócz Polski z problemem tym musiały się zmierzyć kraje, które przegrały wojnę: Austria, Niemcy i Węgry. (...) Zarówno Austria, Węgry, jak i Niemcy ustabilizowały swoje waluty dzięki pomocy międzynarodowej. Reformy Grabskiego, w których wykorzystano jedynie środki krajowe, były ewenementem na skalę światową. Takie rozwiązanie nie wynikało jednak z jakiejś szczególnej ambicji polskiego rządu – w ówczesnej sytuacji politycznej w Europie Grabski nie mógł po prostu liczyć na pożyczki, których uzyskanie nie wiązałoby się z próbami zakwestionowania polskich granic.(...) Następne lata pokazały, że reformy Grabskiego były wielkim sukcesem. Stabilizacja waluty była warunkiem koniecznym scalenia świeżo odrodzonej Polski, jej odbudowy i rozwoju. Złoty do wybuchu II wojny światowej pozostał jedną z najbardziej stabilnych walut na świecie. Władysław Grabski nie był postacią z brązu. Bywał zaciekle krytykowany, jednak uczciwość i kompetencje zjednały mu szacunek nawet politycznych przeciwników. Jego dorobek nie tylko stawia go w gronie najwybitniejszych polskich polityków gospodarczych i mężów

stanu, lecz również czyni jedną z kluczowych postaci Drugiej Rzeczypospolitej”.

*Dr Jerzy Łazor, „Miejsce w historii”
w: maj 2014 r. Bankoteka, „Władysław Grabski,
Bank Polski SA i stabilizacja ekonomiczna kraju”.*

4. Na podstawie tekstów i wiedzy własnej odpowiedz na pytania:

- O jakim wydarzeniu z 1926 r. jest mowa w tekstach?
- Czy stosunek PPS do Piłsudskiego zmienił się między 1926 a 1930 r. ? Odpowiedź uzasadnij na podstawie deklaracji Centrolewu.

„Proklamowanie strajku generalnego przez PPS

Warszawski Okręgowy Komitet Robotniczy PPS uchwalił:

Wezwać wszystkich robotników i pracowników miasta Warszawy do powszechnego strajku w dniu 14 [maja 1926 r.] aż do odwołania. (...) Niech strajk ten będzie potężnym protestem przeciwko rządowi Chjeno-Piasta i Wojciechowskiego. Niech strajk ten będzie potężną manifestacją na rzecz Józefa Piłsudskiego (...).”

„Z dziejów Polski 1864–1939. Teksty źródłowe do nauczania historii Polski (1864–1939)”, oprac. Marek Borucki.

„Deklaracja Centrolewu z czerwca 1930 r.

Od czterech lat prawie Marsz. Piłsudski jest dyktatorem faktycznym Rzeczypospolitej. Od czterech lat prawie panuje w Polsce system rządu tworzony stopniowo po przewrocie majowym. Życie zbiorowe kraju kroczy ustawicznie po wąskiej krawędzi oddzielającej stan pozorów prawa od stanu brutalnego bezprawia. (...) Przy pomocy nadużyć, stwierdzonych dzisiaj w orzeczeniu Sądu Najwyższego, przeprowadzono wybory do trzeciego

Sejmu Rzeczypospolitej, nie zdołano jednak zdobyć dla siebie posłusznej większości. (...) Równocześnie zaś nastąpił przewidywany od wielu już miesięcy kryzys gospodarczy. (...) Zaostrzenie walk politycznych nabrało napięcia szczególnego od chwili, gdy Sejm wykonując swe prawo konstytucyjne kontroli nad gospodarką państwową rządu, ujawnił nielegalne wydatkowanie pieniędzy publicznych, sięgające setek milionów złotych. (...) Przez 7 miesięcy Sejm nie był zwoływany. Skoro zaś zebrał się wreszcie w terminie rozpoczęcia zwyczajnej sesji budżetowej, usiłowano go sterroryzować najściem grupy oficerów (...).

Nadszedł rząd W. Sławka, rząd jawnej, wyraźnej walki z przedstawicielstwem narodu i z wolą większości społeczeństwa. (...) Żądanie nasze jest jedno: usunięcie dyktatury i przywrócenie panowania prawa, w przeciwnym razie nie nastąpi żadne „uspokojenie”. Będą się zaostrzały dalej walki polityczne. Będzie rosła nienawiść. (...) Odwołujemy się do opinii publicznej. Jeżeli zaś p. prezydent Rzeczypospolitej nie chce powziąć decyzji w myśl woli przedstawicielstwa narodu – niech w takim razie rozwiąże Sejm, niech w takim razie ten spór zasadniczy pomiędzy Sejmem a Marsz. Piłsudskim rozstrzygnie w sposób ostateczny sam kraj w drodze nowych wyborów, ale wyborów uczciwych”.

Antoni Czubiński, „Centrolew. Kształtowanie się i rozwój demokratycznej opozycji antysanacyjnej w Polsce w latach 1926–1930”, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1963.

Centrolew tworzyły: Polska Partia Socjalistyczna, Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”, Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast” oraz ugrupowania chrześcijańsko-demokratyczne.

5. Przyjrzyj się danym z rocznika statystycznego za rok 1939 i policz:

- Ile kilogramów chleba mógłby kupić policjant w stopniu aspiranta? Jego płaca to w przybliżeniu średnia krajowa netto.

- Ile par półbutów męskich mógłby kupić kapitan wojska polskiego? Od czego między innymi zależała jego pensja?
- Ile kilogramów cukru mógłby kupić nauczyciel z ósmej grupy uposażenia?
- Porównaj te dane z dzisiejszymi, które znajdziesz na stronie Głównego Urzędu Statystycznego.

„Mały rocznik statystyczny 1939 r.”

TABL. 41. UPOSAŻENIE MIESIĘCZNE FUNKCJONARIUSZÓW PAŃSTWOWYCH, WOJSKOWYCH ZAWODOWYCH ORAZ PRACOWNIKÓW PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH

A. Administracja cywilna i nauczycielstwo				B. Sędziowie i prokuratorzy		
Grupy uposażenia	Uposażenie zasadnicze w złotych	Liczba etatów		Grupy uposażenia	Uposażenie zasadnicze w złotych	Liczba etatów
		ogółem	w tym nauczyciele			
I	3 000	1	—	I	1 100	207
II	2 000	13	—	II	800	486
III	1 500	43	—	III	575	1 570
IV	1 000	743	566	IV	425	1 382
V	700	1 353	396			
VI	450	7 088	3 809			
VII	335	16 136	10 289			
VIII	260	28 622	18 509			
IX	210	45 352	32 877			
X	160	26 468	10 233			
XI	130	22 449	12 452			
XII	100	3 503	—			

C. Policja państwowa	
Stopnie	Uposażenie zasadnicze w złotych
Inspektor	700
Nadkomisarz	430
Komisarz	335
Podkomisarz	270
Aspirant	240
Starszy przodownik	200
Przodownik	180
Starszy posterunkowy	160
Posterunkowy	150

D. Wojskowi zawodowi			E. Polskie Koleje Państwowe			F. Polska Poczta, Telegraf i Telefon		
Stopnie	Uposażenie zasadnicze dla		Grupy uposażenia	Uposażenie zasadnicze w złotych	Liczba etatów	Grupy uposażenia	Uposażenie zasadnicze w złotych	Liczba etatów
	samotnych	utrzymujących rodzinę						
w złotych								
Marszałek	3 000	—	1	1 000	11	1	1 000	12
General broni	2 000	—	2	700	83	2	700	128
General dyw.	1 500	—	3	550	141	3	450	327
General bryg.	1 000	—	4	450	426	4	350	904
Pułkownik	632	713	5	390	586	5	280	1 614
Podpułkownik	524	580	6	335	1 182	6	240	3 480
Major	435	490	7	295	2 483	7	205	7 641
Kapitan	345	400	8	260	6 446	8	175	11 580
Porucznik	265	324	9	225	9 389	9	145	11 431
Podporucznik	206	266	10	200	16 575	10	120	3 424
Chorąży	230	300	11	175	28 179	11	100	98
Starszy sierż.	194	264	12	150	43 411			
Sierżant	171	241	13	125	31 031			
Plutonowy	151	201	14	100	3 222			
Kapral	137	167						

Ceny dla Warszawy w roku 1939: chleb żytni pyłtowy 1 kg - 0,30 zł, mąka pszenna 1 kg - 0,45 zł, ziemniaki 1 kg - 0,10 zł, mięso wołowe 1 kg - 1,53 zł, mleko 1 l - 0,26 zł, masło 1 kg - 3,98 zł, jaja 1 kg (ok. 15 jaj) - 1,51 zł, cukier 1 kg - 1,00 zł

Dane za rok 1937 pochodzące ze Statystyki Cen 1937 (Seria C, Zeszyt 96):

mydło toaletowe 1 szt. - 1,00 zł, tytoń „przedni turecki” 1 kg - 44,00 zł, ręcznik bawełniany 1 szt. - 2,00 zł, koszula męska biała 1 szt. - 9,50 zł, półbuty męskie 1 para - 24,66 zł, garnek emaliowany 1 szt. - 2,06 zł, żarówka 25 W 1 szt. - 1,40 zł, zeszyt szkolny 1 szt. - 0,10 zł

Przykładowy temat wypracowania: Opisz kierunki rozwoju gospodarczego II Rzeczypospolitej.

2. Systemy totalitarne kontra demokracja, geneza II wojny światowej.

1. Przeczytaj fragment układu z 1925 r. i zastanów się:

- Jak Polska powinna zareagować na podpisanie tych dokumentów?
- Na podstawie wiedzy pozaźródłowej wybierz właściwą odpowiedź. Członkami Ligi Narodów we wrześniu 1939 r. nie były państwa:
a) Niemcy i ZSRR b) Niemcy i USA c) Niemcy i Włochy

„Artykuł 1.

Wysokie Strony Umawiające się gwarantują indywidualnie i zbiorowo, tak jak to postanowiono w następnych artykułach, utrzymanie terytorialnego status quo, wynikającego z granic między Niemcami a Belgią i między Niemcami a Francją, oraz nietykalność rzeczonych granic, tak jak są ustalone traktatem pokojowym podpisanym w Wersalu 28-go czerwca 1919 r. lub w jego wykonaniu, jako też przestrzeganie postanowień artykułów 42 i 43 wspomnianego traktatu odnoszących się do strefy zdemilitaryzowanej.

Artykuł 2.

Niemcy i Belgia, oraz Niemcy i Francja, zobowiązują się wzajemnie nie dokonywać ataku ani najazdu, oraz nie uciekać się ani z jednej a ni z drugiej strony, w żadnym wypadku do wojny.

Artykuł 10.

Traktat niniejszy (...)Wejdzie on w życie z chwilą gdy wszystkie ratyfikacje zostaną złożone, a Niemcy zostaną członkiem Ligi Narodów”.

Traktaty locarneńskie podpisane 16 października 1925 r.

2. Przeczytaj tekst i:

- Określ pogląd autora.
- Zbierz argumenty przeciwko tezom autora.
- Zastanów się czy poniższy rysunek mógłby być ilustracją do "Mein Kampf".

„Mówiąc zwięźle, każde skrzyżowanie rasy daje zawsze w wyniku:

1. upadek poziomu wyższej rasy,
2. fizyczny i duchowy regres oraz związany z tym początek, chociaż powolnego, to jednak nieuniknionego, postępującego charłactwa.

Przyczyniać się do takiego rozwoju - oznacza grzeszyć przeciwko woli wiecznego stwórcy.(...)

Tu, naturalnie, przypomina się czysto żydowski, zuchwały i głupi zarzut wysuwany przez współczesnych pacyfistów: „To właśnie człowiek pokonuje naturę !”. (...)

Wszystko, co dzisiaj podziwiamy na ziemi - wiedzę i sztukę, technikę i wynalazki - stanowi tylko twórczy produkt niewielu ludów, a być może jednej rasy. (...)

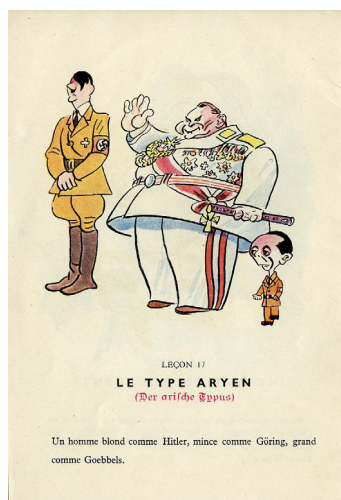
(...) To, co widzimy dzisiaj z ludzkiej kultury osiągnięcia sztuki, nauki, techniki, jest prawie wyłącznym produktem Aryjczyka. Ten właśnie fakt pozwala wyciągnąć uzasadniony retrospektywny

(wynikający z analizy przeszłości) wniosek, że Aryjczyk był twórcą w ogóle wyższego społeczeństwa, będąc prototypem tego, co rozumiemy przez pojęcie „człowiek”.

Człowiek, który zaprzecza prawom rasowym i lekceważy je, pozbawia się szczęścia, które się przed nim pojawia. Przeszkadza w zwycięskim pochodzie lepszej rasy, a tym samym pierwszemu warunkowi wszelkiego postępu. W konsekwencji, obciążony wrażliwością ludzką, upodabnia się do bezradnego zwierzęcia”.

Adolf Hitler, "Mein Kampf", 1925 r.

„Typy aryjskie: blondyn jak Hitler, szczupły jak Göring i wysoki jak Goebbels”

(domena publiczna)

3. Na podstawie tekstu i wiedzy własnej:

- Napisz jak nazywa się system rządów opisany przez Mussoliniego, pochodzi od łacińskiego słowa totus – cały, całkowity.
- Wskaż jego cechy charakterystyczne.
- Zastanów się jakie niesie ze sobą zagrożenia.

„12. - Państwo faszystowskie, najwyższa i najpotężniejsza forma osobowości jest siłą, ale siłą duchową. Skupia ona wszystkie formy moralnego i intelektualnego życia człowieka. Nie może się więc ograniczyć do zwykłych czynności utrzymania porządku i sprawowania opieki, jak tego chciał liberalizm. Nie jest prostym mechanizmem, który ograniczałby sferę domniemanych swobód indywidualnych. Jest formą i normą wewnętrzną, jest ujęciem w karby dyscypliny całego człowieka, przenika tak wolę, jak i rozum. Jego zasada, ożywiająca go centralna idea, najistotniejsze natchnienie osobowości ludzkiej, żyjącej we wspólnocie obywatelskiej, zstępuje do głębi i zagnieżdża się w tak w sercu człowieka czynu, jak i myśliciela, tak artysty, jak i uczonego: ona, co jest istotą duszy.

13. - Faszyzm (...) jest nie tylko prawodawcą i założycielem instytucji, lecz wychowawcą i krzewicielem życia duchowego. Chce odnowić nie formy życia człowieka, lecz treść, człowieka, charakter, wiarę. I w tym celu pragnie karność i autorytetu, które by zstąpiły w dusze i zdobyły w nich rząd niezaprzeczony. Przeto jest jego symbolem pęk różg liktorskich, symbol jedności, siły i sprawiedliwości”.

Benito Mussolini, „Doktryna faszyzmu”

4. Przeczytaj tekst i zastanów się:

- Jaki stosunek do demokracji mieli przedstawiciele niemieckiego ruchu faszystowskiego?

Goebbels o celach NSDAP po wyborach w 1930 r.

„Wchodzimy do parlamentu aby w tym arsenale demokracji zdobyć własną broń. Będziemy posłami do Reichstagu, aby zniszczyć ducha republiki i to co go wspiera. Gdy demokracja jest tak głupia, że daje nam kartę wolnego wstępu i diety abyśmy jej wyrządzili niedźwiedzią przysługę - to jej sprawa. (...) Wkroczymy twardym krokiem na marmurowe posadzki parlamentu

nie jako przyjaciele i nie jako neutralni. My wejdziemy jako wrogowie. Jak wilki między stado owiec, tak my wtargniemy do Reichstagu”.

*Andrzej Leszek Szczesniak, „Historia 1918-1939”,
Bellona, Warszawa 1992.*

Joseph Goebbels – bliski współpracownik Hitlera, od 1933 r. minister propagandy, oświecenia publicznego i informacji Niemiec.

5. Na podstawie tekstów źródłowych i wiedzy własnej odpowiedz na pytania:

- Jakie państwa brały udział w konferencji monachijskiej?
- Czego dotyczyły się zawarte wtedy układy?
- Co mógł powiedzieć Neville Chamberlain – ówczesny premier Wielkiej Brytanii – po powrocie z konferencji monachijskiej do witającego go tłumu na lotnisku w Anglii?
- Jaskie konsekwencje dla Czechosłowacji miały układy monachijskie?

„30 września 1938 r. ogłoszono decyzje monachijskiej konferencji czterech mocarstw. (...) Elementem specjalnie niepokojącym była (...) deklaracja podpisana (...) przez Chamberlaina i Hitlera. Stwierdzono w niej, że obie strony (...) »są zdecydowane załatwiać w drodze konsultacji wszystkie sprawy, które mogłyby obchodzić ich kraje, a także kontynuować wysiłki celem uniknięcia powodów sporów, przyczyniając się w ten sposób do zapewnienia pokoju w Europie«. Skoro w tej uroczystej deklaracji sprawa Niemców sudeckich została uznana jako „mogąca obchodzić oba kraje”, tj. Anglię i Niemcy, nie było oczywiście formalnych powodów, by w innych okolicznościach takim „obchodzącym oba kraje” zagadnieniem nie stała się sprawa Gdańska czy nawet Śląska. Okolicznością dalszą, która z naszego punktu widzenia obciążała narady monachijskie, była nieobecność Czechosłowacji. (...)”

„Dyplomata w Paryżu 1936–1939. Wspomnienia i dokumenty Juliusza Łukasiewicza, ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej”, oprac. Wacław Jędrzejewicz, Henryk Bułhak, Polska Fundacja Kulturalna, Londyn 1989, s. 173–177.

„Dziś w nocy minister spraw zagranicznych dr. Chvalkovsky powiadomił rząd Republiki o wynikach rozmowy, którą miał w Berlinie kanclerz Rzeszy Adolf Hitler z prezydentem republiki dr. Emilem Hachą w obecności ministra spraw zagranicznych Rzeszy von Ribbentropa (...). Poinformował, że rozmowa zakończyła się decyzją kanclerza Rzeszy Hitlera, iż terytorium ziemi czeskiej i morawskiej zostanie w dniu dzisiejszym zajęte przez siły zbrojne Rzeszy. Zajmowanie zacznie się o godzinie 6 rano ze wszystkich stron, przez przygotowane siły zbrojne. W tych okolicznościach rządowi Republiki nie pozostało nic innego, jak podporządkować się decyzji, którą podjął prezydent Republiki w Berlinie, w świadomości, że jakkolwiek opór oznaczałby zgubę narodu”.

*Fragment komunikatu pochodzącego z prasy czechosłowackiej,
marzec 1939 r.*

*Andrzej Garlicki, „Historia. Polska i świat 1815–2004”,
Warszawa 2005r. , s. 310.*

Neville Chamberlain na lotnisku Heston po powrocie z Monachium z tekstem układu monachijskiego w rękę

(domena publiczna)

Przykładowy temat wypracowania: Polityka Francji i Wielkiej Brytanii wobec Niemiec w okresie międzywojennym.

3. Żołnierze tułacze

– Polacy na frontach II wojny światowej.

1. Na podstawie poniższych wspomnień i wiedzy własnej odpowiedz:

- Jak Jerzy Langrod przedostał się do Francji?
- Jakie polskie instytucje zostały we Francji odtworzone?
- Gdzie znajdował się francuski obóz szkoleniowy dla żołnierzy polskich?
- Czym była wspomniana w tekście „Linia Maginota” ?
- Jak zakończyła się dla Jerzego Langroda kampania francuska?

„(...) 3) Po bardzo wyczerpujących marszach pieszych i przejazdach furmankami (...)dostaliśmy się po rozwiązaniu w Czortkowie oddziału, z grupą oficerów, na granicę rumuńską w Śniatynie. Tutaj otrzymaliśmy propozycję przejścia granicy z wojskiem dla udania się do w.P. we Francji. Granicę przeszliśmy dnia 18 IX nad ranem.

4) W Rumunii (...) wystaraliśmy się mimo największych trudności i rozlicznych przeszkód o ubrania cywilne i (...) udało nam się dostać do Bukaresztu. W Bukareszcie dzięki wielu wysiłkom i pomocy organów konsularnych (...) zdołaliśmy już 7 X wyjechać transportem kolejowym (...) na Jugosławię, późn. Włochy do Francji (...). Na granicy francuskiej byliśmy 10 X 1939.

5) We Francji skierowano nas z większym transportem wojskowym do Paryża (...). Tamże czekałem na przydział 14 dni, przez który to czas wszedłem w osobisty kontakt z przedstawicielami Rządu Polskiego.(...) Dnia 23 X byłem w obozie w.P. w Coëtquidan w Bretanii i otrzymałem (...) przydział na Kurs Doskonalenia

Oficerów, który ukończyłem po 2 miesiącach z egzaminem, po bardzo uciążliwych ćwiczeniach polowych itp.

7) W maju 1940, po rozpoczęciu ofensywy niemieckiej na Belgię, zameldowałem się ochotniczo do służby frontowej, co zostało mi odmówione. Wobec tego odniosłem się do Naczelnego Wodza i przy raporcie zostałem przydzielony na moją prośbę do 2. P. [Pułku] Grenadierów Wielkopolskich (...).

8) (...) W uciążliwych nocnych marszach pieszych pułk posunął się aż pod samą Linie Maginota w Wogezy. Sytuacja w czerwcu 1940 zaczęła się pogarszać i Niemcy w błyskawicznym ataku na nasze zaplecze zachodzili armię na Linii Maginota od tyłu (...). W ustawicznych utarczkach i bitwach broniliśmy tej armii, jako jej straż tylna, w stałym odwrocie ku kanałowi Ren–Marna. (...) Po wielu przejściach udało mi się wraz z ludźmi dojść do pułku pod Baccarat, gdzie brałem udział w dalszych akcjach odwrotowych, i wśród ciągłych potyczek znaleźliśmy się w chwili kapitulacji Francji (...) w Wogezach, otoczeni przez nieprzyjaciela (...).

9) (...) Mimo uciążliwych prób ucieczki (tym trudniejszych, że byłem ranny i ledwo mogłem chodzić) zostaliśmy uchwyceni przez Niemców i wzięci do niewoli. (...) Ja z wielotysięczną rzeszą oficerów francuskich prowadzony byłem piechotą kilkadziesiąt kilometrów (...) w bardzo ciężkich warunkach, po czym odwieziony koleją do Moguncji, a stąd w zamkniętych wagonach towarowych do Edelbachu w Dolnej Austrii (Oflag1 XVII A)".

*„Wspomnienia wojenne (1939–1940) profesora
Uniwersytetu Jagiellońskiego Jerzego Stefana Langroda”,
Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, KHUW–9,
„Wspomnienia wojenne profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego”,
s. 1–3.*

2. Na podstawie źródeł i własnej wiedzy zastanów się:

- Jakiego oddziału polskiego walczącego u boku armii angielskiej tyczą się źródła?
- Z jakiej bitwy pochodzi poniższy fragment dziennika działań bojowych?
- Jaką motywację polskich żołnierzy można odnaleźć w tekstach?
- Czy polscy piloci wnieśli coś nowego do taktyki walki powietrznej?

„(...) Czerwona Sekcja została zmuszona do oderwania się od wroga i zgubienia go. Sierż. Rogowski Green 3 ścigał 1 Me. 109, który rozbił się w morzu 10 mil od francuskiego wybrzeża. Sierż. Frantisek ścigał jednego 109 nad francuskim wybrzeżem. Wrogi samolot z uszkodzonym silnikiem i kadłubem odleciał paląc się. F / O. Henneberg ścigał Me. 109 również nad francuskim wybrzeżem strzelając sześcioma seriami do silnika z odległości od 150 do 25 jardów.(...) Podsumowanie: - F / O. Henneberg zniszczył Me.1209, sierż. Rogowski zniszczył 1 mnie. 109, sierż. Frantisek zniszczył 1 mnie. 109. P / O Feric zniszczył 1 Me. 109”.

Dziennik działań bojowych 1940.09.02 NORTHOLT.

„Brytyjscy piloci myśliwców strzelali do wrogich maszyn z odległości 80-100 metrów, natomiast Polacy... z 20. Stosowali zasadę: podleć tak blisko, jak tylko się da i wpakuj w przeciwnika krótką, ale celną serię. Ostro skracali dystans również po to, by wejść pomiędzy niemieckie maszyny i w ten sposób rozbić ich szyk bojowy. Wprowadzili także własny – różny od brytyjskiego – układ samolotów w locie patrolowym. To były niewątpliwe zasługi naszych myśliwców dla rozwoju taktyki walki powietrznej.(...)”

Polscy piloci mieli personalnie „na pieńku” z lotnikami niemieckimi. Mieli bardzo osobisty stosunek do swoich wrogów,

na zasadzie: „to ty do mnie strzelałeś, to przez ciebie musiałem opuścić własny kraj, to ty zmasakrowałeś moje miasto”. Proszę pamiętać, że oni doskonale orientowali się w tym, co Luftwaffe wyczyniała w Polsce i jakie były efekty takich operacji niemieckiego lotnictwa, jak choćby bombardowanie Wielunia czy Warszawy. Mieli więc niewyrównany bilans krzywd z Niemcami. Praktycznie wszyscy piloci w powojennych wspomnieniach podkreślali, że prowadzili swoją prywatną wojnę”.

*Krzysztof Mroczkowski, „Tak walczył legendarny Dywizjon ...!”,
wpolityce.pl, 29.08.2015r.*

(domena publiczna)

Sabatón - Aces In Exile

Na niebie ponad wyspą
Panują Asy - wygnańcy
Z bliska i z daleka przybyli, łącząc siły
Gotowi służyć pod dowództwem sprzymierzonych
Wysłano ich na szkolenie, choć już zasłużyli sobie
na skrzydła
Byli gotowi by latać i potrafili walczyć
Gdy w powietrzu rozpoczęła się bitwa
Udowodnili swoją wartość, teraz walczą o pomstę

tłum. Marcin Chodorowski

Sabatón - współczesny szwedzki zespół metalowy

3. Przeczytaj tekst układu i zastanów się:

- Jakie były jego skutki?
- Dlaczego premier Władysław Sikorski zdecydował się na jego podpisanie mimo wielu głosów krytykujących to posunięcie?

„Art. 1 Rząd Związku Socjalistycznych Republik Rad uznaje, że traktaty sowiecko-niemieckie z 1939 roku, dotyczące zmian terytorialnych w Polsce, utraciły swoją moc. (...)”

Art. 2 Stosunki dyplomatyczne między obu rządami będą przywrócone po podpisaniu niniejszego układu i nastąpi niezwłocznie wymiana ambasadorów.

Art. 3 Oba rządy zobowiązują się wzajemnie do udzielenia sobie wszelkiego rodzaju pomocy i poparcia w obecnej wojnie przeciwko hitlerowskiemu Niemcom.

Art. 4 Rząd Związku Socjalistycznych Republik Rad oświadcza swą zgodę na tworzenie na terytorium Związku Socjalistycznych Republik Rad Armii Polskiej, której dowódca będzie mianowany przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej w porozumieniu z rządem Związku Socjalistycznych Republik Rad. (...).

Protokół II

1. Z chwilą przywrócenia stosunków dyplomatycznych rząd Związku Socjalistycznych Republik Rad udzieli amnestii wszystkim obywatelom polskim, którzy są obecnie pozbawieni swobody na terytorium Związku Socjalistycznych Republik Rad bądź jako jeńcy wojenni, bądź z innych odpowiednich powodów”.

Układ pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a ZSRR z 30 lipca 1941 r.

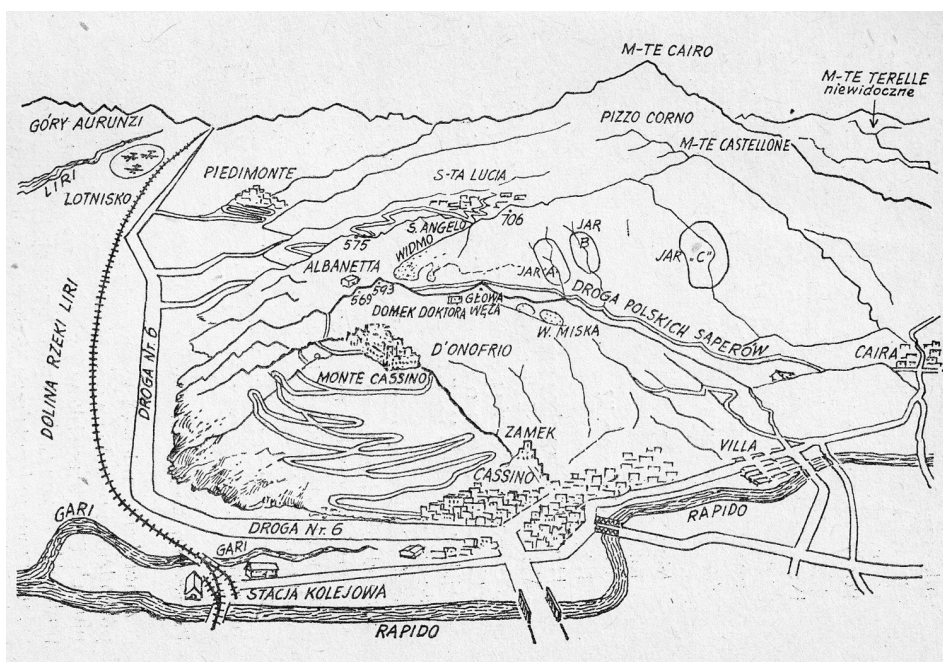
4. Na podstawie źródeł i własnej wiedzy odpowiedz:

- Jakiej bitwy dotyczą źródła?
- Echa jakich wydarzeń można znaleźć w niemieckiej ulotce propagandowej?

„Żołnierze 2 Polskiego Korpusu! Jeżeliby mi dano do wyboru między którymkolwiek żołnierzami, których bym chciał mieć pod swoim dowództwem, wybrałbym Was – Polaków”.

*Rozkaz marsz. Harolda Alexandra głównodowodzącego
wojsk alianckich we Włoszech z 20 maja 1944 r.*

Szkic przedstawiający pole bitwy polskimi oczyma

(domena publiczna)

Fot. Michał Obarski, CC BY-SA 4.0

5. Przeczytaj teksty i odpowiedz:

- Jak Churchill postrzega rolę Związku Sowieckiego na ziemiach polskich?
- Co chcieliby osiągnąć w stosunkach polsko – sowieckich?

„Armie rosyjskie stoją obecnie u wrót Warszawy. Przynoszą one ze sobą oswobodzenie Polski. Ofiarowują Polakom wolność, suwerenność i niepodległość. Domagają się by Polska była w przyszłości przyjazna wobec Rosji. Wydaje mi się to uzasadnione (...) Sojusznicy powitaliby nowe ogólne zjednoczenie się czy fuzję Polskich Sił Zbrojnych – zarówno tych, które współdziałały z mocarstwami zachodnimi, jak i tych współdziałających z Sowietami(...) Byłoby rzeczą wspaniałą, gdyby tego rodzaju fundament mógł być położony w chwili, gdy słynną stolicę Polski uwalnia dzielność oręża rosyjskiego”.

Przemówienie Churchilla w Izbie Gmin z 2 sierpnia 1944 r.

„Wielka Brytania zawierając przymierze z Polską nigdy nie gwarantowała granic Polski, gwarantowała i zaciągnęła zobowiązanie wobec Polski co do jej istnienia jako państwa wolnego, niezależnego, całkowicie suwerennego (...). Jednak nie powinniście się sztywno upierać w sprawie waszych granic wschodnich”.

*Churchill w rozmowie z gen. Władysławem Andersem
z 26 sierpnia 1944 r.*

Przykładowy temat wypracowania: Od Teheranu do Poczdamu – polityka „wielkiej trójki” wobec Polski w końcowym okresie II wojny światowej.

Historia parlamentaryzmu w Polsce

1. Ewolucja , stagnacja, regres – przemiany ustrojowe w Polsce od XV do XVIII w.

1. Poniższy dokument uważa się za początek demokracji szlacheckiej w Polsce.

- Uzasadnij tę tezę.

„§ 33. Aby zaś rzeczpospolita na przyszłość zdrowszym sposobem była kierowaną, chcemy i niniejszem stanowimy, żeby żadne nowe urządzenia prywatną naradą nie były wprowadzane, ani też aby jakaś wyprawa bez pospolitego ziemskiego sejmiku na przyszłość żadną miarą nie była podjęta; lecz wszystkie rzeczy nowego pomysłu, aby na sejmikach, przez ogół ziemskie przedtem obradzone, były ustanawiane i uchwalane”.

Fragment przywileju nieszawskiego z 1454 r.

2. Na podstawie dokumentu napisz:

- Co oznacza łaciński zwrot „nihil novi”.
- Kto najwięcej zyskał na wydaniu tego prawa?
a) król b) szlachta c) możnowładcy

„Ponieważ prawa ogólne i ustawy publiczne dotyczą nie pojedynczego człowieka, ale ogółu narodu, przeto na walnym sejmie radomskim wraz z wszystkimi królestwa naszego prałatami, radami i posłami ziemskimi za słuszne i sprawiedliwe uznaliśmy, jakoż postanowiliśmy, iż odtąd na potomne czasy nic nowego (nihil novi) stanowionym być nie ma przez nas i naszych następców, bez wspólnego zezwolenia senatorów i posłów ziemskich, co by było ujmą i ku uciążeniu Rzeczypospolitej, oraz jej ze szkodą i krzywdą czyjąśkolwiek, tudzież zamierzało ku zmianie prawa ogólnego i wolności publicznej”.

Fragment konstytucji „Nihil novi” z 1505 r.

3. Na podstawie źródeł określ:

- Jakie trzy stany składały się na sejm Królestwa Polskiego?
- Jakie trzy instytucje demokracji szlacheckiej zostały przedstawione na ilustracjach? Uporządkuj je chronologicznie.
- Gdzie odbywały się obrady przedstawione na il. nr 1.?

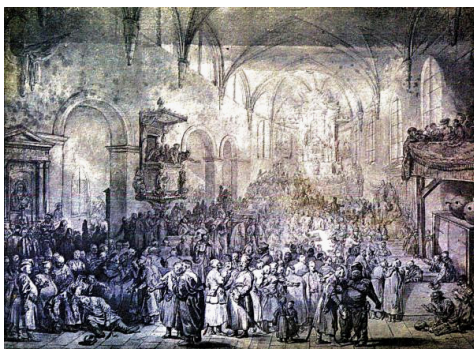
„(...) sejmy zwołuje się dla dwóch zasadniczych celów: obrad nad sprawami państwa oraz odprawiania sądów (...). Są to sejmy walne, zwane także powszechnymi zjazdami królestwa (...). Ilekroć sejm ma być zwołany, król назнача szlachcie w określonych dniach i miastach najpierw zjazdy lokalne, zwane sejmikami (...). W tych miejscowościach szlachta wraz z senatorami i urzędnikami ziemskimi schodzi się do kościoła i w czasie publicznego nabożeństwa wysłuchuje królewskiego poselstwa, z którego dowiaduje się gdzie, kiedy i z jakich powodów trzeba odbyć sejm. Następnie (...) obiera szlachta swych delegatów, czyli posłów i albo daje im osobne instrukcje sejmikowe albo udziela ogólnego pełnomocnictwa w celu przeprowadzenia wszelkich postanowień, jakie całemu sejmowi wydadzą się korzystne dla państwa (...)”.

*Marcin Kromer, „Polska, czyli o położeniu, obyczajach,
urzędach i rzeczypospolitej Królestwa Polskiego”*

„(...)Senatorowie i szlachta zeszli się do namiotu królewskiego za Wisłą na zachód pod wsią Kamień , ogromnego i pięknie położonego budynku. Był to namiot okrągły, jak gmach wysoki i mogący ogrom ludzi w sobie pomieścić. Z czterech stron po bokach przytykały doń cztery pomniejsze narożne namioty. Całą tę budowlę opasywał z czterech stron parkan na kształt muru rozciągniiony i łączący się z czterema wystającymi namiotami. Niedaleko od tego punktu rozpięte zostały w różnych miejscach namioty dla wszystkich województw, dokąd schodziła się codziennie szlachta na narady, także mnóstwo tych i innych zamieszkanymi namiotów, przedstawiało widok szeroko rozstawionego obozu. (...)”.

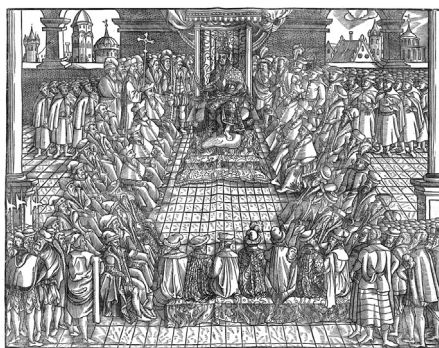
Świętosław Orzelski, „Bezkrólewia ksiąg ośmioro”

1. Jan Piotr Norblin

(domena publiczna)

2. Sejm koronny za panowania
Zygmunta II Augusta, grafika
z dzieła Jana Herburta Statuta
y Przywileie Koronne z 1570
roku

(domena publiczna)

3. Jan Matejko Potęga Rzeczypospolitej u zenitu. Złota wolność

(domena publiczna)

4. Na podstawie tekstu napisz :

- Jakie wolności szlachta zagwarantowała sobie w artykułach henrykowskich?
- Na podstawie wiedzy pozaźródłowej wyjaśnij czym była owa „konfederacja osobliwa”?

„My, rada stanu, szlachta i rycerstwo Królestwa Polskiego, narodów polskiego jako i litewskiego (...) to sobie głównie niniejszym pismem (...) zastrzegamy, aby przyszedł nasz książę [król] i pan świeżo przez nas obrany był nam obowiązany dać przywilej, czyli pismo, przez które by niżej wyrażone artykuły, zawierające w sobie pewne nasze prawa (...) zostały uznane i zatwierdzone:

1.(...) aby zawsze po naszym zejściu [śmierci króla] wolne obieranie zostawało wszystkim stanom koronnym .

2. A iż w tej zacnej Koronie narodu polskiego, litewskiego, ruskiego, inflanckiego i innych jest niemało dissidentes in religione (różniących się w wierze) (...) warowali to sobie niektórzy obywatele koronni konfederacją osobliwą, że w tej mierze in causa religionis (w sprawie religji) mają w pokoju być zachowani, którą My im obiecujemy trzymać w całe czasy wiecznemi.

3. A w sprawach koronnych, (...) my i potomkowie nasi nic

zaczynać i czynić nie mamy bez (...) zgody rad koronnych obojga narodów, spraw sejmowi należących w niczym nie naruszając (...).

4. O wojnie albo pospolitym ruszeniu nie zaczynać nie mamy bez pozwolenia sejmu (...).

7. Sejm walny koronny we dwie lecie nadalej ma być składan, a gdzieby to była pilna a gwałtowna potrzeba Rzpiltej, tedy za radą Panów Rad obojga państwa, jak czas i potrzeba Rzplitej przynosić będzie, powinni go składać będziemy. A dłużej go dzierżyć nie mamy, nadalej do sześci niedziel, (...).

13. Osobliwie to warujemy, iż podatków ani poborów żadnych na imionach [majątkach] Naszych królewskich i Rad duchownych, także ceł nowych na miastach naszych w Polsce i w Litwie i we wszystkich ziemiach do Korony należących, składać i postanawiać nie mamy, bez dozwolenia wszech stanów na sejmie walnym. (...)

15. A jeśli byśmy (...) coś przeciw prawom, wolnościom, artykułom wykroczyli albo czegoś nie wypełnili, wtedy obywatele koronni ma prawo wypowiedzieć posłuszeństwo królowi”.

Artykuły henrykowskie 1573 r.

5. Przeczytaj tekst Kitowicza i zastanów się:

- Jakie były przyczyny kryzysu demokracji szlacheckiej w XVIII w. ?

„Dobry pan ze wszech miar August III był tak nieszczęśliwy, że za jego panowania trzydziestoletniego żaden sejm nie doszedł.

(...) Do zerwania sejmu nie używano osób rozumem i miłością dobra publicznego obdarzonych, bo też tego nie potrzeba było. Lada poseł ciemny jak noc (...) odezwał się w poselskiej izbie:

»nie ma zgody na sejm!« – i to było dosyć do odebrania wszystkim mocy sejmowania. A gdy marszałek spytał: »Co za racja?« – odpowiedział krótko: »Jestem poseł, nie pozwalam«. A potem wymknąwszy się nieznacznie z poselskiej izby, zaniósł do kancelarii manifest o nieważności sejmu racjami w gabinecie Czartoryskich nataszowany [nasycony] i w ułożeniu swoim całkowitym podsunięty zrywaczowi. (...)

Gdy zaś jednego roku panowie polscy z królem uwzięli się koniecznie zrobić sejm aby jeden, (...) co wszystko w czasie sejmowi opisanym sześciodzielnym szło pięknie i nieprzerwanie. W ostatni dzień, gdy już więcej nie pozostawało do czynienia, tylko przeczytać całe dzieło i podpisać, posłowie rozmaici poczęli jeden po drugim w prywatnych materiach zabierać głosy tak długo, aż się dobrze zmierszchło, gdzie już ani czytać, ani pisać nie można było. (...) Siedział marszałek z posłami w ciemności do dziesiątej godziny, (...) na ostatek widząc, że ta rzecz (...) jest ułożonym z góry sposobem na zepsucie sejmu, pożegnał i rozpuścił izbę.(...)

Ten jeden tylko był sejm, który się ciągnął przez cały czas swój i skończył się, zostawszy niczym, bez manifestu. Inne sejmy czasem bywały zrywane wkrótce po obraniu marszałka, czasem i przed obraniem jego. Niektóre też wlekły się po dwie i trzy niedziele, mianowicie następujący w Grodnie po świeczkowym warszawskim, gdzie winę zerwania sejmu na króla pruskiego Fryderyka II składano, który na ten koniec kilku posłów przepuścił.(...)

Mówiono atoli i wtenczas, że król pruski nie wiedziałby, do kogo się udać z między posłów z swoimi pieniędzmi, gdyby nie był od magnatów informowany. I posłowie na takową zbrodnią, jaką było zrywanie sejmu, nigdy by się nie odważyli dla postronnej faksji, gdyby wiedzieli, że wszyscy a wszyscy magnaci sejmu pragną; gdyż w takowym razie zrywacz sejmu, nie mający protektora, byłby nie puszczony z miejsca obrady i Bóg wie jak

prześladowany i batogami zbity i zabity na śmierć, tak jak się wielom szlachcie trafiało, którzy się pańskim interesom sprzeciwiali.(..)

Wolno tedy było zrywać sejmiki i sejmy bezkarnie. I daleko było bezpieczniej zerwać sejm niżeli sejmik, bo sejm, jako z wyboru osób złożony, zachowywał cożkolwiek skromności (...). Sejmiki zaś pospolicie odprawiane tumultem, przemocą i po pijanu, nieraz zrywającego, a nawet i przeczącego większemu zdaniu na szablach rozniosły (...).

Jędrzej Kitowicz, „Opis obyczajów za panowania Augusta III”

Przykładowy temat wypracowania: „Polska nie rządem stoi, lecz prawem i obyczajami” – jak zmieniał się sens tego sloganu politycznego między XVI a XVIII w.?

2. Polska myśl polityczna okresu odrodzenia i reformacji

1. Na podstawie tekstu stwórz:

- Krótkie definicje rzeczpospolitej i obywatela.

„Podoba mi się przeto ono, co mężowie uczeni przy każdym rozbieraniu za rzecz potrzebną sądzą, abyśmy onej rzeczy, o której mówić mamy, sposób i przyrodzenie naprzód wypisali.(...) Bo oni tak to opisują, że rzeczpospolita są zbory a zgromadzenia ludzkie porządnie zebrane, z rozmaitych sąsiadów złączone, a ku dobremu i szczęśliwemu życiu postanowione. Bo imieniem rzeczypopolitej jedno familia albo dom jeden nie bywa nazwan; gdyż jest rzecz osobna, jednemu należąca, którą własnym imieniem zowią rzeczą domową (...), a ktokolwiek w domu przedniejszy jest, a nad czeladzią władność albo panowanie ma, tego zowią gospodarzem. Gdzie się zasię zbierze wiele tych gospodarzów z czeladzią swoją, i domów wiele, tam bywają miasta albo mnóstwo domów, ulicami porządnie sadzone; z tych zasię miast i wsi stawa się ta obywatelów społeczność, którą nazywamy rzecząpospolitą.(...)”

Albowiem rzeczpospolita jest jakoby jedno zupełne zwierzęcia któregokolwiek ciało, którego żaden członek sam sobie nie służy, ale i oko, i ręce, i nogi, i wszystkie insze członki jakoby wspólnie o sobie radzą, a urzędu swego tak używają, aby się wszystko ciało dobrze miało; które gdy się dobrze ma, wtedy i członkom krzywdy nie masz, a gdy się ciało niedobrze ma, wtedy i członki pewnie jaki niewczas cierpieć muszą — nie inaczej, jedno gdyby którykolwiek członek od ciała był oderwan, już nie jest godzien, aby go własnym przewiskiem zwano przeto, iż ani żywym być, ani urzędu swego używać może, jeśli do wszystkiego ciała nie będzie przyłączon; także też żaden obywatel mimo rzeczpospolitej nie może dobrze żyć ani urzędowi swemu albo powinności swej dosyć czynić”.

Andrzej Frycz-Modrzewski, „O poprawie Rzeczypospolitej”

2. Przeczytaj tekst i zastanów się:

- Dlaczego wg Kopernika państwo powinno dbać o uporządkowany system monetarny?
- Czym wg niego jest dobra, a czym zła moneta?
- Czy jego poglądy całkiem się zdezaktualizowały?

„Lubo niezliczone upadku królestw, księstw i rzeczypospolitych można by naznaczyć przyczyny, te jednak cztery: niezgoda, śmiertelność, niepłodność ziemi i spodlenie monety są, według mojego zdania, najgłówniejsze. Trzy pierwsze są tak jasne, iż nikt prawdzie ich nie zaprzeczy; czwartą zaś, to jest spodlenie monety, niektórzy tylko, i to głębiej się zastanawiający, uznają, z powodu, że nie naraz, gwałtownie, lecz z wolna, i ukrytymi niejako drogami przyprawia państwa o upadek. (...) Potrzeba ustanowienia monety jest konieczna. Albowiem, chociażby zamiana rzeczy mogła się odbywać według samego ciężaru złota lub srebra, który wobec ogólnego porozumienia się ludzi stanowiłby cenę tych kruszców, to jednak dla uniknięcia wielkiej niewygody w przynoszeniu wszędzie wag oraz

z powodu że czystość złota i srebra niełatwo poznać się daje, postanowiono naznaczać monetę pieczęcią publiczną, która ma wyrażać zawartą ilość złota lub srebra, a w ten sposób być rękojmią wiary publicznej.(...) Wartość monety upada dla rozmaitych przyczyn, albo z powodu niedostatku samego materiału, to jest, gdy w tym samym jej ciężarze miedzi jest więcej, aniżeli się należy, albo dla niedostatku jej ciężaru, chociażby nawet sprawiedliwą była przymieszka miedzi, albo wreszcie, a to jest najgorsze, dla obydwóch tych przyczyn.(...) Rzeczą jest niezawodną, iż kraje, w których jest dobra moneta, płodów sztuki, rzemieślników wybornych i wszystkiego mają pod dostatkiem: przeciwnie zaś w państwach, gdzie jest zła moneta, przez nieczynność i gnuśność uprawa pięknych sztuk i wykształcenie władz duszy jest zaniedbane i we wszystkim daje się niedostatek odczuwać. (...) Stąd jasno się okazuje, że podła moneta lenistwo raczej podsyca, aniżeli zapobiega ubóstwu. Polepszenie monety, tym nawet co czynsze, wpłaty roczne i podatki z dóbr opłacają, nie stanie się uciążliwym, albowiem płody ziemi, bydło i inne przedmioty będą za wyższą cenę sprzedawali. Wzajemną bowiem w dawaniu i w odbieraniu zamianę, wartość monety nagrodzi i wyrówna”.

Mikołaj Kopernik, „Sposób urządzania monety”

3. Na podstawie aktów prawnych i mowy Modrzewskiego odpowiedz:

- Jaką politykę wobec mieszczan prowadzi szlachta w XVI w.?
- Jakie niesie to ze sobą zagrożenia?
- Rozwiń myśl Frycza – Modrzewskiego: „postanowienie sejmku jest okrutnie niesprawiedliwe”. Jak to się ma do jego tekstu o Rzeczpospolitej?

„(...) Postanawiamy, że mieszczenie i plebs na przyszłość, zgodnie z dawnym zakazem dóbr ziemskich dziedzicznych nie mają kupować (...). Dobra zaś, które mieszczenie do tego czasu posiadali i posiadają, mogą zachować na przeciąg 4 lat; owe zaś dobra powinni sprzedać według własnej woli komukolwiek ze stanu szlacheckiego pod groźbą ich utraty.

*Konstytucja z 1538 r. nakazująca przymusowe pozbywanie
posiadłości ziemskich przez mieszczan.*

W sprawie zakazu posiadania przez mieszczan i plebejuszów dóbr ziemskich, chcemy przeprowadzić egzekucję, zwłaszcza statutu wydanego przed 4 laty, i już pewne osoby z tego tytułu pozwaliśmy naszymi listami”.

Konstytucja sejmu krakowskiego z 1543 r.

„(...) Żadnych towarów małych i wielkich nie ma być wolno kupcom naszym koronnym stanu wszelkiego z granic koronnych wywozić za granicę, jedno cudzoziemcom samym będzie wolno ze wszelakimi kupiami małymi i wielkimi na też miejsca składowe przyjeżdżać i tam zasię towary wszelkie brać, nakładać i wozić tam, gdzie im będzie potrzeba, cła i myta wszystkie powinny i zwykłe zapłaciwszy.

*Konstytucja z 1565 r. o zakazie wywozu towarów za granicę
przez kupców polskich*

Wypowiedzmy, co myślimy o tej ustawie, którą za zgodą senatu i szlachty wydał król, mianowicie, że nie wolno odtąd nikomu z mieszczan nabywać posiadłości wiejskich, te zaś, które przedtem nabyli, muszą sprzedać. (...) Ja przeto, choć oboje moi rodzice pochodzili ze szlachty, to jednak, ponieważ kieruje mną ogromna żądza poszukiwania prawdy, tak samo wypowiem moje zdanie (...). Powiadam więc, że wedle mego zdania to postanowienie

sejmu jest okrutnie niesprawiedliwe, napisane wbrew rozumowi i wbrew prawom boskim i ludzkim”.

Andrzej Frycz Modrzewski, „Mowy”

4. Zastanów się na podstawie tekstu i wiedzy własnej:

- Z czego wynikała szesnastowieczna tolerancja religijna w Rzeczypospolitej?
- Czy na stałe zagościła w życiu publicznym kraju?

„(...) A iż w Rzeczypospolitej naszej jest różnorodność niemała w sprawie chrześcijańskiej, zabiegając temu [zapobiegając], aby się z tej przyczyny między ludźmi bunt jaki szkodliwy nie wszczął, który po innych królestwach widzimy, obiecujemy to sobie wspólnie (...), iż którzy jesteśmy rozróżnieni w wierze pokój między sobą zachować, a dla różnej wiary i odmiany w kościele krwi nie przelewać (...)”.

Akt konfederacji warszawskiej z 1573 r.

5. Przeczytaj uważnie tekst i:

- Wskaż zagrożenia, jakie dostrzega Skarga w życiu politycznym i społecznym Rzeczypospolitej Obojga Narodów

„Kazanie pierwsze

Wszyscy się wolnością ślachecką bronią, wszyscy ten płaszc na swe zbrodnie kładą, i pocziwą a złotą wolność w nieposłuszeństwo i we wszeteczność obracają. O piękna wolności, w której wszystkie swowolności i niekarności panują, w której mocniejszy słabsze uciskają, w której Boskie i ludzkie prawa gwałcą, karać się nie dadzą ani królowi, ani urzędom. (...)

A zwłaszcza iż poważność i moc, i władza królewskiego majestatu osłabiała, fałszywym i nieroztropnym wolności szkodliwej rozszerzaniem ściśniona i skrócona, iż się rzecz nie może: Król,

który siedzi na stolicy sądu, rozprasza wszystko złe wejrzeniem swoim.(...) Bo teraz żaden się króla nie boi, ani jego sądów, ani jego karania. Kto chce, o nim szemrze, każdy go ćwicz i pedagogiem jego być chce, i poważności jego uwłoczy. (...) Jakoż głowa mocna być ma? Jakoż egzekucja praw potężna zostanie?

Kazanie siódme

Tak potrzebne są statuty w każdej Rzeczyposp[olitej], jako potrzebne są oczy w ciele. Bo przez nie nie tylko grzechy, jako mówi Apostoł, poznawamy, ale też sprawy wszystkie nasze prostujemy. (...) U starych Rzymian praw onych, na 12 tablicach pisanych, i dzieciom się uczyć, i jako piosnki śpiewać kazano. (...) Lecz wszystko na tym należy, aby prawa były sprawiedliwe, wszystkim pożyteczne, cnoty, a nawięcej bogobojność, szczepiące, chwały i czci Boskiej ochraniające, a na koniec dobrą egzekucją i karnością opatrzone.

Bo które ustawy sprawiedliwości w sobie nie mają a jaką krzywdą ludzką pokrzywione są, nie są prawa, ale złość szczerą, gdyż sprawiedliwość jest fundamentem wszytkiej Rzeczyposp[olitej]. (...)

Prawo też to żadnego pożytku nie niesie, które się dobrą egzekucją i pilnym wykonaniem nie opatrzy i potężnością do przymuszenia nie przyprawi. (...)

Mówić, pisać, wywodzić umiemy, a czynić namniej. Nie masz pilnych, nie masz ostrych, nie masz porządnych, nieodproszonych urzędników. Lada czym się od egzekucyj uwiedzie, ustraszy, przedaruje. Urzędy mocy nie mają, która by ludzkie złe hamowała i do dobrego przymuszała.

Kazanie ósme

A ona krew albo pot żywych poddanych i kmiotków, który ustawicznie bez żadnego hamowania ciecze, jakie wszytkiemu

królestwu karanie gotuje? Powiedacie sami, iż nie masz państwa, w którym by barziej poddani i oracze uciśnieni byli pod tak absolutum dominium, którego nad nimi szlachta bez żadnej prawnej przeszkody używa. I sami widzimy nie tylko ziemiańskich, ale i królewskich kmiotków wielkie opresyje, z których żaden ich wybawić i poratować nie może. Rozgniewany ziemianin albo starosta królewski nie tylko złupi wszystko, co ubogi ma, ale i zabije, kiedy chce i jako chce, a o to i słowa złego nie ucierpi. Jako ziarna pod młyńskim kamieniem, tak ci kmiotkowie pod pany swymi. (...)”.

Piotr Skarga, „Kazania sejmowe”

Przykładowy temat wypracowania: Ustrój Rzeczypospolitej w XVI i XVII w. na tle wybranych państw europejskich.

3. Sejm Wielki i Konstytucja 3 maja.

1. „Polska nie rządem stoi, lecz prawem i obyczajami” – słowa nieznanego autora z wieku XVI. Na podstawie tekstów zastanów się:

- Jak w osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej rozumiano te słowa? Jakie to miało konsekwencje dla państwa? Zajrzyj raz jeszcze do przestróg księdza Skargi.

„Polska nie rządem stoi, lecz prawem i obyczajami . Tak należy to rozumieć i pisać „nie rządem”, czyli osobno. W owym zwrocie nie chodzi bowiem o to, że nikt w kraju nie respektuje prawa, że panuje anarchia, lecz... odwrotnie: że ważne jest zakorzenione poczucie sprawiedliwości, nie zaś siła władzy wykonawczej”.

Jerzy Stępień - sędzia Trybunału Konstytucyjnego w stanie spoczynku, cyt. za: <https://obcyjezykpolski.pl/polska-nie-rzadem-stoi-ale-swobodami-obywateli/>

„Ten to nieszczęsny nierząd, to sejmów zrywanie
Kraj zgubiło, ściągnęło obce panowanie,
Te zaborów, te srogich klęsk naszych przyczyną.
I my sami byliśmy nieszczęść naszych winą!
Gnijąc w zbytkach, lenistwie i biesiad zwyczaju,
Myśleliśmy o sobie, a nigdy o kraju (...)

Julian Ursyn Niemcewicz, Powrót pośła

„(...) Polacy myślą tylko o swoich interesach osobistych, kiedy zaś mówi się im o niebezpieczeństwie, w jakim się znajdują, przyznają rację, równocześnie jednak odpowiadają, że Polska zawsze tak się rządziła; interes Europy wymaga, aby obecny rząd wytrwał taki, jaki jest, ażeby żaden z sąsiadów nie zdołał go opanować. Odpowiadam im na to, że dwory: wiedeński, pruski i rosyjski, nie były nigdy tak potężne jak obecnie i że winni się zawsze obawiać oderwania jakiś prowincji (...).

*Antoine-Felix de Monti – ambasador króla Francji w Polsce
w latach 1729-1736.*

2. Poniższy tekst stał się hymnem pewnej szkoły założonej przez króla Stanisława Augusta w 1764 r., został zaś zaprezentowany przez bp. Krasickiego w czasie słynnych królewskich obiadów. Na podstawie wiedzy własnej odpowiedz:

- Jaka to szkoła? – il. nr 1; Co mieści się w tym tzw. Pałacu Kazimierzowskim obecnie? – il. nr 2
- Jak inaczej nazywa się te tzw. „uczone obiady”?
- Dopasuj nazwiska ich uczestników do portretów: Ignacy Potocki, Adam Naruszewicz, Ignacy Krasicki, Hugo Kołłątaj.
- Jaka nowa instytucja powstała na sejmie rozbiorowym?
- W jaki sposób król i jego otoczenie chcieli stworzyć „społeczeństwo obywatelskie” zdolne do przeprowadzenia reform społecznych i politycznych w Rzeczpospolitej?
- Jak działalność sejmu rozbiorowego świadczy

1. Józef
Peszka2. Mateusz
Tokarski3. Per Krafft
Starszy4. Alexander
Kucharski

(domena publiczna)

„(...) Ponieważ Ojciec Sw. przez wydaną do wszystkich państw chrześcijańskich bullę, (...) skasował institutum zakonu jezuitów, którzy (...) większą część edukacji, za pozwoleniem Rzeczpltej wielą konstytucjami nadanym, utrzymywali, więc ażeby z tych okoliczności Rzeczplta, tak co do edukacji młodzi krajowej, jako też co do dóbr i majątków nie ponosiła uszczerbku, takowe czyniemy rozporządzenie: Ustanawiamy Komisję, w Warszawie odprawować się mającą, do edukacji młodzi szlacheckiej pod protekcją J. Król. Mości”.

Fragmenty ustaw sejmu rozbiorowego 1773 r.

„Sztuki (...) które grywano w czasie sejmu konstytucyjnego, miały głównie cel polityczny. (...) Do sztuk tego rodzaju, które się najwięcej podobały, należał “Powrót posła” i “Król Kazimierz”. Przeznaczonymi one były stare polskie przesady i przywiązanie do wolnej elekcji, do panowania szlachty, do poniżania średniego stanu, do ograniczenia władzy królewskiej, jednym słowem, wszystko zastarzałe wyśmiać, co nowa konstytucja obalić miała. Król i główni partyzanci nowego systemu prawie zawsze bywali przedstawieniom przytomni; miejsca, które się do wzmiankowanych przedmiotów ściągały, gorąco były przez nich przyjmowane.(...)”.

Friedrich Schulz o teatrze w Warszawie, „Podróże Infantczyka z Rygi do Warszawy”, „Wiek XVI-XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów”, oprac. Melania Sobańska-Bondaruk, Stanisław Bogusław Lenard, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

3. Przeczytaj tekst Kołłątaja:

- Jak wg autora trzeba przeprowadzić reformy w kraju?
- W jakich okolicznościach politycznych powstał tekst?
- O jakim wydarzeniu pisze Kołłątaj w pierwszym zdaniu drugiego akapitu?
- Dlaczego tekst został opublikowany anonimowo?

„Narodzie nieszczęśliwy! Dopókiż jeszcze będziesz igrzyskiem namiętności przewodzącego nad Tobą możnowładztwa? Mocarstw otaczających Cię naokoło niewolniczymi ludem i Twojej własnej ciemnoty? Dopókiż taki letarg niebezpieczny przerywać będą gwałtowne konwulsyje, po których tenże sam letarg wraca Cię do stanu nieczułości, odejmuje władzę sił politycznych, zaraża wszystkie Twoje części nieuliczonym paraliżem?

Słychanaż jest rzecz, aby na końcu ośmnastego wieku, w tym czasie, gdzie niewolnicze narody odważnie swe potargwały kajdany, Polska jedna w przeciągu lat dwóch, po wszystkich pracach, usiłowaniach, po tylu doświadczeniach została się bez rządu, bez wolności, bez pewnej nadal egzystencji? (...)

Chcecież być wolnymi? Trzeba, żebyście sobie wolności istotne przepisali prawa. Chcecież być narodem? Trzeba, żebyście jego upewnili całość. Całość Waszego narodu zrobi Was dopiero ludem jednym i od innych osobnym, a wolność powszechna sprawi, że będziecie narodem całym. (...)

Prawodawca, mówię, powinien najprzód rozebrać u siebie, dla czego to nowej konstytucji potrzeba? Dlaczego niszczał i upadał

pod dawną? Powinien rozebrać stan nasz zewnętrzny, szukać przyczyny nieszczęścia powszechnego w rządzie dawnym, a wynalazszy, wszelkiego przyłożyć usiłowania, aby złe poprawić, niebezpieczeństwu zapobiec, swobodę powszechną upewnić. (...) Dlatego, jeżeli naród polski pragnie dźwignąć się przez nowe prawodawstwo, należy mu wybrać jedną lub kilka osób, w których by ręce cały los i szczególne prerogatywy powierzył; winien położyć taką ufność w wybranej lub wybranych osobach, żeby cała nowa legislacja od ich woli zupełnie zależała, winien na koniec z takim posłuszeństwem przepisać sobie przyjąć prawa, jak gdyby je z rąk samego nieba odebrał.(...)

Salus populi suprema lex esto [dobro narodu najwyższym prawem], było to prawo kardynalne Rzymian. I sprawiedliwie, bo kto człowieka na pierwszym widoku w swym prawodawstwie umieścił, ten klasy ludzi potrafi porządnie rozdzielić i przy swych prerogatywach utrzymać. Lecz kto zaczyna od prerogatyw pewnej liczby obywateli, ten jest despota, nieprzyjaciel ludzkości i wolności, ten ogałaca człowieka z jego jestestwa, ten nigdy sobie całkowitości narodu wyobrazić nie potrafi, a zatem kto na niewoli fundamenta wolności zakłada, tego cała budowa będzie anarchią, a szczyt gmachu rad nierad pokryć musi despotyzmem”.

*Hugo Kołłątaj, „O potrzebie reformy państwa”,
opublikowany anonimowo w 1790 r.*

4. Przeczytaj fragmenty tekstu prawa o miastach i odpowiedz:

- Jakich miast tyczyła się ustawa?
- Jakie nowe prawa dostają mieszczenie mocą tego prawa?
- Czy mieszczenie zrównani zostali w prawach ze szlachtą?
- Jaki pożytek z tego prawa płynie dla państwa?

„Miasta nasze królewskie wolne w państwach Rzeczypospolitej

Artykuł I. O miastach

1-mo Miasta wszystkie królewskie w krajach Rzeczypospolitej za wolne uznajemy.

2-do Obywatelów takowych miast jako ludzi wolnych, ziemię w miastach przez nich osiadłą, ich domy, wsie i territoria, gdzie jakie do których miast prawnie teraz należą, własnością ich dziedziczną być przyznajemy, co nie ma przeszkadzać zaczętem a nie dokończonym sprawom.

Artykuł II O prerogatywach mieszczan

1-o. Prawo kardynalne: *neminem captivabimus, nisi iure victum* [nikogo nie będziemy więzić, kto nie został prawnie osądzony] na osoby w miastach osiadłe rozciągamy, (...)

2-o. Miasta, w których oznaczone są sądy apelacyjne, przed każdym sejmem ordynaryjnym jednego plenipotentą większością głosów wybierać będą.(...) Ci plenipotenci na dzień sejmku rozpoczynającego się do miasta sejmku przeznaczonego zjechać się mają.(...) Na sesjach prowincjonalnych wybierani będą z plenipotentów miast do komisji policji, skarbowej i asesorii; na tychże sesjach wyznaczeni będą, którzy do której komisji i asesorii należeć mają. (...) Ci komisarze i asesorowie, w tychże komisjach i asesorii, w obiektach, tyjących się miast i handlowych, *vocem activam* [głos stanowczy] mieć będą, a winnych zaś okolicznościach *vocem consultivam* [głos doradczy] mieć mają.

3-o. Aby zaś opieka rządowa, i dla wszystkich miast wymierzała w żądaniach ich sprawiedliwość przyzwoitą, dozwalamy miastom naszym przez asesorów, czyli komisarzów miejskich w asesoriach, komisjach skarbowych i policji zasiadających, *desideria* miast w sejmie donosić (...)

5-o. Wolno odąd jest i będzie każdemu mieszczaninowi dóbr ziemskich jako i innej natury dziedzicznym prawem nabywać, z zupełnym własności prawem posiadać i następcom swoim, jako prawym dziedzicom, one po sobie zostawiać, (...)

8-0. W całym wojsku (prócz kawalerii narodowej) w każdym korpusie, regimencie i pułku dla obywateli kondycji miejskiej będzie odąd wolny wstęp do dosługiwania się rang oficyjerskich stopniami”.

Ustawa o miastach królewskich z 18 kwietnia 1791 r.

5. Na podstawie wiedzy własnej i obrazu Matejki:

- Spróbuj dopasować nazwiska do postaci na obrazie: Stanisław Małachowski, marszałek Sejmu Wielkiego; Kazimierz Nestor Sapieha, marszałek Sejmu Wielkiego; Jan Suchorzewski, poseł na Sejm Wielki, przeciwnik konstytucji; Franciszek Ksawery Branicki, hetman wielki koronny, przeciwnik konstytucji; Hugo Kołłątaj, podkanclerzy koronny; Ignacy Potocki, marszałek wielki litewski; Stanisław August Poniatowski; Jan Kiliński, mistrz szewski; Stanisław Staszic, ksiądz, działacz oświeceniowy; Józef Poniatowski, generał wojsk koronnych.
- Które postaci odegrały najbardziej znaczącą rolę przy tworzeniu Konstytucji 3 maja?
- Jaką rolę w wojnie o Konstytucję odegrają postaci nr 7 i 9?
- Jak zapiszę się w historii postać nr 5?

Jan Matejko „Konstytucja 3 maja”

(domena publiczna)

Przykładowy temat wypracowania: Konstytucja III maja na tle innych konstytucji epoki.

* * *

Bibliografia w postaci wykazu lektur i podręczników na oficjalnej stronie Olimpiady Historycznej:

<http://liceum.olimpiadahistoryczna.pl/informacje-ogolne/wykaz-lektur-i-podrecznikow>